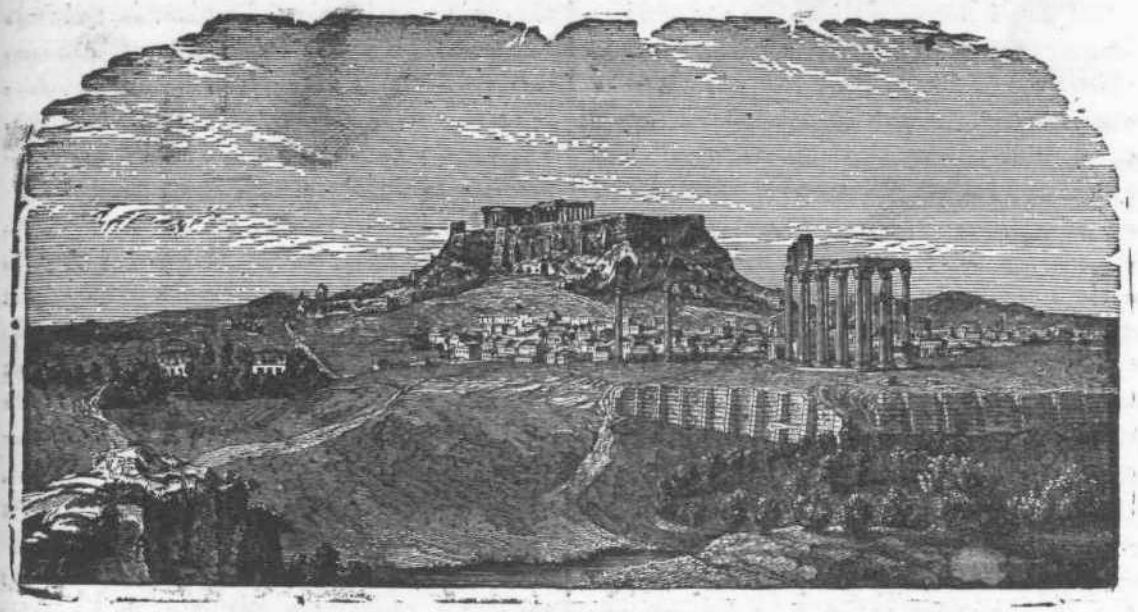

ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ, 1871. ΤΟΜΟΣ ΚΑ'. ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 502

ΑΝΔΡΕΑΣ Ι. ΙΑΡΩΜΕΝΟΣ.

Αἱ μεγάλαι τῶν λαῶν μεταβολαὶ οὔτ' ἐξ ἐφημέρου ἐνθουσιασμοῦ, οὔτ' ἐξ ἀλλοκότου προέρχονται τῆς τύχης παλιντροπίας, ἀλλὰ μόνον ἐν σταθερᾷ ὑπομονῇ καὶ διὰ τῆς ἀκραδάντου ἐπιμονῆς τῶν ἐκλεκτῶν ἑκάστου ἔθνους ἐθνῶν κατεργάζονται. Εἰς τὴν παροῦσαν τῶν Ἑλλήνων γενεὰν, ὀφείλουσαν εἰς τοὺς ἀγῶνας καὶ τὰς ἀρετὰς τῶν πατέρων τὴν ἐθνικὴν αὐτῆς καὶ ἐλευθέραν ζωὴν, πρὸ πάντων ἁρμόζει καὶ μᾶλλον ἐφικτὴ ἀποβαίνει ἡ ἐξερεύνησις τοῦ βίου καὶ τῶν ἔργων τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, οἵτινες ἄσβεστον ἔχοντες ἐν τῇ καρδίᾳ τὸ πῦρ τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης καὶ τὴν δᾷδα κρατοῦντες τῆς ἑλληνικῆς μαθήσεως ἐν μέσῳ μυρίων κινδύνων καὶ παθημάτων διῆλθον θαρραλέως, φωταγωγοῦντες τοὺς συγχρόνους πρὸς τὸ τρισένδοξον τέρμα τῆς ἐθνικῆς παλιγγενεσίας.

Μελετῶντες τὰ πρὸ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἰδίως κατὰ τὴν Ἤπειρον ἱστορικὰ γεγονότα, καὶ τὰ ἐν Κερκύρᾳ κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τῆς παρούσης ἑκατονταετηρίδος διαδραματισθέντα, συναντώμεθα πρὸς ἕνα τῶν ἐξαιρετικῶν ἐκείνων ἀνδρῶν, ὅστις, βαθεῖαν ἔχων τὴν συνείδησιν τῆς ἰδίας ἀποστολῆς, ὅλον ἑαυτὸν ἀφιέρωσεν εἰς τὴν ἀκριβῆ αὐτῆς ἐκπλήρωσιν, καὶ ἔπραξε τοῦτο ἠρέμα καὶ ἄνευ κρότου, ἀφήσας τὰ ἴδια ἔργα περὶ αὐτοῦ νὰ λαλῶσιν. Ἡ συλλογὴ τῶν ἀνεκδότων ἐπιστολῶν καὶ συγγραμμάτων τοῦ περιφανοῦς τούτου λογίου μαρτυρεῖ τὴν πρὸς τὸ ἀληθὲς, τὸ καλὸν καὶ τὸ δίκαιον ὑψηλὴν λατρείαν, ἐξ ἧς ἐνεπνέετο καὶ ὁ ἁγνὸς πατριωτισμὸς, ὁ τὴν καρδίαν αὐτοῦ καταφλέγων. Εὐχῆς δὲ ἄξιον ἐὰν αἱ σπουδαιότεραι τῶν ἐπιστολῶν καὶ τὰ ἐκλεκτότερα τῶν ποιημάτων αὐτοῦ ἐδημοσιεύοντο, οὐ μόνον ἕνεκα τῆς εἰς τὸν διδάσκαλον τοῦτον τοῦ γένους ὀφειλομένης εὐγνωμοσύνης, ἀλλὰ καὶ εἰς ἀναπλήρωσιν οὐ μικρᾶς ἐλλείψεως τῶν συγχρόνων περὶ ἑλληνικῆς γραμματολογίας ὑπομνημάτων.

Ἐλπίζομεν ὅτι ὁ τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην, ὡς ἀκούομεν, ἀναδεξάμενος σοφὸς σοφοῦ πατρὸς γόνος κ. Σ. Κ. Οἰκονόμος ἐν εὐθέτῳ χρόνῳ θέλει διεξαγάγῃ αὐτὴν μετὰ τῆς ἰδιαζούσης αὐτῷ ἀκριβείας. Ἡμεῖς δ' ἐντυχόντες τῇδε τῇ ἐπιμελῶς συντεταγμένῃ τοῦ ἀνδρὸς βιογραφίᾳ, δημοσιεύομεν αὐτὴν χάριν τῶν φίλων τῶν πατρίων μελετῶν.

ΙΩΑΝΝΗΣ Α. ΡΩΜΑΝΟΣ.

Ἀνδρέας ὁ Ἱδρωμένος ἐγεννήθη τῷ 1764 ἐν Πάργῃ, τῇ ὡραίᾳ καὶ ἱστορικῇ καταστάσῃ χώρᾳ τῆς Θεσπρωτίας· ἦν δὲ υἱὸς Ἀντωνίου καὶ Ἀναστασίας τῆς ἐκ γένους Δεσύλλα. Καταγόμενος ἐκ μιᾶς τῶν ἀρχαίων οἰκογενειῶν, αἵτινες ἀπετέλουν τὴν μικρὰν ἐκείνην ὑπὸ τοὺς Ἐνετοὺς αὐτόνομον Ἑλληνικὴν πολιτείαν, [1]) ἔσχε προγόνους ἐπὶ μαθήσει καὶ ἀρετῇ διακριθέντας, Φιλόθεον Ἱερομόναχον τοῦ προπάππου αὐτοῦ ἀδελφὸν, ὅστις μέχρι τοῦ 1710 ἐν τῇ πατρίδι καὶ ἀλλαχοῦ πλείστοις μεταδοὺς τὴν Ἑλληνικὴν παιδείαν, ἐπὶ τέλους μετέστη εἰς τὸ ὄρος Ἄθω [2]), καὶ Ἰωάννην Ἱδρωμένον, ὅστις ἐνεργότερον διήγαγε βίον, ὡς ἀξιωματικὸς τῶν πυροβολιστῶν τοῦ Ἐνετικοῦ στόλου, διατελῶν ἔτι τῷ 1672 ἐν τῇ κατὰ τὴν Ἀνατολὴν ὑπηρεσίᾳ τῆς Ἐνετικῆς πολιτείας [3]).

Διδαχθεὶς τὰ πρῶτα γράμματα ὁ Ἀνδρέας ὑπὸ τοῦ πρὸς μητρὸς θείου Ἀκακίου ἱερομ. Δεσύλλα, διδασκάλου τοῦ ἐν Πάργῃ σχολείου, ἐμαθήτευσεν ἔπειτα παρὰ τῷ ἐκ Δημιτσάνης ἱερομονάχῳ Ἀγαπίῳ [4]), πλὴν μόλις διετίαν αὐτοῦ διακούσας ἐστερήθη τοῦ διδασκάλου ἀναχωρήσαντος. Καί τοι δὲ μειράκιον τότε δὲν ἀφῆκε τὰ καλὰ τῆς μαθήσεως σπέρματα ἐν ἑαυτῷ ν' ἀποξηρανθῶσιν· ἀλλ' ἀκαθέκτως ὀργῶν πρὸς μείζονα ἀνάπτυξιν καὶ δι' ἀτρύτων πόνων νυχθημερὸν καταγινόμενος εἰς τὴν μελέτην τῶν κλασικῶν συγγραφέων καὶ ποιητῶν, ἠδυνήθη, καί τοι σπανίζων τῶν προσφόρων βοηθημάτων, νὰ γίνῃ ἐν βραχεῖ κάτοχος ἐμβριθοῦς παιδείας Ἑλληνικῆς, καὶ μόλις ὀκτωκαίδεκα ἐτῶν νεανίας νὰ κατασταθῇ διδάσκαλος περιζήτητος εἰς τὰς πέριξ ἠπειρωτικὰς χώρας. Ἐνταῦθα τριετίαν διατρίψας ἔσχεν ἀφορμὴν τὸ μὲν νὰ προσέλθῃ εἰς τὰς βιβλιοθήκας καὶ ν' ἀνελίξῃ τὰ τεύχη τῶν ἐκεῖ ἀρχαίων μοναστηρίων, συνάμα δὲ νὰ ἐμπνεύσῃ τὸν ἔρωτα τῆς Ἑλληνικῆς μαθήσεως οὐ μόνον εἰς νέους, ἀλλὰ καὶ εἰς προβεβηκότας κληρικούς τε καὶ μοναχούς· ὥστε καὶ μετὰ τὴν εἰς τὴν πατρίδα ἐπάνοδον μέγαν αὐτοῦ κατέλιπε πόθον, ἕνεκα τῆς σπουδαίας αὐτοῦ συνουσίας, καθὰ αἱ τῶν ἐν Δίβρῃ καὶ Δροβιανῇ καὶ Διβροβουνίῳ προεστώτων καὶ μαθητῶν αὐτοῦ περισωζόμεναι ἐπιστολαὶ μαρτυροῦσιν.

Ἀποκατασταθεὶς εἰς τὴν πατρίδα ὁ Ἱδρωμένος, κοινῇ ψήφῳ τῶν συμπολιτῶν, ἐξελέχθη ἀρχειοφύλαξ τῆς πολιτείας καὶ φιλοτίμως ἐνησχολήθη εἰς τακτοποίησιν τῶν ἀπὸ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος ἐν τοῖς ἀρχείοις αὐτῆς σεσωρευμένων δημοσίων ἐγγράφων, καὶ συγχρόνως ἀνεδέξατο τὴν διεύθυνσιν τοῦ κοινοῦ σχολείου· ἐν ἔτει δὲ 1791 προεχειρίσθη πρεσβύτερος. Μεθ' ὃ παρῃτήσατο τὰ καθήκοντα τοῦ ἀρχειοφύλακος, γράψας τὴν ἑπομένην περίεργον ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς συνδίκους τῆς πόλεως·

«Τοῖς Τιμίοις Συνδίκοις.
Τὰ τῆς παρούσης Κοινότητος βιβλία
κοινῇ λαβὼν ἔγωγε τῆς ἐκκλησίας
ψήφῳ, σχεδόν γε πρὸ χρόνων νῦν τεττάρων,
εἰσῆλθον ἐντὸς οὗ ἀπόκεινται τόπου·
ἰδὼν δὲ αὐτὰ δεινῇ ἐν καταστάσει
ὑπ' ἀμελείας εἴποτε καὶ κακίας,
ὡς ἴστε πάντες τῶν πρὶν χαρτοφυλάκων,
περιπαθὴς γέγονα εἴγε ποτέ τις·
βουλῇ ὅθεν δὴ τῇ τότ' ἐκκλησιάσας,
ἂν δῷ μοι, ἤτουν καὶ δαπάνην καὶ χρόνον
ἐπιμεληθῆναί γε τούτων τῶν βίβλων.
Καὶ δὴ δίδωσι καὶ σαφῶς οὔπω ἔγνων,
τῇ Κοινότητι ἢ ἐμοὶ ἡ ζημία.
Ἵνα δὲ μήπως τ' αὐτὰ πείσωνται πάλιν
αἰτήσας αὐτὴν τὴν βίβλον δῆσα, ὅπως
γράψω πόσαι βίβλοι γε καὶ τούτων πόσα
σὺν τοῖς ἀγράφοις φύλλα τὰ γεγραμμένα,
τῶν πινάκων ἄνευθεν καὶ τουτ' ἐνδίκως.
Ἀλλ' οὖν ὑμεῖς γε, εὐγενεῖς ὦ Σύνδικοι,
αὐθεντικῇ λαβόντες αὐτὴν σφραγίδι,
τυπώσασθ' ὡς δεῖ, ἵν' ἦ ἀσφαλεστέρα·
μεθ' ἧς βιάζειν μέλλετε τοὺς κατ' ἔτος
βίβλων φύλακας, εἴτε καὶ ἀρκιβίστας,
ὑπογραφαῖς τε λαμβάνειν καὶ ἐγγύαις
τὰς κοινὰς αὐτὰς τῶν ἑκάστου πραγμάτων.
Βίβλους. Ἡμεῖς δὲ τοῦ χρέους λύσατέ με.

Ἐν Πάργῃ, Σεπτεμβρίου 29, 1792.»

Ἐν τῇ συγκλήτῳ τῶν προϋχόντων μετ' οὐ πολὺ προταθεὶς εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ ἤδη ὑπεργήρου καὶ ἴσως ἀνικάνου κατασταθέντος ἀρχιπρεσβυτέρου, ὁ ἱερεὺς Ἱδρωμένος, οὐ μόνον δὲν ἐνέδωκεν εἰς τὰς ἐπιμόνους προτροπὰς τῶν συμπολιτῶν ἵνα δεχθῇ τὸ ἀξίωμα, ἀλλὰ καὶ καταλλήλως ὁμιλήσας εἰς τὴν συνέλευσιν ἔπεισε τοὺς ἐπιμένοντας ὅτι πρέπον ἦτο νὰ σεβασθῶσι τὰ γηρατεῖα τοῦ ἀρχιπρεσβυτέρου, καὶ συμπαθοῦντες τῇ ἀδυναμίᾳ νὰ τηρήσωσιν αὐτὸν μέχρι τέλους ζωῆς ἐν ᾗ κατεῖχε θέσει. Ἡ φρόνιμος καὶ γενναία αὕτη συμβουλὴ, ὡς εἰκὸς, ἐπεκράτησεν.

Ἡ μεγάλη ἐν τούτοις Γαλλικὴ ἐπανάστασις καὶ ἡ ὑπὸ τῶν Γάλλων δημοκρατῶν κατάληψις τῶν τε Ἰονίων νήσων καὶ τῶν κατὰ τὴν Ἤπειρον πρώην Ἐνετικῶν κτήσεων, διεγείρασα τὸν ἔμφυτον πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἔρωτα τῶν κατοίκων, ἀνεπτέρωσε καὶ πὰς περὶ ἀνεξαρτησίας τοῦ γένους ἐλπίδας καὶ συνέσφιγξεν ἰδίως τὰς ἀρχαίας μεταξὺ Παργίων καὶ Κερκυραίων φιλικὰς σχέσεις. Τῶν αἰσθημάτων τούτων διερμηνεὺς ὁ ἱερεὺς Ἱδρωμένος ἀπηύθυνε τὴν παρὰ τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἐν Κερκύρᾳ πολιτευομένους ἀπάντησιν, ἥτις λίαν χαρακτηριστικὴ τῶν τότε περιστάσεων εἶχεν ὡς ἕπεται·

«Χαίρομεν, ἀδελφοὶ ἐν Κυρίῳ, καὶ ἡμεῖς ἐπὶ τῇ ἐλευθερίᾳ χαίρομεν. Χαίρομεν, διότι καὶ ὑμᾶς σὺν ἡμῖν αὐτοῖς ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἠκούσαμεν χαίροντας. Ἦλθε γὰρ ἀληθῶς καὶ εἰς ἡμᾶς ὁ χρυσοῦς ἐκεῖνος αἰών, ὅστις ὀνομαστοὺς μὲν διὰ τὴν ἀνδρίαν, ἀθανάτους δὲ διὰ τὴν σοφίαν τοὺς ἡμῶν κατέστησε προπάτορας Ἕλληνας· αἰών, ὃν ἐκεῖνοι πολλοῖς πόνοις, μᾶλλον δ' εἰπεῖν αἵμασιν, ἐξηγόραζον. Ἀπέθνησκον γὰρ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ὅτι πολὺ προθυμότατα· καὶ μαρτυροῦσι Θερμοπύλαι καὶ τὰ κατὰ Περσῶν τρόπαια· αἰών, καθ' ὃν σοφία θαυμάζεται, ἀνδρία ἐπαινεῖται, φιλαδελφία πολιτεύεται καὶ πᾶν εἶδος σχεδὸν ἀρετῆς ἐκθειάζεται. Χαίρομεν λοιπὸν καὶ μακαριστοὺς ἡμᾶς αὐτοὺς τοὐντεῦθεν ἡγούμεθα· καὶ εἴθε καὶ τοῖς μεθ' ἡμᾶς, ἀλλὰ δὴ καὶ ὅπου ὁ ὀμφαλὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ ἡ τοιαύτη ἐπαινετὴ, μακαριστὴ, εὐτυχὴς καὶ πολυπόθητος ἐλευθερία ἐμφυτευθείη! Ἀλλὰ τί τούτων ἕνεκεν τῇ ἡμιθέῳ ἡμῶν εὐεργέτιδι, τῇ θαυμαστῇ, φαμὲν, πολιτείᾳ τῆς Γαλλίας ὀφείλομεν;— Πολλὰ καὶ μεγάλα, ὥστε λόγοις μὲν δύσκολον, ἔργοις δὲ παντελῶς ἀδύνατον ἀποδοῦναι. Αὐτὴ καὶ γὰρ παρῆκε τὴν ἑαυτῆς ἀνάπαυσιν, ἥψατο πόνων, αἱμάτων οὐ φείδεται, καὶ ἀμισθὶ, ὡς οὐδὲν ποτὲ ἄλλο γένος, τοῖς νικηθεῖσι λαοῖς τὴν ἐλευθερίαν χαρίζεται. Διὸ καὶ εἰς σημεῖον τῆς πολλῆς χαρᾶς ἣν ἔχομεν διὰ τὴν τοιαύτην ἐλευθερίαν καὶ τῆς δι' αὐτὴν εὐγνωμοσύνης, ἣν ὀφείλομεν πρὸς Γαλλίαν τὴν ἀείμνηστον ἡμῶν εὐεργέτιν, τοιαῦτα γράφοντες οἰόμεθα ὡς οὐκ ἄπο σκοποῦ τοῖς φιλαδέλφοις ὑμῖν λογισθησόμεθα φέρεσθαι.—Ἐπεὶ δ' ἄνδρας ἐξ ἡμῶν δι' ἀδελφικῶν γραμμάτων περὶ τοῦ κοινῇ συμφέροντος συμμελετήσοντας ἐζητήσατε, ἤκουσι Δημήτριος Βασιλᾶς Παναγιώτου καὶ Γεώργιος Ἀναστασίου Δεσύλλας δι' ἐπιτροπῆς τοῦ παντὸς δήμου· μεθ' ὧν καὶ μετὰ τῶν ἄλλων ἀδελφῶν, μᾶλλον δὲ μετὰ Θεοῦ, ὡς εὐχῆς ἡμῖν ἔργον, δείξατε τῆς ἐλευθέρου ὑμῶν ψυχῆς τὴν νουνεχῆ φρόνησιν.—Ἀλλ' ὦ πολῖται καὶ ἀπόγονοι τοῦ γλυκέος καὶ ὀνόματος καὶ πράγματος τῶν Ἑλλήνων, ὦ πόσον μακαριστοὶ ἡμεῖς, οἱ πρῶτοι μετὰ πολλοὺς αἰῶνας ἐπὶ ταύτης τῆς καθέδρας καθίσαντες, τοῖς μεθ' ἡμᾶς ἐσόμεθα! εἰ εὐχερῆ μὲν τὰ πράγματα, παράδειγμα δ' αὐτοῖς τὴν ἡμῶν πολιτείαν ἐάσωμεν. Καὶ ταῦτα μὲν ἀδελφικῶς εἰς ἀπόκρισιν. Ὑμεῖς δὲ, ἀγαπητοὶ, εἴποτε ἡμῖν γράφητε, τῇ ἡμετέρᾳ διαλέκτῳ ἐπιστέλλετε, ἵνα μὴ ἑρμηνέων καὶ μεταφραστῶν χρῄζοντες καὶ τὰ ἄδηλα, εἰ τύχοι, δῆλα τοῖς πολλοῖς καθιστῶμεν. Ἔρρωσθε.»

Ἔνθερμος πατριώτης ὁ ἱερεὺς Ἱδρωμένος καὶ ἕνεκα τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς μαθήσεως ἀπολαύων τοῦ κοινοῦ σεβασμοῦ κατέστη ἡ ψυχὴ, ὡς εἰπεῖν, τῆς γενναιοτάτης τῶν Παργίων κοινότητος, τῆς ἐπὶ ἰδίῳ κινδύνῳ καὶ ἀντὶ πάσης θυσίας ὑποστηριζούσης τὸ ἡρωϊκὸν Σούλιον, καὶ εἰς τὴν ἀποστολὴν συνετέλεσε τῶν ἀνδρικῶν ἐκείνων πρὸς τὸν τύραννον τῆς Ἠπείρου ἀπαντήσεων τῶν ἀναγινωσκομένων ἐν τῇ ὑπὸ Χ. Περβαιβοῦ ἱστορίᾳ Σουλίου καὶ Πάργας.

Ὁ Ἀλῃπασᾶς εἶχεν ἐκμανῆ ἕνεκα τῆς ἀκαταβλήτου ἀντιστάσεως τοῦ Σουλίου, ὅπερ οἱ Πάργιοι διὰ τροφῶν καὶ πολεμεφοδίων ἀδιαλείπτως συνέδραμον. Ἤδη δὲ συγκεντρώσας τὰς δυνάμεις αὐτοῦ ἐμελέτα πῶς νὰ καταστρέψῃ τὸ Σούλιον, ἐκδικηθῇ δὲ καὶ καθυποτάξῃ συνάμα τὴν ἀγέρωχον Πάργαν. Πρὸς τοῦτο ἐχρήσατο τοῖς συνήθοις αὐτῷ μέσοις, δι' ὧν ἐπὶ τέλους κατώρθωσε δυστυχῶς τὴν καταστροφὴν τοῦ Σουλίου. Ἀλλ' εἰς τὰ κατὰ τῆς Πάργας σχέδια τοῦ Ἀλῃπασᾶ ἀντέπραττον τοῦτο μὲν ἡ ἀρετὴ τοῦ ἐπισκόπου Χρυσάνθου, οὐδόλως ἐνδίδοντος εἰς τὰς εἰσηγήσεις τοῦ τυραννόφρονος μητροπολίτου Ἰωαννίνων Ἱεροθέου, τοῦτο δὲ ὁ πατριωτισμὸς τοῦ Παπανδρέου (οὕτως ἐκαλεῖτο ὁ Ἱδρωμένος), ἐνθαρρύνοντος διὰ τῶν συμβουλῶν αὐτοῦ τοὺς Παργίους εἰς σύμπνοιαν καὶ εἰς τὴν πιστὴν ἐκπλήρωσιν τῶν δυσχερῶν καθηκόντων, ἅπερ αἱ ἐξαιρετικαὶ τῆς πατρίδος περιστάσεις ἐπέβαλον. Καὶ ὁ μὲν ἐπίσκοπος εἰς τὴν πρόσκλησιν ὑπείκων τοῦ μητροπολίτου ἠναγ-

[1]) Ἱστορία τῆς Πάργας ὑπὸ Χ. Περβαιβοῦ, κεφ. 6'.—Π. Ἀραβαντινοῦ περὶ Πάργας § 30 ἐν Β' Τόμῳ τῆς χρονογρ. τῆς Ἠπείρου, σ. 205 καὶ Πάργας Μονογραφία ὑπὸ Π. Δ. Σ. Ἀθήνησι, 1861 σελ. 69.

[2]) Τοῦτον ἀναφέρει ἡ ἐν τῇ ἑλλην. Βιβλιοθήκῃ τοῦ Φαβρικίου (Τ. Ι. Α.) ἐκδεδομένη Δ. Προκοπίου Μοσχοπολίτου ἐπιτετιμημένη ἀπαρίθμησις τῶν κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα λογίων Γραικῶν, καὶ περί τινων ἐν τῷ νῦν αἰῶνι ἀνθούντων.—Conscripta meuse junio A. C. 1720.—Σώζεται δὲ εἰς τὸν αὐτὸν Φιλόθεον ἰαμβικὸν ἐπικήδειον ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ Ἰωσὴφ πρώην Βουλγαρίας Μητροπολίτου, καὶ ἐν τῇ τοῦ ἀπὸ Δριάνου ἑτέρου μαθητοῦ αὐτοῦ Κ. Μαξίμου βιβλιοθήκῃ, εὑρεθὲν τὸ ἑξῆς·

«Σοφός τις ἀνὴρ κεῖται ἐνταῦθα μέγας,
λόγων σοφῶν μαίευμα μουσῶν ἑστία,
ὁ κλεινὸς Φιλόθεος, θύτης ἐκ Πάργας·
ὅστις πατρίδος καὶ πατρικῆς οἰκίας
φυγὰς ὑπάρξας, παῖς ἔτι που τυγχάνων,
ἀσκήσεως ἔρωτι καὶ μαθημάτων,
ἑαυτὸν ἐκδέδωκε παιδείας λόγοις,
τούτων κορεσθεὶς Ἰωαννίνων πόλει.
Μεθ' ἃ οἰκήσας εἰς τὸ τοῦ Ἄθω ὄρος,
ἑαυτὸν ἀσκήσεσι διδοὺς καὶ πόνοις,
ἀφίχθη πρὸς μέγα τι ἀρετῆς βάθος·
ἔνθα μετέστη πρὸς μονὰς οὐρανίους.
Ἀλλ' ὦ μαθητῶν σύνταγμ' ὡς εὐγνωμόνως,
οἷς αὐτὸς δέδωκε παιδείας λόγοις.
διδασκάλῳ σπείσατε δάκρυ κειμένῳ·
σβέσθη σοφῶν γὰρ λύχνος ἐκ μέσου μέγας,
καὶ Χριστὸν αἰτήσασθε τῶν πόνων γέρας
αὐτῷ παρασχεῖν τὴν ἄνω κληρουχίαν.
Μαθητῶν ὁ πρώτιστος τούτου, ὁ πρώην
Βουλγαρίας πρόεδρος Ἰωσὴφ τάλας.»

[3]) Κατὰ χειρόγραφον ὑπόμνημα Ἀνδρέου τοῦ Μουστοξύδου.

[4]) Ἀγάπιος Λεονάρδος, ἀνιδρυτὴς καὶ σχολάρχης πρῶτον τῆς ἐν Δημιτσάνῃ σχολῆς, εἶτα σχολαρχήσας ἐν Σμύρνῃ καὶ ἱεροκήρυξ ἀναδειχθεὶς τῆς Μ. Ἐκκλησίας, συνεργάσθη μετὰ Νικοδήμου τοῦ ἁγιορείτου εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ Πηδαλίου, ἤτοι τῆς συλλογῆς τῶν ἱερῶν κανόνων. Μετὰ τὴν ἐν ἔτει 1769 ἐπανάστασιν καὶ καταστροφὴν τῆς Πελοποννήσου μετέβη εἰς Πάργαν διδάσκαλος, ἐκεῖθεν ἀναχωρήσας τῷ 1780. (Νεοελλ. Φιλολογία, ὑπὸ Κ. Σάθα. Ἀθήν. 1868. σελ. 626.)

κάσθη νὰ πορευθῇ εἰς Ἰωάννινα, ἔνθα ὑπὸ τοῦ τυράννου φυλακισθεὶς μόλις διὰ τῆς δόσεως οὐκ ὀλίγων χρημάτων ἐσώθη· ἐπιστρέψας δὲ διέμενεν ἐν Πάργῃ θεωρῶν ἑαυτὸν ἐκεῖ ἀσφαλέστερον, ὅπου οὐχ ἧττον ὁ Ἀλῆπασᾶς ἐπεβουλεύθη τὴν ζωὴν αὐτοῦ διασωθέντος ὡς ἐκ θαύματος [5]). Ὁ δὲ Παπανδρέας οὐδεμίαν ἀκρόασιν δοὺς οὔτε εἰς τὰς ἀδρὰς προσφορὰς καὶ ὑποσχέσεις τοῦ μητροπολίτου, οὔτε εἰς τὰς ἐπανειλημμένας προτροπὰς τοῦ φίλου Ἀθανασίου Ψαλίδα, προσκαλούντων αὐτὸν ἐπιμόνως νὰ μεταβῇ εἰς Ἰωάννινα καθηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς σχολῆς, ἔμεινε μέχρι τέλους ἐκεῖ ὅπου ἠσθάνετο ὅτι εἶχε καθήκοντα σπουδαιότερα νὰ ἐκπληρώσῃ [6]). Τὰ δόλια μέσα τοῦ τυράννου δὲν ἐλάνθανον τὴν νοημοσύνην τοῦ πατριώτου ἱερέως, ἐξ αὐτῶν δὲ ἔλαβε τὸ ἐνδόσιμον νὰ παραστήσῃ εἰς τοὺς συμπολίτας ὁποῖον κίνδυνον ἡ πατρὶς διέτρεχεν ἐκ τῆς διαφθορᾶς καὶ τοῦ ἐπηρεασμοῦ τῶν δυστυχῶς προϊσταμένων τῆς ἐκκλησίας, ὧν ἔντιμον ἐξαίρεσιν ἀπετέλει ὁ καταδιωκόμενος ἐπίσκοπος Παραμυθίας καὶ Πάργας προμνησθεὶς Χρύσανθος. Ὅθεν καὶ ἔπεισε τοὺς ἱερεῖς τῆς πατρίδος δι' ἀναφορῶν πρὸς τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην καὶ τὴν ἱερὰν σύνοδον τῆς ζ' Μαΐου 1803, νὰ ἐκζητήσωσιν ὅπως διὰ τῆς συστάσεως ἐν Πάργῃ πατριαρχικοῦ Σταυροπηγίου, ἀναγνωρισθῇ ἡ ἄμεσος τῆς ἐκκλησίας αὐτῆς ἀπὸ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πατριαρχείου ἐξάρτησις.

Ἐν τούτοις τὸ ἡρωϊκὸν Σούλιον ἔπεσε προδοθὲν καὶ οἱ Σουλιῶται μετέβησαν εἰς Πάργαν, ἥτις προθύμως αὐτοὺς ἀπεδέξατο καὶ ἀδελφικῶς περιέθαλψε, μέχρις οὗ διεσπάρησαν εἰς τὰς Ἰονίους Νήσους ἵνα περιμείνωσι τὴν ὥραν τῆς ἐθνικῆς ἐκδικήσεως. Ἐπὶ τῇ ἀδόξῳ δὲ πτώσει τοῦ Σουλίου βαρυαλγῶν ὁ Ἱδρωμένος περιγράφει αὐτὴν μελαγχολικώτατα ἐν ἐπιστολῇ ἀπὸ 2 Μαΐου 1804 πρὸς Ἀδαμάντιον τὸν Κοραῆν, ὅστις συνίστα τῷ ἀνδρὶ τῶν νέων Σουλιωτῶν τὴν ἐκπαίδευσιν.

Ἤδη ὁ πολιτικὸς σύνδεσμος, ὁ ἀπὸ τεσσάρων αἰώνων τὴν τύχην τῶν Ἰονίων νήσων συνάψας μετὰ τῆς τῶν ἠπειρωτικῶν κτήσεων τῆς Ἐνετικῆς πολιτείας, ὃν καὶ ἡ ταύτην καταλύσασα Γαλλικὴ δημοκρατία ἐσεβάσθη καὶ ἐπροστάτευσεν, ἔμελλε δυστυχῶς νὰ διαῤῥηχθῇ διὰ τῆς μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας συνθήκης τοῦ 1800 ἔτους. Οἱ Πάργιοι, ἅμα τῇ ἐμφανίσει τῶν στόλων τῶν δύο τούτων δυνάμεων εἰς τὰ ὕδατα τοῦ Ἰονίου, ἔσπευσαν διὰ πρεσβευτῶν νὰ ἐκζητήσωσι παρὰ τοῦ Ῥώσσου ναυάρχου Οὐζακὼφ ὅπως διατηρηθῇ ἡ ἀρχαία ἕνωσις καὶ ἡ τύχη αὐτῶν παρακολουθήσῃ τὴν τῶν Ἑπτανησίων, τοῦθ' ὅπερ καὶ ὑπέσχετο εἰς αὐτοὺς ἐπισήμως ὁ ναύαρχος. Ἀπειλούμενοι ὅμως ὑπὸ τοῦ Ἀλῆπασᾶ ἀπέστειλαν ἐν δευτέρᾳ πρεσβείᾳ τὸν ἱερέα Ἱδρωμένον πρὸς τὸν Ῥῶσσον ναύαρχον, ὅστις, πολὺ ταλαντευθεὶς πρῶτον, ἀπεφάσισε τέλος νὰ πέμψῃ μικρὰν φρουρὰν εἰς Πάργαν καὶ ἀναλάβῃ αὐτὴν ὑπὸ τὴν Ῥωσσικὴν προστασίαν, μέχρις ὁριστικῆς διευθετήσεως τῶν πραγμάτων. Καὶ ἤλπισαν μὲν οἱ Πάργιοι ὅτι οὐδέποτε πολιτικῶς θὰ ἀπεχωρίζοντο τῆς Ἑπανήσου, ἀλλ' ἡ δημοσίευσις τῆς συνθήκης τοῦ 1800, δι' ἧς ἡ πατρὶς αὐτῶν μετὰ τῆς Πρεβέζης, τῆς Βονίτσης καὶ τοῦ Βουθρωτοῦ ἐτέθησαν ὑπὸ τὴν ἄμεσον κυριαρχίαν τῆς ὀθωμανικῆς Πύλης, εἰς ἣν οὐδέποτε ἔκυψαν τὸν αὐχένα, βαθέως κατέθλιψεν αὐτοὺς καὶ ὑπηγόρευσεν αὐτοῖς δεινὴν παράστασιν πρὸς Παῦλον τὸν αὐτοκράτορα. Ἡ δὲ πίεσις τοῦ Ἀλῆπασᾶ καὶ αἱ κατὰ τῆς χώρας αὐτῶν ἀλλεπάλληλοι ἐπιδρομαὶ τῶν πέριξ Ὀθωμανῶν ἀπέδειξαν μετ' ὀλίγον ἐμπράκτως ὁποίαν ποτὲ σημασίαν ἠδύναντο νὰ ἔχωσιν αἱ ὑποχρεώσεις, ἃς ὑπὲρ τῶν χριστιανῶν διὰ τῆς συνθήκης ἀνέλαβεν ἡ Τουρκία. Τούτου ἕνεκα νέας οἱ Πάργιοι ὑπέβαλον παραστάσεις διὰ τοῦ συμπολίτου αὐτῶν Νικολάου Δεσύλλα Τσούκου πρὸς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ῥωσσικὸν πρεσβευτὴν καὶ τὸν Αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον Α' [7])

[5]) Περβαιβοῦ ἱστορία Σουλίου, κεφ. ιδ'.—Χρονογραφία Ἠπείρου ὑπὸ Π. Ἀραβαντινοῦ, Τόμ. Β. σ. 201 Ἀθήν. 1857—Πάργας Μονογραφία Π. Α. Σ. Ἀθήν. 1861. σελ. 144.

[6]) Ἐπιστολὴ Ἱεροθέου μητροπολίτου Ἰωαννίνων, 7 Σεπτεμβρίου καὶ ἐπιστολαὶ Ἀθ. Ψαλίδα, 10 Σεπτεμ. καὶ 30 Νοεμβρ. 1802 πρὸς τὸν ἱερ. Ἀνδ. Ἱδρωμένον.

[7]) Ἡ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Παῦλον παράστασις χρονολογεῖται ἀπὸ 6 Ἰουνίου 1800. Αἱ δὲ πρὸς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ῥωσσικὸν πρεσβευτὴν καὶ τὸν Αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον Α' ἀπὸ 1 Μαρτίου καὶ 7 Μαΐου 1804.

Ἡ πρώτη εἶχεν ὡς ἕπεται·

«Παύλῳ Πετρίδῃ τῷ τῶν Ῥωσσιῶν Αὐτοκράτορι.
Πάντων ἐλεημονητικώτατε Κύριε.»

«Οὐκ ἀγνοοῦμεν οὔτε τὴν συμπάθειαν τῆς ὑμῶν ἡμερότητος, οὔτε τὴν ἣν ἔχετε δικαίαν περὶ τὰς κρίσεις ἀκρίβειαν. Ἀμφω γὰρ ταῦτα, δι' ὧν ἡ εὐσεβὴς Ὑμῶν χαρακτηρίζεται βασιλεία, μακρῷ τῷ μέτρῳ καὶ τῶν ἡρακλείων στηλῶν τῇ ῥιπῇ ὑπερανάκειντα. Οὐδ' ὅτι πρὸς τοὺς μετὰ θεὸν Ὑμᾶς ἀκοιμήτους τοῦ κόσμου ὀφθαλμοὺς οὐκ ἀκίνδυνον καὶ ψυχῆς τολμηρᾶς τὸ μύθοις σεσοφισμένοις τὴν ἀλήθειαν ὑποκρύπτειν· ἀξιοσυμπάθητον δὲ καὶ ψυχῆς εὐγνώμονος τὸ εἰλικρινείας λόγοις τὰ συμβαίνοντα παριστάνειν.

» Οὕτως ἔχοντες ἡμεῖς οἱ τῆς ἐν Ἠπείρῳ κατὰ Θεσπρωτίαν Ἠπάργου κάτοικοι, καὶ πρὸς τηλικαῦτα μεγαλόνουν καὶ φιλήκοον διάνοιαν ἁπλοῖς λόγοις ἀναφέροντες, τὸν μέγαν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς Βασιλέα διομνύμεθα ὅτι περ ἀδικούμεθα.

»Ἀδικούμεθα, εἰ γράμμασι μὲν τοῖς παρὰ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ὑμῶν στόλου ἐκδεδομένοις ἡμῖν ὑπαντιάσασι καὶ προσκαλουμένοις πρὸ Κεφαλληνίας, Ἰθάκης, Λευκάδος καὶ αὐτῆς Κερκύρας, τὰ ἴσα καὶ ταῦτα τῶν συνηνωμένων ἡμῖν νήσων ἔχειν διοριζοίμεθα, ἔργῳ δὲ μακράν που τῆς δοθείσης ἔπειτα διοικήσεως ἀπορριπτοίμεθα, μόνοις αὐτοῖς τοῖς γράμμασιν ἐγχανόντες. Ἀδικούμεθα εἰ μετὰ χρόνους πεντήκοντα πρὸς τοῖς τριακοσίοις ἀπὸ τῆς τῶν Ῥωμαίων καταστροφῆς ἀδιαιρέτως ἔν τε τῇ Ἐνετικῇ καὶ Γαλλικῇ, διοικήσει τῶν προῤῥηθεισῶν νήσων ἔχοντες, νῦν ὑποτελεῖν καὶ δουλεύειν δουλείαν ἀνέλπιστόν τε ἅμα καὶ ὡς ἄγαν ἐδυνηρὰν κατακρίθημεν.

ἐξαιτούμενοι τὴν ἀποκατάστασιν τῆς πατρίδας αὐτῶν μετὰ τῆς Ἑπτανήσου, ὥςπερ τὸ πάλαι ἦτο συνδεδεμένη. Τὰς παραστάσεις ταύτας ἐπ' ὀνόματι τῆς Πάργας συνέταττε τοῦ Παπανδρέου ὁ γλαφυρὸς καὶ πατριωτικὸς κάλαμος. Ἀλλὰ τὰ πάντα εἰς μάτην. Ἡ συνθήκη τοῦ 1800 ἐδέησε νὰ ἐκτελεσθῇ, καὶ τοῦ φρουρίου τῆς Πάργας, ὡς καὶ τῶν προμνησθεισῶν ἠπειρωτικῶν χωρῶν, ἐπεκράτησεν ἡ ἡμισέληνος!

Πλὴν ἡ αὖρα τῆς ἐλευθερίας ἤρχιζε συγχρόνως νὰ πνέῃ εἰς τὴν Ἑπτάνησον, καὶ ἐν τῷ Συντάγματι αὐτῆς τῆς πρώτης ἀναγεννωμένης Ἑλληνικῆς πολιτείας καθιεροῦτο, ὡς εἰκός, ἡ μετά τινα χρόνον εἰσαγωγὴ καὶ ἀποκλειστικὴ εἰς τὰ δημόσια χρῆσις τῆς ἐθνικῆς γλώσσης, ἥτις ἕνεκα τῆς ἐπ' αἰῶνας ἰταλικῆς ἐπικρατήσεως εἶχε παύσῃ σχεδὸν καὶ νὰ ὁμιλῆται ἐν τῇ πόλει Κερκύρας. Ὁμολογητέον, πρὸς τιμὴν τοῦ ἐθνισμοῦ καὶ τῆς φιλομουσίας τῶν Ἰονίων, ὅτι οὐ διέλιπον ἐκ τῶν νήσων ἀναφαινόμενοι κατὰ καιρὸν ἄνδρες, μάλιστα ἐκ τοῦ ἱεροῦ κλήρου, Ἑλληνικῇ παιδείᾳ ἐξόχως κεκοσμημένοι. Ἀλλὰ ταῦτα ἦσαν φαινόμενα ὅλως ἐξαιρετικὰ καὶ οἱονεὶ ἀστέρες ἐκ διαλειμμάτων ἐν αὐχμηρᾷ νυκτὶ διαλάμποντες [8]).

Ἡ πατρὶς Νικηφόρου τοῦ Θεοτόκη καὶ Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως, κατὰ τὴν ἐπίσημον μαρτυρίαν Ἰωάννου τοῦ Καποδιστρίου, ἐστερεῖτο δημοσίας σχολῆς ἐνόσῳ οἱ Ἐνετοὶ τῶν Ἰονίων Νήσων ἐκράτουν [9]). Ἐν ἰδιωτικῷ φροντιστηρίῳ, περὶ τὰ μέσα τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος, Ἱερεμίας ἱερομόναχος ὁ Καββαδίας καὶ βραδύτερον ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Ἀνδρέας ὁ Πετριτσόπουλος ἐδίδασκον τὰ Ἑλληνικά. Ὁ δὲ Νικηφόρος ὁ Θεοτόκης συστήσας δημοσίαν σχολὴν, ἐν ᾗ πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐδίδασκε καὶ ἐπιστημονικὰ μαθήματα [10]) τοσαύτην λέγεται ὅτι ἀπήντησεν ἐκ τῶν ἀριστοκρατῶν ἀντενέργειαν, ὥστε ἠναγκάσθη νὰ καταλίπῃ καὶ τὴν σχολὴν καὶ τὸ πάτριον ἔδαφος. Ἀλλ' ὑπὸ τὸ πολίτευμα τοῦ 1803 ἐπέπρωτο νὰ συσταθῇ κυρίως ἡ πρώτη δημοσία σχολὴ ἐν Κερκύρᾳ ὡς πρωτευούσῃ τῆς Ἑπτανήσου, καὶ ὁ ἤδη εἰς πολλοὺς τῶν ἐπισήμων Κερκυραίων γνωστὸς ἱερεὺς Ἱδρωμένος προσεκλήθη ὑπὸ τῆς Ἑπτανησίου Γερουσίας, ἵνα ἐν τῇ σχολῇ ταύτῃ ἀναδεχθῇ τὴν καθηγεσίαν τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων ἔχων βοηθὸν Χριστόφορον τὸν Περῤῥαιβόν. Ἐφ' ᾧ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1804 πανοικεὶ μετέβη εἰς Κέρκυραν.

Δαμπρὰ καὶ ἐπίσημος ὑπῆρξεν, ὡς εἰκός, ἡ ὀγδόη Νοεμβρίου τοῦ 1805, ἡ ἡμέρα τῆς ἐνάρξεως τῶν μαθημάτων τῆς πρώτης ἐνταῦθα Ἑλληνικῆς σχολῆς, ἧς ἐπρυτάνευεν ὁ καὶ γραμματεὺς τῆς Ἑπτανησίου πολιτείας Ἰωάννης ὁ Καποδίστριας. Πολυπληθὴς δὲ ἡ πρὸς μάθησιν ἐγγραφεῖσα κερκυραϊκὴ νεολαία συνέῤῥευσε μετὰ πλείστων ἐκ τοῦ ἱεροῦ κλήρου καὶ ἄλλων ἐγκρίτων, ὅπως ἀκροασθῇ τοῦ πρώτου δημοσίου καθηγητοῦ, ὅστις ἐνώπιον τῆς φαιδρᾶς καὶ ἐνθουσιώδους ὁμηγύρεως ἑλληνιστὶ ἀπαγγείλας τὸν ἐναρκτήριον ἐπεσφράγιζε τὸν λόγον διὰ τῆς προτροπῆς ταύτης·

«Δεῦτε δὴ οὖν μετὰ χαρᾶς καὶ προθυμίας πάντες εἰσέλθετε, καὶ ὥσπερ οἱ ἀθληταὶ ἀναζωσάμενοι ἑαυτοὺς, νήφοντες, ἐγρηγοροῦντες, προσέχοντες καὶ ὡς ἀγαθοὶ στρατιῶται ἀλλήλοις παρακελευόμενοι, ἐπίδοτε ἑαυτοὺς πρὸς τὰ σκάμματα καὶ τὰς μακρὰς ἀγρυπνίας, ἵνα καὶ νικήσητε τὴν ἀμάθειαν καὶ τοὺς στεφάνους τῆς μαθήσεως ἀναδήσησθε· ὅτε καὶ περίβλεπτοι, περιφανεῖς τε καὶ τοῖς πᾶσι τίμιοι γενόμενοι, τιμὰς καὶ προεδρίας καὶ ἀρχὰς πολιτικὰς λήψεσθε καὶ ὑμᾶς αὐτοὺς παράδειγμα καὶ ζῆλον τοῖς ὀψιγόνοις καταλείψετε.

»Μηδεὶς δὲ ἀποδειλιάτω πρὸς τὰς ἀρχὰς καὶ τοὺς πόνους τῆς μαθήσεως ἀποβλέπων, ὅτι δόξα χρημάτων οὐκ ὠνητὴ, ἀλλὰ σὺν πόνῳ τὰ καλὰ κτῶνται. Οὐδὲ γὰρ οὐδὲ πραγματευόμενός τις ἵνα θησαυρίσῃ, εἰς κώμους καὶ θεωρίας, ἀλλὰ, κατὰ τὸν Θέογνιν, ἐς μεγακήτεα πόντον καὶ πετρῶν κατ' ἠλιβάτων φέρων ἑαυτὸν ἐπιῤῥίπτει. Ἀλλὰ θαῤῥείτω πᾶς τις καὶ τῷ Σολομῶντι φάσκοντι πειθέσθω, ὅτι ταχέως ἀμέριμνος ἔσται ὁ διὰ μάθησιν ἀγρυπνήσας. Καὶ μάλισθ' ὑμεῖς, ὦ ἱερεῖς, οἱ ἅλας καὶ φῶς τοῦ κόσμου ἐν τῇ Γραφῇ λεγόμενοι καὶ ἀντεχόμενοι τοῦ νόμου Κυρίου, μνήσθητε ὅτι ἐκ στόματος ἱερέως ἐκζητηθήσεται, φησὶν ὁ προφήτης, νόμος Κυρίου, διότι ἄγγελος Κυρίου παντοκράτορός ἐστι· τοῦτον δὲ οὐκ

»Ἄλλοι λεγόντων τὴν ἡμῶν ἀθωότητα, καὶ ὅτι οὐ σμικρὰ ἡμεῖς ἀναψυχὴ τοῖς περὶ ἡμᾶς τῷ θεῷ εὐσεβοῦσι καὶ μεθόριον ἀσεβείας καὶ δυσσεβείας, τῶν ἄκρως ἑκατέρων θεοστυγῶν.

»Δηλοῦσι δ' ὅτι καὶ ἐπὶ ξυροῦ τὰ πράγματα ἡμῶν ἕστηκεν, ὅ ἐστι κινδυνευόμενον, ἥ,τε δι' ἡμᾶς τῆς Σῆς ξυμμαχίας φιλοτιμία καὶ ἡ διετὴς τῶν ὁμοφύλων καταστροφή. Σὺν αἷς καὶ ἡ νυνὶ πλείων τῶν δισμυρίων περιερχομένη στρατεία καὶ τὰ μὲν κατακόπτουσα, τὰ δ' ἄλλως ἄνω καὶ κάτω μεταφέρουσα τῶν Θεσπρωτῶν· ἃ πάντα τοῖς ἐνθάδε ὀφθαλμοῖς διορᾶτε, κἂν μάλα πολλὰ μεταξὺ οὔρεά τε σκιόεντα θάλασσά τε ἠχήεσσα, οἷα τὰ ἡμῶν δυστυχήματα.

»Τοιγαροῦν, ὦ πανυπερευσπλαχνικώτατε Πάτερ καὶ Κύριε, πρὸ τῶν θεοσώστων Ὑμῶν τέκνων, ἀναβὰς εἰς τὸ ὕψος τοῦ τῆς δικαιοκρισίας Ὑμῶν θρόνου, δεόμεθα πᾶσα τάξις καὶ ἡλικία, ποίησον μεθ' ἡμῶν εἰς ἀγαθὸν τὸ σημεῖον τῆς τῶν νήσων τούτων ἑνώσεως, καὶ ἰδέτωσαν οἱ μισοῦντες ἡμᾶς καὶ αἰσχυνθήτωσαν, ὅτι σὺ, Κύριε, ἐβοήθησας ἡμῖν καὶ παρεκάλεσας ἡμᾶς. Ἵν' ὡς νῦν καὶ ἀεὶ ὑπὲρ τῆς Ὑμῶν θεοφρουρήτου καὶ Αὐτοκρατορικῆς Μεγαλειότητος μετὰ τοῦ Δαβὶδ ψάλλωμεν λέγοντες, Κύριε σῶσον τὸν Βασιλέα ἡμῶν καὶ ἐπάκουσον ἡμῶν. Ἀμήν.

[8]) Περὶ τούτων ὅρα τὸν ὑπὸ Ἀνδρ. τοῦ Μουστοξύδου Ἑλληνομνήμονα, σύγγραμμα περιοδικὸν, ἐν Ἀθήν. 1843—1847.

[9]) Observations sur l'état intérieur des Isles Ioniennes adressées par le Comte Capodistrias à Lord Castlereagh, Paris, 10/22 Nov, 1815.

[10]) Πρακτικὰ τῆς ἐν Κερκύρᾳ Ἑταιρίας τῶν Φιλομαθῶν, 1846, σελ, 21,

ἄν ποτε τοῖς ζητοῦσιν ἀγγείλειε, εἰμὴ ὁπωσοῦν τοῖς ἐγκυκλίοις ἐκπαιδευθείη μαθήμασι.

« Διὸ καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν μακρὰν καὶ διαπόντιον στελλόμενοι τὴν πορείαν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἢ Ἀθήνησι, καὶ ὁπουοῦν ἂν τύχῃ, τὸν λόγον ἐξήσκουν, κἀντεῦθεν ἐπὶ τοῦ ὑψηλοῦ ὄρους ἀνέβαινον καὶ τὴν Σιὼν εὐηγγελίζοντο τὸ σωτήριον τοῦ θεοῦ· ὧν ἄλλος μὲν μεγάλη σάλπιγξ τῆς Ἐκκλησίας, ἄλλος δὲ θεολόγος, ἄλλος δὲ Χρυσόστομος καὶ ἄλλος ἄλλο τι τῶν κατ' εὐφημίαν ἐπωνομάσθησαν.

« Καὶ τί λέγω τοὺς παλαιοὺς; πολίτας ἔχων ὑμετέρους, τοὺς χθὲς καὶ πρώην μακαριωτάτους ἀρχιεπισκόπους Νικηφόρον τὸν Θεοτόκην καὶ Εὐγένιον τὸν Βούλγαριν· οἳ διὰ τὸν λόγον ἐπίδειξις ἦσαν τοῦ γένους καὶ μέγα παρὰ τῇ τρισαυγούστῃ τῶν Ῥωσσιῶν Αὐτοκρατορίσσῃ Αἰκατερίνῃ τῇ Β'. ἐδύναντό τε καὶ ἔπρασσον. Καὶ δὴ ὅσον ἂν τούτους μιμήσησθε, τοσοῦτον γ' ἂν καὶ τῆς δόξης αὐτῶν μετάσχοιτε, καλὰς ἐκ τῆς πατρίδος διὰ τὸ καλὸν παράδειγμα τὰς χάριτας ἀποφερόμενοι.

« Ὑμῖν δέ, ὦ παῖδες, τοῖς τοὺς αὐτοὺς πατέρας ἐκ τῆς θρησκείας ἔχουσι, καὶ ἄλλους πατέρας ἐκ τοῦ γένους, εἰς παράδειγμα ἤδη προβάλλομαι· ἐκείνους, λέγω, ὧν καὶ τὴν γῆν καὶ τοὔνομα καὶ τὴν διάλεκτον (διεφθορυῖαν ἐξ ἀτυχίας ἢ ἄλλης δή τινος αἰτίας) κατέχοντες μέχρι καὶ νῦν Ἕλληνες ἐσμὲν καὶ ὑπὸ τῶν ἀλλογλώσσων λεγόμεθα· ἐκείνους οὓς οὐκ ἀνὰ ἕνα ἢ δύο ἢ τρεῖς ἑκατονταετηρὶς, ἀλλ' ἀνὰ συχνὰς δεκάδας ὀλυμπιάς τις, εἴτ' οὖν τετραετηρὶς, ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα ἐξέφυσε. Τίνες δὲ οὗτοι; Σωκράτεις, Πλάτωνες, Δημοσθένεις, Σόλωνες, Λυκοῦργοι, Ἀριστεῖδαι, Θεμιστοκλεῖς, παρ' ὧν οἱ ἀλλογενεῖς τὰς ἀρχὰς τῆς φιλοσοφίας, τούς τε πολιτικοὺς νόμους καὶ ὅσα εἰς στρατηγίαν ἐκεῖνοι τακτικὰ ἔγραψαν ἀπομάζαντες, αὐτοῖς τούτοις ὡς ἰδίοις ἐγκαλλωπίζονταί τε καὶ ἡμῶν κατεπαίρονται. Τί οὖν ἡμεῖς, οἱ τὸν αὐτὸν ἐκείνοις ἀναπνέοντες ἀέρα, οὐ σπουδάσωμεν; οὐ φιλοπονήσομεν; Ναὶ δὴ, καὶ δείξομεν ὅσον καὶ οἷον τὸ Ἑλληνικὸν πνεῦμα, κἂν ἤδη, ὥσπερ ἀπ' αἰθάλης μικρός τις σπινθὴρ, ἀνακαλύπτεσθαι ἄρχεται.

»Καὶ ἡμεῖς μὲν οὕτω καὶ μετὰ τοιούτων τῶν παραδειγμάτων καὶ καλῶν τῶν ἐλπίδων εἰσέλθετε. Ἐγὼ δὲ, εἰ καὶ ἥττων εἰμὶ τῆς φήμης, ἧς ἴσως παρ' ὑμῖν λέγομαι, ἀλλ' οὖν γε καθηγήσομαι ὑμῶν τῇ γλώττῃ τοῦ γένους, τὸν τρόπον καὶ ὡς ἐγγράφως τῇ Γερουσίᾳ ὑπέσχημαι, οὔτε εἰς πρόσωπον ἀφορῶν, οὔτε ἐπιζητῶν ἐν τῷ μέρει, κἂν δέῃ με πτωχότερον εἰς τὴν πατρίδα ἐπανελθεῖν, ἀλλ' ἴσος τοῖς πᾶσι καὶ κοινὸς τοῖς ζητοῦσί με.»

Ὁ καθηγητὴς Α. Ἱδρωμένος ἔκτοτε ἐπεδόθη εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς νέας αὐτοῦ ἀποστολῆς μετ' ἐνθέρμου ζήλου καὶ ἐντελεστάτης ἀφοσιώσεως· ὅθεν καὶ ἐπανειλημμένως ἀπεποιήθη τὰς αὐτῷ προσενεχθείσας ἐπιζήλους ἐφημερίας. Ἐπὶ ἓν δὲ καὶ εἴκοσιν ἔτη διετέλεσε διδάσκων τὴν ἀρχαίαν ἡμῶν γλῶσσαν καὶ ἑρμηνεύων εἰς τὴν νεολαίαν, τὴν ἐν τῇ κατηργημένῃ μονῇ τῆς Τενέδου φοιτῶσαν, τοὺς ποιητὰς καὶ κλασικοὺς συγγραφεῖς τῆς Ἑλλάδος, ἔχων, μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Περῤῥαιβοῦ, βοηθὸν τὸν ἴδιον υἱὸν Παναγιώτην, τὸν μετὰ ταῦτα ἀρχειοφύλακα χρηματίσαντα τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας. Τὴν δὲ ἄμπελον ἣν μετὰ πολλῶν μόχθων εἰς καλὴν γῆν ἐφυτούργησεν εἶδε ν' ἀποφέρῃ καρποὺς ἀγλαοὺς καὶ ἀρθόνους.

Μαρτυρεῖ περὶ τούτου ὁ κλεινὸς Ἀ. Μουστοξύδης ἐν τῇ, ἐπ' ὀνόματι Ἀμ. Δουδὰλ ἐν Παρισίοις τῷ 1820 δημοσιευθείσῃ Ἐκθέσει *περὶ τῶν γεγονότων ὅσα συνέβησαν πρὶν καὶ μετὰ τὴν παραχώρησιν τῆς Πάργας*, λέγων· «Ἡ δημοσία σχολὴ τῆς Κερκύρας συγκαταριθμεῖ μεταξὺ τῶν ἐν αὐτῇ μᾶλλον διαπρεπόντων καθηγητῶν πολίτην τινὰ Πάργιον, τὸν κύριον Ἀνδρέαν Ἱδρωμένον. Εἰς τὸν εὐῤῥόληπτον καὶ πεπαιδευμένον τοῦτον ἱερέα χρεωστοῦσιν οἱ Κερκυραῖοι, κατὰ μέγα μέρος, τὸν πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ κλασικὴν γραμματολογίαν ἔρωτα, τὸν χάριν αὐτοῦ καθ' ὅλην τὴν πόλιν διαδοθέντα [11].») Καὶ ὁ διάσημος Ἰω. Κωλέττης, ἐν συγγραφῇ ἀνωνύμως ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθείσῃ τῷ 1806 ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἐπιγραφομένῃ *Ἑλληνικὴ Νομαρχία*, τὸν ἐν Κερκύρᾳ ἱερέα καὶ διδάσκαλον προβάλλει ἀρετῆς ὑπόδειγμα καὶ παιδείας εἰς τοὺς συγχρόνους ὁμογενεῖς μετὰ τοῦ ἐν Ἰωαννίνοις Κοσμᾶ Μπαλάνου καὶ τοῦ ἐν Παρισίοις Κοραῆ. (σελ. 147 καὶ 196).

Πλεῖστοι ὑπῆρξαν οἱ τῶν δημοσίων παραδόσεων τοῦ καθηγητοῦ Α. Ἱδρωμένου ἀκροαταὶ, καὶ πολλὰ ἐξ αὐτῶν εἰς τὰ γράμματα καὶ τὰς ἐπιστήμας διεκρίθησαν· ἐν οἷς ὁ ἀείμνηστος Μητροπολίτης Κερκύρας γενόμενος Ἀθανάσιος ὁ Πολίτης, ὁ τούτου ὁμώνυμος τῆς χημείας καθηγητὴς, καὶ Ἰω. Καρανδηνὸς καθηγητὴς τῶν μαθηματικῶν καὶ ἔφορος διατελέσας τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας. Ἰδιαιτέρως δὲ ἔσχον αὐτὸν διδάσκαλον ὁ ἀοίδιμος Κυβερνήτης Ἰωάννης Καποδίστριας καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Βιάρος, Ἀνδρέας ὁ Μουστοξύδης, Νικόλαος Δελβινιώτης ὁ τῆς Ὀδυσσείας Ἰταλικὴν μετάφραοιν στιχουργήσας, Ἀντώνιος Πολυλᾶς ὁ περὶ Ἀττικῆς Νομοθεσίας συγγράψας, Πέτρος Βράϊλας ὁ ἐν τῷ Ἰονίῳ Πανεπιστημίῳ τῆς φιλοσοφίας χρηματίσας καθηγητὴς, Στέφανος Παδοβᾶς ὁ πρόεδρος τῆς Ἰονίου Βουλῆς τῆς ψηφισάσης τὴν Ἕνωσιν τῆς Ἑπτανήσου μετὰ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος, καὶ ἄλλοι ἐν ἰδίαις ἐπιστολαῖς καὶ συγγράμμασιν

(11) Μετάφρασις ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ ὑπὸ Ἰω. Βερβιτσιώτου Κερκύρᾳ, 1851.

εὐγνωμόνως τοῦ διδασκάλου καὶ φίλου αὐτῶν μνημονεύοντες ([12]). Ἐξόχως δὲ ὁ ἀείμνηστος Ἰω. Καποδίστριας ἀγαπῶν καὶ σεβόμενος τὸν ἴδιον καὶ τῆς πατρίδος διδάσκαλον συνεχῶς ἐμέμνητο αὐτοῦ καὶ μακρόθεν, καὶ εἰς αὐτὸν χαριζόμενος ἀπέβη εἰς διαφόρους ὠφέλιμος, ὅτε μάλιστα ὡς ὑπουργὸς Ἀλεξάνδρου τοῦ Α'. ἴσχυεν ἐν Ῥωσσίᾳ, καθὰ ἐκ τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ Ἱερ. Ἱδρωμένου ἐξάγεται.

Συσταθείσης ἐν ἔτει 1808 τῆς Ἰονικῆς ἐν Κερκύρᾳ Ἀκαδημίας, ὅτε ἡ Ἑπτάνησος διετέλει ὑπὸ τὴν πρώτην Γαλλικὴν αὐτοκρατορίαν, ὁ Α. Ἱδρωμένος ἐξελέχθη μέλος τοῦ φιλολογικοῦ καὶ ἐπιστημονικοῦ ἐκείνου συλλόγου, ἔχοντος ἀνταποκριτὰς ὀλίγους τῶν ὁμογενῶν καὶ πολλοὺς τῶν ἐπιφανεστέρων σοφῶν τῆς Εὐρώπης. Ἐκ τούτων ἦν καὶ ὁ μεταφραστὴς λόγων τινῶν τοῦ Δημοσθένους, διάσημος δὲ κατασταθεὶς Ἀκαδημαϊκὸς καὶ ὁμότιμος τῆς Γαλλίας Κάρολος ὁ Δουπῖνος, μεθ' οὗ ἰδιαιτέρα φιλία συνέδεε τὸν ἕλληνα καθηγητὴν Ἱδρωμένον, ὅστις προέπεμψε τὸν συνεταῖρον ἐκ Κερκύρας ἀναχωροῦντα διὰ τῶν ἑξῆς στίχων·

«Εὐκλείης σοῦ σε προτὶ οὔρεος οὐρανομήκους
ξὺν ὁπαδῷ ἀνάγει δείματι αὔρα τύχα,
Ἀλλ' ἀρετὴ προδρόμῳ ἐν σθένεϊ, Δουπὲν ἑταῖρε,
Κελτῶν αὔχημα, Ἑλλάδος ἐσθλὲ φίλε.
Τῷ τοι μηδ' ἀπιὼν Φαιήκων δείδιθι ἄλα,
Ἀλλ' ἔμπης θαῤῥῶν βαῖν' ἐπὶ σᾶς πατρίδος.»

Ἐκ τοῦ ὑπομνήματος Α. Μουστοξύδου περὶ τῶν ἐν Κερκύρᾳ Ἀκαδημιῶν καὶ τῶν συγχρόνων αὐταῖς λογίων ἐξάγομεν, ὅτι ὁ Α. Ἱδρωμένος ἀνέγνωσεν εἰς τὴν Ἰόνιον Ἀκαδημίαν τρεῖς ᾠδὰς, τὴν μὲν τῇ Ἑλλάδι, τὴν δὲ, κατὰ Πίνδαρον, πρὸς Ναπολέοντα καὶ τρίτην εἰς τοὺς ἐν Διβόρνῳ παροικοῦντας φιλογενεῖς Γραικούς.

Ἐν ἔτει δὲ 1819 συσταθείσης ἐν Κερκύρᾳ Βιβλικῆς Ἑταιρίας πρὸς διάδοσιν τῶν ἱερῶν Γραφῶν, συνευδοκοῦντος τοῦ ἀοιδίμου πατριάρχου Γρηγορίου, ὁ Ἱδρωμένος, ὡς μέλος τῆς διευθυνούσης ἐπιτροπῆς, εἰς τὴν κατὰ τὸ ἀκόλουθον ἔτος γενικὴν συνέλευσιν ἐπαινῶν, ἐκ μέρους τοῦ ἱερατείου, τὸν ζῆλον τοῦ προέδρου Ἐμμανουὴλ Βαρόνου Θεοτόκη, καὶ ἐνθαῤῥύνων αὐτὸν ὅπως ἐπιμείνῃ εἰς τὴν εὐσεβῆ ἐπιχείρησιν, πρὸς τὸν λόγον ἐκείνου ἀντεφώνει· «ὅτι ἡ τῶν θείων μὲν Γραφῶν ἀνάγνωσις ἀναγκαία παντὶ εὐσεβοῦντι καὶ πρὸς Θεὸν τὴν ψυχὴν ἀνατείνοντι πλέον ἢ ὅσον τροφὴ σώματι, αὐτὸς ὁ τῶν Γραφῶν ποιητὴς, ὡς ἄνθρωπος τῷ τῆς ἀνθρωπότητος ἐχθρῷ ἀντιπαρατττόμενος πειράζοντι, ἔφησεν· οὐκ ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐν παντὶ ῥήματι ἐκπορευομένῳ διὰ στόματος Θεοῦ. Ὅτι δὲ διὰ τῆς συσταθείσης ἱερογραφικῆς ἑταιρίας, ἡ Γραφὴ ἐν πολλοῖς ἑλληνικοῖς τε καὶ ἑτερογλώσσοις τεύχεσι διαδιδομένη, τοῖς μὲν ἔχουσιν εὐώνως, τοῖς δὲ μηδὲν ὅτι μὴ τὸν ζῆλον τῆς πίστεως δωρεὰν, εὐχερὴς καὶ ψυχωφελὴς πᾶσι γίνεται, τοῦτο ἔργον αὐτοῦ τοῦ προέδρου, οὗ ἐκ προγόνων ἄνωθεν ἴδιον εὐσεβεῖν μὲν τὰ πρὸς Θεὸν, εὐεργετεῖν δὲ τοὺς πλησίον καὶ τὰ κοινὰ καλὰ ἐπινοῆσαι ὀξέως, καὶ λόγῳ μὲν αὐτὰ σαφέστατα ἐκδιδάξαι, ἔργῳ δὲ ὅσον τάχιστα εἰς πέρας ἀγαγεῖν.»

Κατὰ τὴν 29 Μαΐου 1824, ἡμέραν ἀξιομνημόνευτον τῆς καθιδρύσεως τοῦ Ἰονίου Πανεπιστημίου, ὁ ἤδη πολιὸς καθηγητὴς ἔσχεν ἐν ἐπισημοτάτῃ τελετῇ ἐπάξιον γέρας τῆς παιδείας καὶ ἀρετῆς μεθ' ὧν ἐκοσμεῖτο. Ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν ἀνωτάτων ἀρχῶν τοῦ κράτους καὶ λαμπρᾶς ὁμηγύρεως ὁ ἱδρυτὴς τοῦ πρώτου ἐκείνου ἑλληνικοῦ Πανεπιστημίου κόμης Φριδερῖχος Γυϊλφόρδος προέτεινε, καὶ ἡ Ἀκαδημαϊκὴ σύγκλητος τῇ ψήφῳ αὐτῆς ἀνηγόρευσε πρῶτον θεολογοδιδάκτορα τοῦ Ἰονίου Πανεπιστημίου τὸν καθηγητὴν Ἀνδρέαν Ἱδρωμένον, ὅστις ἀπὸ χειρὸς τοῦ ἀειμνήστου ἐκείνου φιλέλληνος ἐδέξατο τὸν στέφανον καὶ τὸ δίπλωμα. Τῇ αὐτῇ ἐστεφανοῦντο διδάκτορες ὁ Θεόκλητος Φαρμακίδης τῆς Θεολογίας καὶ ὁ Κωνστ. Ἀσώπιος τῆς φιλολογίας. Ἔπειτα ὁ Ἱδρωμένος ἀνεδεικνύετο κοσμήτωρ τῆς θεολογικῆς σχολῆς καὶ Ἀρχιμανδρίτης τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας· ἤδη δὲ τὴν ἡλικίαν προβεβηκὼς κατέλιπε τὴν καθηγεσίαν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων εἰς τὸν Χριστόφ. Φιλητᾶν καὶ τὸν κλεινὸν Ἀσώπιον.

Τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἀφιέρωσεν εἰς τὴν ἐπιμελῆ τῶν φιλτάτων ἐγγόνων ἐκπαίδευσιν, συνάμα ἐνασχολούμενος εἰς ἔκθεσιν τῶν κριτικῶν ἐπιστασιῶν αὐτοῦ πρὸς διόρθωσιν διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν βίβλων ἐκ τῶν πολλῶν ἁμαρτημάτων ὧν ἔγεμον, κατὰ παραδρομὴν ἢ ἀμάθειαν τῶν πάλαι ἀντιγραφέων, καὶ ἅπερ καὶ ῥυθμὸν καὶ καλλονὴν, πολλαχοῦ δὲ καὶ τὴν ἔννοιαν αὐτὴν διέφθειρον τῶν ἱερῶν ᾀσμάτων. Τὰς ἐπιστασίας ταύτας, δι' ἐπιστολῆς ἀπὸ Ἰουνίου τοῦ ἔτους 1838 πρὸς τὸν πατριάρχην Γρηγόριον, ἀνέθηκε τῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ. Ἐκ τούτων ὠφελήθη Βαρθολομαῖος ὁ Κουτλουμουσιανὸς, ὡς ὁμολογεῖ εἰς τὴν ἐπιμελείᾳ αὐτοῦ γενομένην πέμπτην ἔκδοσιν τοῦ μεγάλου Ὡρολογίου καὶ ἐν τῷ προλόγῳ τῆς ἐν ἔτει

([12]) Οἱ ἀδελφοὶ Πέτρος καὶ Ἰωάννης Βράϊλαι, κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1829 ἐκ Βενετίας ἔνθα μαθητεύοντες διέτριβον, ἔγραφον τῷ διδασκάλῳ·—«Λέξεις καὶ φράσεις οὐχ οἷον προσευρεῖν τοιαύτας ὥστ' εὐγνωμοσύνης τὸ μέγεθος τῆς ἡμετέρας γνωρίζειν καὶ ὅσον σὲ φιλοῦμεν καὶ σεβόμεθα φράσαι. Σὺ γὰρ ἡμῖν καὶ τὸν νοῦν ἐφάεινας καὶ τὴν ψυχὴν διεκόσμησας καὶ τὰ ἤθη ἐμόρφωσας, καὶ τέλος πᾶν ὃ ἂν ἔχωμεν χρηστὸν, σὸν ἐστι δῶρον. Καὶ πῶς τούτων οὕτως ἐχόντων, τοιούτου ἀνδρὸς ἐν πᾶσι καὶ κατὰ πάντα οὐ μνημονεύσομεν καὶ πᾶν ὅ,τι ἂν τύχῃ ὑπὲρ αὐτοῦ οὐκ ἐργασόμεθα; τοῦθ' ὅπερ ἐκτενῶς καὶ ἐπιποθοῦμεν.»

1843 ἐκδόσεως τῶν Μηναίων (13). Ἐξ αὐτῶν δὲ καὶ ὁ ἐν Ἐνετίᾳ ἀρχιμανδρίτης Σπυρίδων Ζερβὸς φιλοπόνως ἐξειργάσθη τὴν ἐν ἔτει 1858 ἔκδοσιν τῆς Παρακλητικῆς, καθὰ ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τῆς βίβλου ἐκτίθησι.

Σώζων πληρεστάτην τὴν δραστηριότητα τοῦ νοὸς καί τοι ὀγδοηκοντούτης καὶ μέχρι τῶν τελευταίων ἡμερῶν ἐφηδυνόμενος τῇ μελέτῃ τῶν θαυμαστῶν προτύπων τῆς ἑλληνικῆς μεγαλοφυΐας ὁ σεβάσμιος Α. Ἱδρωμένος, μετὰ ὀλιγόωρον ἀσθένειαν, τῇ 27 Ἰανουαρίου 1843 ἐξεμέτρησε τὸν βίον, ἀναλωθέντα ὅλον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς πατρίδος. Ἡ ἐπίσημος τοῦ Ἰονίου Κράτους ἐφημερὶς ἀναγράφουσα τὴν ῥηθεῖσαν ὡς τελευταίαν ἡμέραν μιᾶς ζωῆς πολυτίμου, μαρτυρεῖ μεθ' ὁπόσης εὐγνωμοσύνης καὶ σεβασμοῦ πᾶσαι αἱ τάξεις τῆς Κερκυραϊκῆς κοινωνίας παρέπεμψαν τὸν νεκρὸν τοῦ γεραροῦ διδασκάλου μέχρι τοῦ μεγάλου τῶν ὀρθοδόξων κοιμητηρίου, ἔνθα ἐτάφη παρὰ τὸν ναὸν ἐν τῷ πρώτῳ μνημείῳ τῆς δεξιᾶς πτέρυγος (14).

Ὁ διδάσκαλος οὗτος τοῦ γένους κατενόησε πληρέστατα τὴν ὑψηλὴν του ἀποστολήν· ὅθεν καὶ μετ' ἀφοσιώσεως ἐπεδόθη εἰς τὸ μέγα ἔργον τῆς ἐθνικῆς ἀναπλάσεως εἰς ὃ ἐκάλεσεν αὐτὸν ὁ πατριωτισμὸς τῆς Ἑπτανησίου Πολιτείας. Διὰ τοῦ ἔρωτος πρὸς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τῶν αἰσθημάτων ἅπερ εἴτε δημοσίᾳ διδάσκων εἴτε ἰδίᾳ διαλεγόμενος ἐνέπνεεν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν νέων, συνετέλεσεν ἐξόχως εἰς τὴν ἀνόρθωσιν τοῦ ἐκ παρατεταμένης ξενοκρατίας ἐκπεπτωκότος Ἑλληνισμοῦ ἐν τῇ δυτικωτέρᾳ ταύτῃ τῆς Ἑλλάδος γωνίᾳ· καὶ ἔῤῥιψεν ἀληθῶς τὰς πρώτας βάσεις τῆς μεγάλης μεταβολῆς ἥτις μετά τινα ἔτη ἀπὸ τῆς ἐκείνου ἀποβιώσεως, ἐν Κερκύρᾳ καθιεροῦτο τῇ ψήφῳ τῆς Ἰονίου Βουλῆς προεδρευομένης παρ' ἑνὸς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, τοῦ Στ. Παδοβᾶ, καὶ συναινέσει τῆς Γερουσίας ἀρχιγραμματεύοντος ἑτέρου μαθητοῦ αὐτοῦ, τοῦ Π. Βράϊλα.

Ὁ Α. Ἱδρωμένος ἔγραψεν εἰς πεζὸν καὶ ποιητικὸν λόγον διάφορα, ἐν οἷς ἐπανθεῖ ἡ ἀρχαία χάρις καὶ γλαφυρότης τῆς γλώσσης. Σώζονται δὲ τὰ ἑξῆς παρὰ τῷ ἐγγόνῳ αὐτοῦ Μ. Σ. Ἱδρωμένῳ τὰ πλεῖστα ἀνέκδοτα.

Α'. *Ἐπιστολαὶ ργζ' πρὸς διαφόρους.*

Β'. *Ἐπιγράμματα καὶ Ἐπιτύμβια διάφορα.*
Ἴαμβοι εἰς τὴν ἐμαυτοῦ Πατρίδα.
Ἑξάσιχα ἡρωελεγεῖα εἰς τὰ Σουλίου ὄρη, κτλ.
(Τυπωθέντα πρὸ τῆς ἱστορίας Σουλίου καὶ Πάργας ὑπὸ Χ. Περῤῥαιβοῦ.)

Γ'. *Ἔπη εἰς Κάρολον Δουπὲν τὸν συνεταῖρον ἐκ Κερκύρας ἀναχωροῦντα· καὶ*
Ἐπιθαλάμιον εἰς Στυλιανὸν Δ. Προσαλέντην καὶ Αἰκατερίνην Θεοτόκη τοὺς εὐπατρίδας.
(ἐτυπώθησαν.)

Δ'. Ὠδαί.
Τῇ Ἑλλάδι.
Εἰς τοὺς ἐν Λιβόρνῳ παροικοῦντας φιλογενεῖς Γραικούς.
Εἰς Ἀλέξανδρον Α' Αὐτοκράτορα τῶν Ῥωσσιῶν, ἡρωελεγεῖον· καὶ ἕτερον Σαπφικὸν, ,ωδ'.
Εἰς Αἰκατερίνην Βορντζῶφ, Ἡρωελεγεῖον· καὶ ἕτερον Σαπφικὸν, ,ωδ'.
Εἰς τὴν γέννησιν Αἰκατερίνης Δωροθέας θυγατρὸς Γεωργίου Κόμ. Παλατίνου καὶ Βαργαβέας Κομ. Βοναφέδε, ,ωά.
Εἰς Ναπολέοντα, Πινδαρική.
Ἕτέρα εἰς τὸν αὐτὸν, Σαπφική.

Ε'. Διδακτικά.
Διάλογοι γυμναστήριοι ,ψπζ' καὶ ,ψπθ'.
Νουθεσία δι' ἰάμβων νέοις πρωτοπείροις.
Αἱ δέκα ἐντολαὶ ἐν ἰάμβοις.
Παράφρασις δι' ἰάμβων τῶν πρὸς Ἰουστινιανὸν Ἀγαπητοῦ διακόνου τῆς Μ. Ἐκκλησίας παραινετικῶν κεφαλαίων ,ψπζ'.
Παραίνεσις χιλιόστιχος δι' ἰάμβων τοῖς φιλομαθέσι τῶν νέων, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῖς κατὰ Θεὸν ἠρημένοις ζῆν χρήσιμος. ,ψπθ'.
Προτροπὴ πρὸς τοὺς καταγραφέντας τῇ κατὰ Τένεδον δημοσίᾳ Σχολῇ ,ωέ.
Ἀθανασίου παρακέλευσις πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ συμμαθητὰς δι' ἰάμβων, ,ωϛ'.
Ἑλληνικὴ θεματογραφία, προσφωνηθεῖσα τοῖς ἐγγόνοις ,ωκγ'.

Ϛ'. Ἐκκλησιαστικά.
Ὠδὴ διὰ στίχων πολιτικῶν εἰς τὴν τοῦ Κυρίου ἀνάστασιν ,ψπδ'.
Τρεῖς παρακλητικοὶ κανόνες δι' ἰάμβων εἰς τὴν ἀειπάρθενον Θεοτόκον Μαρίαν· ἀφιερωθέντες Δοσιθέῳ ἐπισκόπῳ Δρυϊνουπόλεως ,ψπέ (ϛ'.
Ὀκτὼ παρακλητικοὶ κανόνες εἰς τὴν Παναγίαν Θεοτόκον Μαρίαν, κατὰ τοὺς ὀκτὼ ἤχους ,ψπϛ'.
Λιτὴ καὶ κανὼν τοῦ ἐν Πάργῃ θαύματος τῆς εἰκόνος τῆς Θεοτόκου. Ἐξεδόθη μετὰ τῆς ὅλης ἀκολουθίας ἐν Κερκύρᾳ, 1857.
Ἀκολουθία τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Ἀνδρέου τοῦ ἐρημίτου, τοῦ ἐκ χωρίου Μοροδένδρου, ,ψπή.— Ἐτυπώθη Ἐνετίῃσι, τῷ 1807.
Στιχηρὰ προσόμοια εἰς τὸν ἱερομάρτυρα Διονύσιον· εἰς τὸν Ἅγ. Ἀπόστολον Κάρπον.
Εἰς τὸν Ἅγ. ἱεροδιάκονον Ἰσαυρον.
Εἰς τὸν προφήτην Δανιὴλ καὶ τοὺς ἁγ. τρεῖς παῖδας.
Μελέται δύο, πρὸς Κωνστ. Τυπάλδον καὶ Βαρθ. Κουτλουμουσιανὸν, καθηγητὰς τῆς θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἰονίου Πανεπιστημίου, ἐπὶ τοῦ «Χριστὸς Γεννᾶται» Κοσμᾶ τοῦ ὑμνογράφου ,ωλζ'.
Κριτικαὶ ἐπιστασίαι εἰς τὰ κοντάκια τοῦ ὡρολογίου καὶ Τριῳδίου κτλ. καὶ εἰς τὴν Παρακλητικὴν ,ωλθ'.

Ζ'. *Ἀπάντησις πρὸς ἃ ἀνέγνωσεν ἐν τῇ Βιβλικῇ ἑταιρίᾳ ὁ πρόεδρος Βαρὼν Ἐμμανουὴλ Θεοτόκης ,ωκ'.*

Η'. *«Ἀκίνδυνος Ὀρθοδοξία,» ἤτοι ἀντίῤῥησις εἰς τὸ ἐν Μελίτῃ ἐκδοθὲν φυλλάδιον τὸ ἐπιγραφόμενον «Κίνδυνος Εἰδωλολατρείας.» 1828*

Θ'. *Τὰ κατ' οἶκον καὶ τὴν καλὴν κἀγαθὴν ἐπὶ υἱῷ γύμφην Πετρωνίαν. Κερκύρᾳ, 1839.*

(13) Ὅρα Μηναῖον Σεπτεμβρίου.

(14) Ἐφημ. Ἡνωμ. Κράτους Ἰον. Νήσων, 1843 ἀρ. 633.

ΡΩΜΑΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ.

Ἐκ τῆς Γερμανικῆς ἐφημερίδος τῆς Αὐγούστης μεταφέρομεν τὸ κατωτέρω ἄρθρον, ἐξ οὗ καταφαίνεται ὁποία τις ἦτο κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη ἡ κατάστασις τῆς παιδείας ἐν τῷ Παπικῷ κράτει, καὶ πόσον ὀλίγην κατέβαλλον φροντίδα οἱ διέποντες τὰ τῆς δυστυχοῦς ἐκείνης χώρας, ὅπως μορφώσωσιν ἄνδρας καὶ πολίτας ἀξίους τῆς ἐπὶ γῆς ἀποστολῆς αὐτῶν.

« Ὅτε ἐσχάτως (πρό τινων ἑβδομάδων) κατὰ τὰς ἐξετάσεις διὰ τὸ νεωστὶ ἱδρυθὲν σχολεῖον τῶν τεχνῶν οἱ Ῥωμαῖοι νεανίαι, οὐ μόνον δὲν ἦσαν εἰς κατάστασιν ν' ἀπαντήσωσιν οὐδὲ εἰς τὰς ἁπλουστάτας ἐρωτήσεις περὶ γεωγραφίας καὶ ἱστορίας τῆς Ἰταλίας, ἀλλὰ τὰ τέκνα ταῦτα τῆς μελλούσης πρωτευούσης τοῦ Ἰταλικοῦ βασιλείου παχυλὴν ἐδείκνυον ἄγνοιαν καὶ αὐτῆς τῆς Ἰταλικῆς γλώσσης, εἷς τῶν ἐξεταζομένων, θέλων τρόπον τινὰ νὰ δικαιολογηθῇ, ἀπέτεινε πρὸς τὴν ἐξεταστικὴν ἐπιτροπὴν τοὺς ἑξῆς λόγους· Πρέπει νὰ συλλογισθῆτε, κύριοι, ὅτι εἰμὶ Ῥωμαῖος καὶ οὐχὶ Ἰταλός! Μέχρι τοῦδε λοιπὸν διατηρεῖται ἀκόμη τὸ ὑπεροπτικὸν Cives Romanus sum (εἰμὶ Ῥωμαῖος πολίτης), ἔστω καὶ ἂν αὐτὸς ὁ Ῥωμαῖος πολίτης ἐπικάθηται ῥακενδύτης τὸ σῶμα καὶ τὸν νοῦν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ κοσμικοῦ καὶ πνευματικοῦ αὐτοῦ μεγαλείου.

Ἀλλ' ἤδη οἱ πλεῖστοι τῶν Ῥωμαίων συναισθάνονται ὅτι εἶναι καιροὶ πλέον νὰ παύσῃ ἡ θλιβερὰ αὕτη κατάστασις μιᾶς παρελθούσης ἐποχῆς, καὶ δέον νὰ γείνῃ νέα καθαρὰ ἰσοπέδωσις τῆς διανοητικῆς ἀναπτύξεως, ὅπως ἔχουσιν αὐτὴν πρὸ πολλοῦ ἤδη οἱ βόρειοι αὐτῶν συμπολῖται. Ἑπομένως καὶ ἡ Ἰταλικὴ κυβέρνησις εὐθὺς μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Ῥώμης ἐπελήφθη τοῦ δυσχεροῦς ἔργου τῆς ἀναμορφώσεως τῶν τῆς παιδείας. Τῇ 3 Δεκεμβρίου 1870 ἠνεῴχθησαν ἐν Ῥώμῃ τρία νέα σχολεῖα, ἤτοι ἓν Λύκειον, ἓν Γυμνάσιον καὶ ἓν σχολεῖον τῶν τεχνῶν· ἐνεγράφησαν δὲ 656 μαθηταί. Πρὸ τῆς παραδοχῆς τῶν νέων μαθητῶν ἔπρεπε νὰ γείνῃ ἐξέτασίς τις πρὸς βεβαίωσιν τῆς δυνάμεως αὐτῶν. Ἡ ἐξεταστικὴ ἐπιτροπή, μικρὰ προσδοκοῦσα, μικρὰς μόνον εἶχεν ἀπαιτήσεις, διότι καλῶς ἐγίνωσκεν, ὅτι ἡ κυβέρνησις τῶν ἱερέων οὐδόλως εἶχε φροντίσει νὰ περιποιηθῇ τὰ ἄνθη εὐγενεστέρας διανοητικῆς μορφώσεως· ἀλλ' οὐδέποτε ἠδύνατο νὰ φαντασθῇ ὅτι ὑπὸ τὸ ἄροτρον τῶν κληρικῶν δὲν ἤθελον βλαστήσει εἰμὴ μόνον αἱ εὐτελεῖς κνῖδες τῆς ἀμαθείας, ἡ ἀγυρτεία τῆς ἀκάρπου ῥητορικῆς, καὶ ὅτι ἡ ἔλλειψις καὶ τῶν στοιχειωδεστάτων γνώσεων ἦτο ἐντελής.

Ὅπως ἐννοήσῃ ὁ ἀναγνώστης καλλίτερον ὁποία ἦτο ἡ κατάστασις αὕτη τῆς παιδείας, ἀναφέρομεν ἐνταῦθα ἀποτελέσματά τινα τῶν ἐξετάσεων. Κατὰ τὰς ἐξετάσεις διὰ τὸ Λύκειον ἀπεδείχθη ὅτι καὶ αὐτῶν τῶν «ἀκινδύνων» κλασικῶν μαθημάτων, ἐφ' ὧν ἡ κληρικὴ ἐκπαίδευσις ἔθετε μεγίστην βαρύτητα, αἱ γνώσεις ἦσαν μετριώταται. Νέοι, οἵτινες ἐπὶ πέντε καὶ ἓξ ἔτη ἠκολούθουν τὰ κλασικὰ λεγόμενα καὶ ῥητορικὰ μαθήματα, μόλις ἠδύναντο νὰ μεταφράσωσι λατινιστί, καὶ ἀκόμη αἱ μεταφράσεις των αὗται ἔγεμον συντακτικῶν καὶ γραμματικῶν σφαλμάτων. Ἡ γνῶσις δὲ τῆς Ἑλληνικῆς περιωρίζετο παρὰ τοῖς πλείστοις εἰς τὸ ν' ἀναγινώσκωσι—καὶ τοῦτο οὐχὶ ἄνευ κόπου — τὸ Ἑλληνικὸν κείμενον· ἐξαιρετικῶς μόνον ἦσαν δύο ἢ τρεῖς εἰς κατάστασιν νὰ σχηματίσωσιν ἑλληνιστὶ τὸ συγκριτικὸν καὶ ὑπερθετικόν. Ἐλαχίστη ἦτο ἡ γνῶσις τῆς ἰταλικῆς γλώσσης· διότι ἡ τῆς φιλολογίας διδασκαλία ἦτο κατὰ τὰ παλαιὰ τῶν σχολείων ἔθιμα μία ἁπλὴ γύμνασις εἰς τὰ ῥητορικὰ σχήματα. Ὁ μαθητὴς δὲν ὡδηγεῖτο ν' ἀναλύσῃ ἀντικείμενόν τι λογικῶς καὶ νὰ παραστήσῃ τὴν ἔννοιαν αὐτοῦ κατὰ τὴν ἀντίληψίν του, ἀλλὰ μόνον ἐγυμνάζετο εἰς τὸ νὰ ῥίπτῃ ἐπὶ τοῦ χάρτου καθ' ὡρισμένον ὑπόδειγμα σειράν τινα τετριμμένων φράσεων, ἡ δὲ ἐπιτηδειότης του ἔκειτο μόνον εἰς τὴν συῤῥαφὴν λέξεών τινων κενῶν ἐννοίας. Ἡ μέθοδος τῆς διδασκαλίας συνίστατο εἰς μηχανικὰς ἀποστηθίσεις καὶ πολυετεῖς ἐπαναλήψεις τῶν αὐτῶν κανόνων, ἐξ ὧν καθ' ἑκάστην ἀντήχουν οἱ τοῖχοι τοῦ σχολείου καὶ δι' ὧν ἐπληροῦντο ἀμέτρητα φύλλα χάρτου. Ὅθεν ἡ διδασκαλία αὕτη καθίστατο διὰ τὸν μαθητὴν ἀληθὲς βασανιστήριον, καὶ δι' αὐτοῦ ἐπετυγχάνετο ὁ σκοπὸς νὰ ἀηδιάζῃ ὁ ἐ-

ναπτυσσόμενος ἀνὴρ τὸ σκέπτεσθαι. Ἐκ τῆς λατινικῆς φιλολογίας δὲν ἐγνώριζον οἱ νέοι εἰμὴ μόνον περικοπάς τινας, ἃς εἶχον μάθει ἔκ τινος ἀνθολογίας· ἡ δὲ ἱστορικὴ πορεία τῆς φιλολογίας ταύτης τοῖς ἦτο ἐντελῶς ἄγνωστος. Τὰ ὀλίγα ὀνόματα, τὰ ὁποῖα ἐγνώριζον, Δάντης, Μόντης, Τάσσος ἔπλεον δι' αὐτοὺς ἐντὸς κενῆς ἀχανοῦς ἐκτάσεως.

Ἔτι ἀπελπιστικώτερα ἦσαν τὰ ἀποτελέσματα τῶν διὰ τὸ Γυμνάσιον καὶ διὰ τὸ Σχολεῖον τῶν Τεχνῶν ἐξετάσεων. Ἐνταῦθα ἐπρόκειτο περὶ νέων διανυσάντων ἤδη ἔτη τινὰ ἐντὸς γυμνασίου τῆς Ῥώμης, ἢ περὶ νέων ἀξιούντων νὰ μεταβῶσιν ἀπὸ τῶν ἐπαρχιακῶν ἐκπαιδευτηρίων εἰς ἀνωτέραν τάξιν τοῦ γυμνασίου τῆς πρωτευούσης ἢ τοῦ σχολείου τῶν τεχνῶν. Συνέβη εἰς τὰς ἐξετάσεις ταύτας νέοι δεκαπέντε, δεκαὲξ καὶ δεκαοκτὼ ἐτῶν ἡλικίας νὰ μὴ γνωρίζωσιν ἐκ τῆς ἰταλικῆς γραμματικῆς μήτε τὴν κλίσιν τῶν ῥημάτων. Οἱ ἁπλούστατοι κανόνες περὶ τοῦ σχήματος τῆς γῆς ἦσαν αὐτοῖς ἐντελῶς ἄγνωστοι· οὐδὲν ἐγίνωσκον οὔτε περὶ Ἰταλίας οὔτε περὶ τῶν θαλασσῶν, ποταμῶν, ὀρέων καὶ τῶν κυριωτέρων πόλεων αὐτῆς· εὑρέθησάν τινες μὴ δυνάμενοι νὰ εἴπωσι ποία τις ἐπιστήμη ἐστὶν ἡ γεωγραφία, ἄλλοι πάλιν ἔλεγον τὸν Ἀδρίαν ὄρος, τὴν Σαρδηνίαν πόλιν, τὰ Μεδιόλανα πρωτεύουσαν τῆς Σικελίας, πλεῖστοι ὅσοι δὲν ἐγνώριζον τὸν πληθυσμὸν τῆς Ἰταλίας Περὶ δὲ τῆς ἱστορίας τῆς πατρίδος των ἐπεκράτει παρ' ἅπασιν ἡ αὐτὴ ἄγνοια· ὁ Βροῦτος ἦτο κατ' αὐτοὺς τύραννος, ὁ Δάντης ποιητὴς Γάλλος, ὁ Πετράρχας ποιήτρια, ὁ δὲ Κολόμβος ἦτο κατὰ τοὺς μὲν ἅγιος, κατὰ τοὺς δὲ ἀπόστολος.

Παρ' ὀλιγίστοις μόνον ἐπέτρεπον αἱ μαθηματικαὶ γνώσεις τὴν εἰς τὸ σχολεῖον τῶν τεχνῶν παραδοχήν. Ἐξαίρεσιν ἐποίουν μόνον οἱ ἐν ἑβραϊκοῖς σχολείοις ἐκπαιδευθέντες. Οἱ λοιποὶ μόνον τὴν ἄθροισιν ἐγνώριζον· οἱ πλεῖστοι δὲ μετὰ πολλοῦ κόπου καὶ ἀφ' οὗ ἐπὶ πολλὴν ὥραν ἐσκέπτοντο, ἦσαν εἰς κατάστασιν νὰ γράψωσιν ἀλανθάστως πέντε κατὰ σειρὰν ἀριθμοὺς, ὡς 50,367 π. χ.

Τὸ ὅλον σύστημα τῶν σχολείων ἦτο μέχρι τοῦδε στρεβλὸν καὶ ἄκαιρον οὐ μόνον καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ πρόσωπα, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰ ἀντικείμενα τῆς διδασκαλίας. Αἱ δύο κυριώτεραι αὐτῆς ἐλλείψεις ἔκειντο ἐν τῇ ὅλως ἀκαταλλήλῳ ἐκλογῇ τῶν διδασκόντων καὶ ἐν τῇ παντελῇ ἐλλείψει τῆς προκαταρκτικῆς διδασκαλίας. Ἕκαστον ῥάσον ἐγίνετο ἔνδυμα διδασκάλου καὶ καθηγητοῦ· οἱονδήποτε ἐκκλησιαστικὸν σχολεῖον μετεβάλλετο ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ εἰς ἐκπαιδευτήριον· καὶ ὁ ἐλάχιστος δῆμος εἶχε τὴν ἀπαίτησιν, τὸ ἐν αὐτῷ τυχὸν ἑδρεῦον κληρικὸν σωματεῖον νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ παραδίδῃ σειρὰν μαθημάτων πανεπιστημιακῶν· καὶ τέλος παρενεβάλλοντο τῷ λαϊκῷ, ὅστις ἤθελε ν' ἀφιερωθῇ εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν παίδων, πλεῖστα ὅσα προσκόμματα ἐκ μέρους τῶν κληρικῶν.

Ἐκτὸς τούτου ἔλειπεν ἐν τῷ παπικῷ κράτει ἐντελῶς ἡ στερεὰ βάσις τῆς ἀλληλοδιδακτικῆς ἐκπαιδεύσεως· μόνον οἱ θέλοντες νὴ ἐξακολουθήσωσι τὰς σπουδάς των ἤκουον καὶ μαθήματα, διδασκόμενα ἀλλαχοῦ ἐκτὸς τοῦ δημοτικοῦ σχολείου. Καὶ παρ' αὐτοῖς ἀκόμη αἱ μελέται αὗται ἦσαν ὅλως ἐπιπόλαιοι, διότι ἅμα ὁ μαθητὴς κατώρθου νὰ μάθῃ ὅλως μηχανικῶς τὴν ἀνάγνωσιν, ἅμα ἠδύνατο νὰ κρατῇ κονδύλιον εἰς χεῖρας, τῷ ἐπιβάλλετο ἡ λατινικὴ γλῶσσα, καὶ ὠθεῖτο μ' ἐσκοτισμένην κεφαλὴν εἰς τὴν «Πύλην τῆς Γραμματικῆς» (Januæ Grammaticæ). Ἐκ τοῦ βιβλίου τούτου, τοῦ φοβήτρου τῆς ῥωμαϊκῆς νεολαίας, ἠναγκάζετο νὰ ἐκστηθίζῃ ἐπὶ ἔτη ὁλόκληρα λέξεις καὶ κλίσεις, πληρῶν δι' αὐτῶν τετράδια ἐπὶ τετραδίων χωρὶς νὰ γνωρίζῃ ἀκόμη οὔτε τὴν σημασίαν τῶν λέξεων οὔτε τὴν χρῆσιν τῶν κλίσεων. Φυσικῷ τῷ λόγῳ οἱ ἐν Ῥώμῃ εἶχον σπουδαιότερα καθήκοντα ἢ νὰ φροντίζωσι περὶ τῶν τῆς παιδείας. Πρὸς τί οἱ τοσοῦτοι διδάσκαλοι, τὰ τοσαῦτα ἐπικίνδυνα γυμνάσματα; Δὲν ἤρκει ὁ ἄπταιστος, ὁ ἀναμάρτητος ἀρχηγὸς τῆς ἐκκλησίας, τοῦ ὁποίου τὰ ῥήματα ἤκουον τὰ πλήθη ἐν κατανύξει καὶ γονυπετῆ; Τί ἐπείραζεν ἂν τὰ πλήθη ταῦτα διῆγον τὸν βίον ῥακένδυτα καὶ ἐν ἀμαθείᾳ;

Ἂς ἐλπίσωμεν ὅτι ἡ νέα Ἰταλία καὶ τὸ ὑπ' αὐτῆς ἐν Ῥώμῃ ἐγκαινισθὲν ἔργον θέλουσιν ἐπαναδώσει εἰς τὸν ἐκνευρισθέντα ἐκεῖνον λαὸν τὴν συστηματικῶς καταβληθεῖσαν συναίσθησιν τῆς προσωπικῆς διανοητικῆς εὐθύνης!

Ι. Π.

ΑΓΑΘΟΣ ΔΑΙΜΩΝ ΕΝ ΟΔΟΙΠΟΡΙΑ.

I

Δαίμων τις κατέβη ποτὲ ἐξ οὐρανοῦ σκοπὸν ἔχων νὰ ὠφελήσῃ τοὺς ἀνθρώπους. Ἔρθασε δὲ εἰς μικρὰν πόλιν, καὶ ἐπειδὴ ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ καλλίστας συστατικὰς ἐπιστολὰς, ἔλαβε παρὰ τῶν ἀρχῶν φιλικωτάτην ὑποδοχήν.

Προσκληθεὶς ἀμέσως εἰς μέγα γεῦμα πρὸς τιμὴν αὐτοῦ δοθὲν, ἤρχισε νὰ κατηχῇ τοὺς συνδαιτυμόνας. Ὡμίλησε περὶ τῶν πρὸς ἀλλήλους καθηκόντων τῶν ἀνθρώπων, περὶ τῆς ἰσότητος αὐτῶν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ἥτις ἐξαλείφει τὰς κοινωνικὰς ἀνισότητας, καὶ περὶ τῆς ὀφειλομένης ἐπιεικείας εἰς σφάλματα κοινὰ πρὸς ὅλους, ἐν ᾧ δὲν τιμωροῦνται πάντοτε οἱ μᾶλλον ἔνοχοι· ζωηρῶς δὲ ἐλάλησε περὶ τῆς εὐδαιμονίας ἥτις μέλλει νὰ ἐπικρατήσῃ ἐπὶ τῆς γῆς, ὅταν ἀποφασίσωσιν οἱ ἄνθρωποι νὰ βλέπωσιν ἀλλήλους ὡς ἀδελφοί.

Ἐνῷ δὲ ὡμίλει, καὶ σημειωτέον ὅτι ὡμίλησεν ἐπὶ πολὺ, ὁ οἰκοδεσπότης σείων τὴν κεφαλὴν, ἔλεγεν ἐκ διαλειμμάτων· «Εὖγε, πολὺ καλά!»

Ὅτε δὲ ἠγέρθη ἵνα ἀναχωρήσῃ, ἅπαντες συνώδευσαν αὐτὸν μέχρι τῆς αὐλείου θύρας, θερμῶς διαβεβαιώσαντες περὶ τῆς φιλίας αὐτῶν· ὁ δὲ ἀγαθὸς Δαίμων ἀπῆλθε πλήρης χαρᾶς.

— Ἄγωμεν! ἐσκέπτετο, ἀληθῶς καλοὶ ἄνθρωποι εἶνε οὗτοι· εὐκολώτερον θέλω ἐκτελέσει τὸν σκοπόν μου ἀφ' ὅ,τι ἤλπιζον.

Ταυτοχρόνως καὶ οἱ συνδαιτυμόνες συνδιελέγοντο περὶ τοῦ παραδόξου καὶ ἐξ οὐρανοῦ πεσόντος ξένου.

— Μὰ τὴν ἀλήθειαν, ἔλεγεν ὡραία κυρία, κυανοῦς καὶ πλήρεις γλυκύτητος ἔχουσα τοὺς ὀφθαλμοὺς, μὰ τὴν ἀλήθειαν, οὐδεὶς ἄλλος τοσοῦτον φρονίμως ὁμιλεῖ. Οὐδέποτε ἠσθάνθην τοιαύτην συγκίνησιν. Καὶ ταῦτα λέγουσα, ἤγγισε διὰ τῆς ἄκρας τῶν ῥοδοχρόων της χειλέων τὸ ἐν εἴδει κρίνου ἀνυψούμενον κρύσταλλον, ὅπερ περιεῖχε σταγόνα ζωηροῦ Καμπανίτου οἴνου.

II

Τὴν ἐπαύριον, ὁ φίλος ἡμῶν Δαίμων, πλήρης ἐλπίδος ἕνεκα τῆς πρώτης ἐπιτυχίας, μετέβη εἰς ἐπίσκεψιν περιφήμου τινὸς δικηγόρου πρὸς ὃν εἶχε συστατικὰς ἐπιστολὰς, καὶ ἤρχισεν ἀμέσως ὁμιλῶν περὶ τοῦ προσφιλοῦς ἀντικειμένου τῶν αἰωνίων αὐτοῦ μεριμνῶν.

Ὁ δικηγόρος, ἐνθουσιωδῶς ἔλαβε τὰς χεῖρας τοῦ Δαίμονος. — Ἰδοὺ, ἀνέκραξεν, ἰδοὺ αἱ ἀρχαὶ ὑπὲρ ὧν καθ' ὅλην μου τὴν ζωὴν ἐπολέμησα, ὑπὲρ ὧν τὸ πᾶν ἐθυσίασα τιμὰς, θέσεις καὶ εὐκαιρίας νὰ κερδήσω χρήματα· ἰδοὺ τί πρέπει νὰ κηρυχθῇ δημοσίᾳ, ἰδοὺ τί ἔπρεπε πᾶς ἀγαθὸς ἄνθρωπος νὰ διδάσκῃ τὰ τέκνα του, ἰδοὺ ὅ,τι οἱ ἀληθεῖς φίλοι τῆς ἀνθρωπότητος . . . . .

Ἡ φράσις διήρκεσε πέντε ἔτι λεπτὰ, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐπανελάμβανε τὰ αὐτὰ, θέλομεν ἀρκεσθῆ εἰς τὴν ἀρχὴν αὐτῆς.

— Ἀληθῶς, εἶπεν ὁ ῥήτωρ, ἀφ' οὗ συνῆλθεν ἐκ τῆς ἐξάψεως, λόγος πολὺς ἐν τῇ πόλει ἔγεινε χθὲς περὶ ὑμῶν. Ἔμαθον ποῦ ἐγεύθητε. Κακῶς ἐπράξατε, φίλε μου, δὲν πρέπει νὰ ἔχητε σχέσεις μὲ τοιούτους ἀνθρώπους.

— Ἀλλὰ, σᾶς βεβαιῶ, εἶπεν ὁ Δαίμων, ὅτι μοὶ ἐφάνησαν ἀληθῶς ἀγαθοὶ ἄνθρωποι καὶ πλήρεις καλῶν αἰσθημάτων!

— Ἀπατᾶσθε, ἀπήντησε πικρῶς ὁ δικηγόρος, ἅπαντες εἶναι ἀχρεῖοι. Πιστεύσατέ με, μὴ ἐπιστρέψετε πλέον πρὸς αὐτοὺς ἐὰν θέλητε νὰ διατηρήσητε τὴν ὑπόληψίν σας.

Καὶ ταῦτα εἰπὼν, ἔλαβε τὸν βραχίονα τοῦ Δαίμονος, καὶ θριαμβικῶς ἔφερεν αὐτὸν εἰς μεγάλην αἴθουσαν πλουσίως κεκοσμημένην, ὅπου συνηθροίζοντο συνήθως οἱ σπουδαῖοι τοῦ τόπου ἄνδρες. Ἅμα διαδοθείσης τῆς εἰδήσεως ὅτι ἦλθεν ὁ Δαίμων, ἅπαντες περιεστοίχισαν αὐτόν. Ἤρχισεν ὁμιλῶν, διότι δὲν ἠδύνατο νὰ σιωπᾷ (τοῦτο εἶναι τὸ σύνηθες τῶν Δαιμόνων ἐλάττωμα), καὶ ἕκαστος λόγος αὐτοῦ ἐτύγχανε ζωηρῶν χειροκροτήσεων.

Ἐπέστρεφε κατ' ἐκείνην τὴν ἑσπέραν εἰς τὴν οἰκίαν, χαίρων διὰ τὴν ἐπιτυχίαν του, ὅτε συνήντησεν αὐτὸν εἷς τῶν τῆς προτεραίας συνδαιτυμόνων.— Ὡραῖα πράγματα μανθάνω περὶ ὑμῶν, εἶπε τὸ ὑψηλὸν πρόσωπον χλευαστικῶς, ἐσχετίσθητε ἀπρεπῶς μὲ τὰς πλέον ἐξημμένας κεφαλὰς τῆς πόλεως, καὶ πρὸ μικροῦ ἐλησμονήσατε ἐντελῶς τὴν ἀξιοπρέπειαν ὁμιλῶν ὡς ἀληθὴς δημαγωγός. Καλῶς θέλετε πράξει νὰ μὴ παρουσιασθῆτε πλέον ὅπου σᾶς εἶδον χθὲς, διότι θέλετε λάβει κακὴν ὑποδοχήν· σᾶς τὸ προλέγω.

— Οἱ ἄνθρωποι οὓς εἶδον σήμερον, ἀνέκραξε μετ' ἀπορίας ὁ δυστυχὴς Δαίμων, μοὶ ἐφάνησαν ἅπαντες ἀξιόλογοι!

— Δὲν δύναταί τις νὰ ἦναι ἀξιόλογος ὅταν ἔχῃ φρονήματα τοιούτου εἴδους.

— Ἀλλ' ἀφ' οὗ εἶσθε τοσοῦτον καλῶς πληροφορημένος, πρέπει νὰ ἠξεύρητε ὅτι ἐπανέλαβον ἀκριβῶς ὅ,τι ὑμεῖς αὐτοὶ ἐπεδοκιμάσατε.

— Ὑπάρχουσι γνῶμαι τὰς ὁποίας δὲν εἶναι φρόνιμον νὰ διακηρύττῃ τις πανταχοῦ. Προσέχετε τοὺς λόγους σας, διότι ἡ ἀστυνομία θέλει σᾶς ἐπιτηρεῖ.

— Ὦ! εἶπε καθ' ἑαυτὸν ὁ Δαίμων ἐξακολουθῶν τὸν δρόμον του καὶ καταβάλλων τὰ ὦτα, πρὸ τῆς ὥρας ἐχάρην!

III

Ἀποβληθεὶς ἐκ τῶν ἐπισήμων κύκλων, ἠναγκάσθη νὰ περιορισθῇ εἰς τὴν συνομιλίαν τὴν πρὸς τὸν δικηγόρον καὶ τοὺς φίλους αὐτοῦ· ἄλλως τε καὶ αὕτη ἦτον εὐάρεστος. Οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι ἦσαν, ὡς εἶχεν εἰπῇ ὁ Δαίμων, τιμιώτατοι, πιστοὶ εἰς τὰς ποιθήσεις των καὶ ἀληθῶς ἕτοιμοι νὰ θυσιάσωσι πολλὰ ὑπὲρ αὐτῶν. Αἱ τοῦ Δαίμονος διδασκαλίαι εὕρισκον ἐκεῖ ἐνθουσιώδη ἠχὼ, καὶ αἱ λέξεις, ἀδελφότης, δικαιώματα τοῦ λαοῦ, ἀνθρωπίνη ἰσότης, ἐπανήρχοντο συνεχῶς εἰς τὴν ὁμιλίαν.

Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ ταῦτα, ἔλαβεν ἀνάγκην ζεύγους ὑποδημάτων, καὶ εἰσελθὼν εἰς ἐργαστήριον ὑποδηματοποιοῦ, ἐκάθισεν ἐπὶ θρανίου ἵνα δοκιμάσῃ ὑποδήματα. Ἐπειδὴ δὲ ἦτο δύσκολον νὰ εὑρεθῇ τὸ

ζητούμενον, διότι οἱ Δαίμονές ἔχουσι διάφορον ἢ ὅτι οἱ ἄνθρωποι κατασκευὴν, ἔλαβε καιρὸν νὰ συνδιαλεχθῇ μετὰ τοῦ ὑποδηματοποιοῦ, ἐν ᾧ ὁ βοηθὸς αὐτοῦ ἐζήτει ἀνὰ πᾶν τὸ ἐργαστήριον τὸ αἰτούμενον. Ὁ ὑποδηματοποιὸς τοσοῦτον εὐχαριστήθη ἐκ τῆς ὁμιλίας τοῦ Δαίμονος, τοσοῦτον ἐθαύμασε τοὺς λόγους οἵτινες ἀνύψουν ἠθικῶς αὐτὸν, ὥστε θερμῶς παρεκάλεσε τὸν εὔγλωττον ξένον νὰ τῷ παράσχῃ τὴν τιμὴν νὰ γευματίσῃ μετ' αὐτοῦ.—Δὲν δύναμαι εἶπε, νὰ σᾶς προσφέρω πολυτελὲς συμπόσιον, ἀλλὰ θέλω προσκαλέσει φίλους τινὰς, οἵτινες θέλουσιν εὐχαριστηθῇ μεγάλως ἀκούοντες ὑμᾶς. Κάμετε τὴν χάριν ταύτην, καὶ εἰς ἐμὲ καὶ εἰς αὐτούς.

Ὁ Δαίμων, ὅστις προκειμένου περὶ γεύματος, ἐνδιεφέρετο μᾶλλον περὶ τῶν συνδαιτυμόνων ἢ περὶ τῶν φαγητῶν, ἐδέχθη μετὰ χαρᾶς τὴν πρότασιν, ἥτις προσέφερεν αὐτῷ τὴν εὐκαιρίαν νὰ κατηχήσῃ νέαν τάξιν ἀκροατῶν. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ γεύματος, οἱ προσκεκλημένοι ὑπὸ βαθείας συγκινήσεως ὁρμώμενοι, ἦλθον ἅπαντες ὁμοῦ ἵνα σφίγξωσι τὴν χεῖρα τοῦ Δαίμονος.

— Ὦ! ἔλεγον, εἴθε ν' ἀκούσωσιν ὑμᾶς οἱ πλούσιοι καὶ δυνατοὶ ἄρχοντες ἡμῶν!

— Μὲ ἤκουσαν, φίλοι μου, καὶ εὐκόλως κατέπεισα αὐτούς· ἅπαντες συμφωνοῦσι μετ' ἐμοῦ.

— Ἀδύνατον νὰ τὸ πιστεύσωμεν, ἀπήντησε ζωηρῶς ὁ ὑποδηματοποιὸς, ἅπαντες εἶναι οἰηματίαι καὶ ἠξεύρω πῶς σκέπτονται, ἐγὼ ὅστις ἐργάζομαι διὰ τοὺς πλείστους ἐξ αὐτῶν! Ἄ! ἔχετε σχέσεις μετ' αὐτῶν, ἐξηκολούθει ψυχρῶς. Λοιπὸν, ἂν καὶ ὁμιλεῖτε τόσον καλῶς, δὲν πιστεύω νὰ ἔχετε τὸ θάρρος νὰ διέλθητε τὴν πόλιν περιπατῶν μεθ' ἡμῶν.

Ὁ Δαίμων ἀγανακτήσας διὰ τὴν ὑποψίαν, ἥρπασε σιωπηλῶς τὸν βραχίονα τοῦ ὑποδηματοποιοῦ, καὶ ἀπάντων τῶν φίλων παρακολουθούντων, διῆλθεν ἐπανειλημμένως τὸν περίπατον τῆς ἀριστοκρατίας. Μετὰ ταῦτα συνώδευσε τὸν νέον του φίλον εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ ἐπιστρέφων συνήντησε τὸν δικηγόρον ὅςις αὐστηρῷ τῷ τρόπῳ ἠρώτησε·— Τί ἰδέα νὰ περιφέρεσθε εἰς τὴν πόλιν μὲ τοιούτους ἀνθρώπους;

— Πιστεύσατέ με, εἶναι ἀγαθοὶ καὶ τίμιοι.

— Τίμιοι, ἴσως· τοῦτο αὐτοὺς ἀποβλέπει. Ἀλλ' ἡμεῖς ἄλλους καλοῦμεν τιμίους ἀνθρώπους. Ἐκεῖνοι μεθ' ὧν περιφέρεσθε δὲν ἀνήκουσιν εἰς τὴν κοινωνίαν. Ἐὰν θέλετε νὰ μ' ἀκούσετε, παύσατε τὰς μετ' αὐτῶν σχέσεις.

— Ἀλλ' ἀγαπητέ μου κύριε, τί γίνονται τότε αἱ ἀρχαὶ τὰς ὁποίας τοσάκις ἐσυζητήσαμεν καὶ συνεφωνήσαμεν;

— Μὴ αὐθαδιάζετε, παρακαλῶ. Ἐκλέξατε μεταξὺ τῆς συντροφίας ἐκείνων ἢ τῆς ἡμετέρας.

— Ἡ ὑμετέρα μοὶ ἀρέσκει· ἀλλὰ σᾶς ὁμολογῶ ὅτι οὐδεμίαν αἰτίαν βλέπω νὰ ἀποφύγω ἐκείνους τοὺς ἀνθρώπους.

— Τότε, θέλετε μοὶ ἐπιτρέψει νὰ εὕρω ἄλλους παρ' ὑμᾶς.

Καὶ ὁ δικηγόρος ἔστρεψε τὰ νῶτα μὲ βαθεῖαν περιφρόνησιν.

IV

Ἰδοὺ λοιπὸν ὁ κάτοικος τοῦ οὐρανοῦ ἠναγκασμένος νὰ καταβῇ καὶ ἑτέραν βαθμίδα εἰς τὴν κοινωνίαν τῆς μικρᾶς πόλεως. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅμως ὅτι οὐδόλως ἠσθάνετο ἑαυτὸν τεταπεινωμένον. Ὅταν συνειθίσῃ τις νὰ θεωρῇ τοὺς ἀνθρώπους ἀπ' ἐκεῖ ἐπάνω, δὲν βλέπει μεγάλην διαφορὰν μεταξὺ ὑποδηματοποιοῦ καὶ δικηγόρου. Ἀφ' ἑτέρου ὅμως ἀνεστέναξε, διότι ἠγάπησε τοὺς πρώτους συντρόφους, τῶν ὁποίων αἱ γενναῖαι ψυχαὶ ὡμοίαζον πρὸς τὴν ἑαυτοῦ, καὶ ἠσθάνετο εὐγνωμοσύνην πρὸς αὐτοὺς, διότι διεκήρυττον νόμους ἀγάπης καὶ δικαιοσύνης ἂν καὶ, εἰς τὴν ἐφαρμογὴν πολλάκις παρεβίαζον ἀκουσίως αὐτούς.

— Ἤξευρον, ἔλεγε καθ' ἑαυτὸν παρηγορούμενος, ὅτι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἀτελεῖς.

Κατ' ἀρχὰς ἐθωπεύετο παρὰ τοῦ ὑποδηματοποιοῦ καὶ τῶν φίλων αὐτοῦ, οἵτινες τὸν ἐθαύμαζον ἐκ ψυχῆς, καὶ εὑρίσκοντο λίαν τετιμημένοι μεθ' ὅλην τὴν τῆς πρώτης ἡμέρας ὑπερηφάνειαν, νὰ συνδιαλέγωνται μετ' ἀνδρὸς ἔχοντος σχέσεις μὲ τοὺς προϋχοντας τῆς πόλεως. Ἡ δὲ σύζυγος τοῦ ὑποδηματοποιοῦ ἐδάκρυεν ὁσάκις ἤκουεν αὐτόν.

Δυστυχῶς ἡμέραν τινὰ καθ' ἣν μετέβη εἰς περίπατον, συνήντησε παρὰ τὰς πύλας τῆς πόλεως, ἀγαθόν τινα ἐργάτην ἐπιστρέφοντα ἐκ τοῦ χωρίου, ὅστις ἐπλησίασεν οἰκείως μὴ βλέπων εἰς αὐτὸν ἀλαζονικόν τινα τρόπον.

Ὁ καλὸς Δαίμων ἤρχισεν ἐκ νέου τὴν αἰωνίαν κατήχησιν, διότι πρὸς τοῦτον καὶ μόνον τὸν σκοπὸν ἦλθεν ἐπὶ τῆς γῆς καὶ οὐδόλως ἠδύνατο νὰ ὁμιλήσῃ περὶ ἄλλων ἀντικειμένων. Φυσικῷ τῷ λόγῳ εὗρεν ἐν αὐτῷ εὐδιάθετον ἀκροατήν.

Εὖγε! ἰδοὺ φρόνιμοι σκέψεις! ἀνέκραξεν ὁ ἐργάτης προσφέρων αὐτῷ χονδροειδῆ καὶ τραχεῖαν χεῖρα ἣν ὁ Δαίμων φιλικῶς ἔσφιγξε.

Δός μοι τὴν χεῖρά σου, εἶσαι φίλος μου, καὶ ἐὰν ἀληθῶς φρονῇς ὅσα λέγεις, ἐλθὲ νὰ γευματίσῃς μετ' ἐμοῦ. Θέλω σὲ παρουσιάσει εἰς τοὺς συντρόφους.

Ὁ Δαίμων ἀπεδέχθη ἱλαρῶς τὴν πρότασιν, διότι ἐπεθύμει νὰ γνωρίσῃ ἐκ τοῦ σύνεγγυς καὶ τὸν λαὸν περὶ οὗ τοσοῦτος λόγος ἐγίνετο ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ· ὁδηγούμενος δὲ ὑπὸ τοῦ ἐργάτου πρός τινα τῶν πρώτων οἰκιῶν τοῦ προαστείου, εἰσῆλθε κατόπιν αὐτοῦ ἐντὸς κεκαπνισμένου καὶ χαμηλοῦ δωματίου, ὅπου εἴκοσι περίπου ἄνδρες, φοροῦντες ἐσθῆτα ἐργατῶν, ἐκάθηντο πέριξ τραπέζης ἐφ' ἧς ὑπῆρχον πολλὰ ποτήρια καὶ πινάκια.

Ψυχρᾶς ὑποδοχῆς ἔτυχε κατ' ἀρχὰς ἕνεκα τῆς ἀριστοκρατικῆς ἐνδυμασίας του· ἀλλὰ μετὰ τὰς πρώτας λέξεις τοῦ εἰσηγητοῦ αὐτοῦ, ἐφαιδρύνθησαν τὰ πρόσωπα, καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος ταχέως ηὐφράνθη, διότι οὐδέποτε οἱ λόγοι του τοσοῦτον ἐπεδοκιμάσθησαν ὅσον παρὰ τοῖς ἀπαιδεύτοις ἐκείνοις ἀνθρώποις, ὧν τὰ ἀνδρικὰ πρόσωπα ἔλαμπον ὑπὸ χαρᾶς ἐν ᾧ ἤκουον τοὺς λόγους αὐτοῦ. Μόνος ὁ ἦχος τοῦ κώδωνος σημαίνων τὴν ὥραν τῆς ἐργασίας, ἠδυνήθη νὰ τοὺς χωρίσῃ, καὶ ὅτε προέκειτο νὰ ἐγερθῶσιν, ὁ Δαίμων· λαβὼν τὸ ποτήριόν του·

— Ἄγωμεν, φίλοι μου, εἶπεν ἐνθουσιωδῶς, πρὶν ἀποχωρισθῶμεν ἂς πίωμεν ὑπὲρ τῆς ἀδελφότητος τῶν ἀνθρώπων!

Τὰ ποτήρια συνεκρούσθησαν, καὶ μία μόνη φωνὴ ἐξῆλθεν ἐξ ἁπάντων τῶν στομάτων.

— Ναὶ, εἶπε πάλιν γεννάδας τις σιδηρουργὸς, σείων τὸ ποτήριον ὅπερ εἶχε κενώσει ἀπνευστὶ, ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπίνης ἀδελφότητος! κάτω οἱ ἄρχοντες!

Ὁ Δαίμων ἠθέλησε νὰ διαμαρτυρηθῇ κατὰ τῆς κραυγῆς ταύτης, ἀλλ' οἱ ἐργάται δὲν εἶχον πλέον καιρὸν ἵνα τὸν ἀκούσωσι. Παρεσύρθη πρὸς τὴν θύραν, ὅπου ἤκουσε τοὺς θορυβώδεις ἀποχαιρετισμοὺς αὐτῶν, συνοδευομένους ὑπὸ θερμῶν χειραψιῶν.

Ἀπῆλθε δὲ ἀναλογιζόμενος ἂν οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι τὸν ἐνόησαν καλῶς· καὶ δὲν εἶδε τὸν ὑποδηματοποιὸν, ὅστις πλησίον ἱστάμενος μετ' ἀπορίας παρετήρει τὴν σχεδὸν ταραχώδη ἐκείνην σκηνήν.

Ἐπανελθὼν εἰς τὴν οἰκίαν ὁ ὑποδηματοποιὸς ἔσπευσε νὰ διηγηθῇ τῇ συζύγῳ αὐτοῦ ὅ,τι εἶδεν.

Ἐσπεύσαμεν νὰ πιστεύσωμεν τὸν κομποῤῥήμονα, ἐκεῖνον εἶπεν ἡ γυνή. Ἀφ' οὗ ἔχει σχέσεις μὲ τὴν κατωτέραν τάξιν οὐδόλως χρησιμεύει εἰς ἡμᾶς. Ἔπειτα, δὲν παρετήρησας ὅτι οἱ κύριοι προσποιοῦνται ὅτι δὲν τὸν γνωρίζουσιν ὁσάκις διέρχεται πλησίον αὐτῶν; Καὶ ἐξ αἰτίας του δυνάμεθα νὰ ἀπολέσωμεν τὴν πελατείαν των. Ἐὰν θέλῃς νὰ μὲ ἀκούσῃς, ἂς τὸν ἀπορακρύνωμεν, διότι εἶναι καιρός.

Ἔκτοτε ὁ Δαίμων δὲν εἶδε πλέον εἰς τὸ ἐργαστήριον ἢ κατηφῆ πρόσωπα, καὶ ταχέως ἠναγκάσθη νὰ ἐννοήσῃ ὅτι ἡ παρουσία του ἦτο δυσάρεστος.

V

Εὐκόλως δὲ παρηγορήθη μετὰ τῶν ἁπλοϊκῶν φίλων του, οἵτινες εἶχον τοσαύτην πρὸς αὐτὸν εὐλάβειαν, ὥστε τῷ ἐπέτρεπον νὰ ἀντιλέγῃ ὁσάκις προφέροντο ἐνώπιόν του φράσεις ὁμοιάζουσαι πρὸς ἐκείνην ἣν τοσοῦτον ἀφελῶς εἶπεν ὁ σιδηρουργός. Οὗτος δὶς ἢ τρὶς ἠθέλησεν νὰ ὑποτονθορύσῃ τὰς λέξεις· «Χλιαρὸς καὶ ἀριστοκράτης,» ἀλλ' οἱ σύντροφοι τὸν ἠνάγκασαν νὰ σιωπήσῃ, διότι βλέμμα μόνον ἤρκεσεν ἵνα ἐννοήσῃ τις ὅτι ὁ Δαίμων ἦτο ἀνώτερος πάσης ὑποψίας· ἡ δὲ οὐράνιος λάμψις ἥτις ἠκτινοβόλει ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν του ἐπέβαλλε μέγα σέβας

Ἐν τούτοις, καθ' ὅλην τὴν πόλιν ἐγίνετο λόγος περὶ τῶν νέων σχέσεών του, καὶ ἡ κυβέρνησις ἤρχισε ν' ἀνησυχῇ. Ὁ δ' ἐπιφανὴς ἀνὴρ, ὅστις ἅπαξ εἶχεν ἐπιπλήξει αὐτὸν, ἐνόμισεν εὔλογον νὰ τὸν εἰδοποιήσῃ ὅτι ἐσκέπτοντο νὰ ἀπαλλαχθῶσιν αὐτοῦ ἐὰν ἐξηκολούθει νὰ ἀπειλῇ τὴν κοινωνίαν.

Εὐτυχῶς δὲν ἐπῆλθεν ἡ ἀνάγκη νὰ ληφθῶσιν αὐστηρὰ μέτρα ἵνα διακοπῇ ἡ ἐπικίνδυνος αὕτη φιλία.

Ὑπῆρχεν ἐν τῇ πόλει ταλαίπωρός τις πτωχὸς ἐπαιτῶν κατ' οἴκους. Ὡς φιλοπότης νωθρὸς καὶ αἰσχρὸς, ἦτο ἐντελῶς ἄχρηστος. Νομίζω δὲ ὅτι ἄλλοτε εἶχεν ἔλθῃ καὶ εἰς ἔριδας μετὰ τῆς δικαιοσύνης.

Ὁ Δαίμων ἐπιστρέφων ἑσπέραν τινὰ εἰς τὴν οἰκίαν, θρηνῶν τὰς προσδοκίας του, προσέκρουσεν ἀκουσίως εἰς τὸν πτωχὸν, ὅστις εἶχε μεταβάλει εἰς οἰνόπνευμα τὰ λεπτὰ ὅσα ἐδαψίλευσεν αὐτῷ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἡ φιλανθρωπία, καὶ διερχόμενος τοὺς δρόμους ἐκτύπει τοὺς τοίχους καὶ ἐτραγῴδει διὰ βραχνώδους φωνῆς ἄσημον ᾆσμα. Ἡ σύγκρουσις ἔῤῥιψε τὸν δυστυχῆ ἐπὶ κοπρίας ὅπου ἐφαίνετο πρόθυμος νὰ διέλθῃ τὴν νύκτα, διότι οὐδόλως προσεπάθει νὰ ἐγερθῇ· ὁ δὲ κάτοικος τοῦ οὐρανοῦ, λαβὼν αὐτὸν δι' εὐσπλάγχνου χειρὸς, κατώρθωσε μετὰ δυσκολίας νὰ τὸν ἀνορθώσῃ.

— Μήπως ἐκτύπησας, φίλε μου; τῷ εἶπε μετὰ καλοσύνης.

— Μπά! ἐψέλλισεν ὁ μεθυσμένος, αὐτὸς μὲ λέγει φίλον του.—Τί τοῦ ἐφάνη;

Καὶ προσεπάθει νὰ περιπατήσῃ· ἀλλ' ἡ πτῶσίς του εἶχεν αὐξήσει τὴν ζάλην καὶ παρ' ὀλίγον ἔπιπτεν ἐκ νέου, ἐὰν ὁ Δαίμων δὲν τὸν ἐβοήθει.

Ὑπακούων εἰς τὴν αὐτόματον εὐσπλαγχνίαν του ἀπεφάσισε νὰ ὁδηγήσῃ τὸν ἐπαίτην πρὸς τὴν οἰκίαν, καὶ λαβὼν αὐτὸν ἐκ τοῦ βραχίονος, διῆλθε μετ' αὐτοῦ τὴν πόλιν, ἀδιαφορῶν πρὸς τὰς γνώμας τοῦ κόσμου. Τί τὸν ἔμελε;

Καθ' ὁδὸν προσεπάθει νὰ ἐμπνεύσῃ ἀγαθὰς σκέψεις εἰς τὴν ἐξηυτελισμένην ἐκείνην ψυχὴν, ἀλλ' οἱ λόγοι του ἦσαν μάταιοι, διότι ὁ οἰνοβαρὴς ἐκεῖνος δὲν ἦτον εἰς κατάστασιν νὰ ἐννοήσῃ. Τοῦτο μόνον ἐνόησεν ὅτι ὑπῆρχέ τις εὐνοϊκῶς φροντίζων περὶ αὐτοῦ, καὶ ἀφ' οὗ ἔφθασεν εἰς τὴν εὐτελῆ καλύβην ἐν ᾗ κατῴκει, καταληφθεὶς ὑπὸ εἴδους τινὸς εὐγνωμοσύνης, ἐξέτεινε μηχανικῶς τὴν χεῖρα πρὸς τὸν φιλάν-

θρωπον ὁδηγόν του. Οὗτος δὲ τὴν ἔσφιγξε φιλικῶς καὶ εἶπε· Καλὴν ἐντάμωσιν!

Τὴν ὥραν ἐκείνην διῆλθε κατὰ τύχην ὁ ἐργάτης ὁ εἰσαγαγὼν τὸν Δαίμονα εἰς τὸ χαμηλὸν δωμάτιον. Μεγάλη ἀγανάκτησις κατέλαβε αὐτόν!

— Μὰ τὸν Θεόν! φίλε μου, εἶπεν ὀργίλως, ἀπώλεσας τὸν νοῦν καὶ συνδιαλέγεσαι φιλικῶς μετὰ τοιούτου ὄντος;

— Ἅπαντες οἱ ἄνθρωποι εἶναι φίλοι μου· ποσάκις σοὶ τῷ εἶπον.

— Τοῦτο λέγεις μόνον; ἐγὼ ὅμως σοὶ ἀναγγέλλω ὅτι δὲν θέλω νὰ ἔχω σχέσεις μετὰ τῶν ἀχρείων ἀνθρώπων.

— Εἶσαι ἐλεύθερος, φίλε μου· ἐὰν δὲν αἰσθάνεσαι τὸν ἑαυτόν σου ἀρκούντως δυνατὸν ἵνα ἀνθέξῃς εἰς τὰ κακὰ παραδείγματα, ἔχεις δίκαιον.

— Τί λέγεις! ἐφώναξεν ὁ ἐργάτης ὠργισμένος. Ἀρά γε νομίζεις ὅτι φοβοῦμαι μὴ γείνω κλέπτης μετὰ τῶν κλεπτῶν; δὲν ἔχω σχέσεις μὲ τοὺς κακούργους, διότι τοὺς καταφρονῶ καὶ εἶμαι ἀνώτερος αὐτῶν.

— Ἀλλ' ἡ ἀνθρωπίνη ἀδελφότης; ἀπήντησεν ὁ Δαίμων προσβλέπων λυπηρῶς πρὸς αὐτόν.

— Μὴ δοκιμάζῃς νὰ μὲ περιπλέξῃς, παρακαλῶ. Ἕκαστος ἔχει τὴν τάξιν του, καὶ ἂν ἔχῃς ὄρεξιν νὰ συνδιατρίβῃς μετ' ἐκείνου τοῦ ἀθλίου, πρέπει νὰ τὸ ὁμολογήσῃς· ἡμεῖς θέλομεν σὲ ἐγκαταλείψῃ. Ἐὰν προτιμᾷς ἐκεῖνον παρὰ ἡμᾶς, εἰπέ το.

— Σᾶς προτιμῶ ἐκείνου, ἀλλὰ δὲν σᾶς προτιμῶ παρὰ τὸ δίκαιον! Ποτὲ δὲν θέλω ἀναδεχθῆ νὰ ἀπομακρύνω τὸν δεῖνα ἄνθρωπον ἵνα εὐχαριστήσω ἄλλον.

— Εὕρε λοιπὸν τρόπον νὰ μὴ φανῇς πλέον εἰς ἡμᾶς. Καὶ ταῦτα λέγων, ἀνεχώρησεν ὁρμητικὸς ὡς ἂν ἐφοβεῖτο μὴ μολυνθῇ πλησίον ἀνθρώπου φιλικῶς διατεθειμένου πρὸς τοὺς κακοήθεις.

Ὅμοιος πρὸς τοὺς ἄλλους εἶναι καὶ οὗτος, εἶπε καθ' ἑαυτὸν ὁ Δαίμων βαθέως ἀναστενάζων, διότι εἶχε δώσει τὴν καρδίαν του εἰς τοὺς εἰλικρινεῖς καὶ τιμίους ἐκείνους ἀνθρώπους, τοὺς ἀφελῆ ψυχὴν ἔχοντας, οἵτινες ἤθελον πράξει ὅσα ἔλεγον ἐὰν ἠδύναντο νὰ τὰ ἐννοήσωσιν.

VI

Ἀνὰ πᾶσαν λοιπὸν τὴν πόλιν μόνον μετὰ τοῦ ἐπαίτου ἠδύνατο ὁ Δαίμων νὰ συνομιλῇ. Ἀλλ' ὅμως δὲν ἀπηλπίζετο εἰσέτι. Ἐὰν κατορθώσω νὰ ὠφελήσω τοὐλάχιστον τοῦτον τὸν δυστυχῆ, ἔλεγε, τὸ ταξείδιόν μου δὲν θέλει ἀποβῆ ὅλως μάταιον.

Ἀλλὰ ταχέως παρετήρησεν ὁ ἐπαίτης ὅτι ὅλος ὁ κόσμος ἔστρεφεν ἐπίτηδες τὴν κεφαλὴν ὁσάκις διήρχετο ὁ φίλος του, καὶ ὅτι ἐχθρικὰ βλέμματα παρηκολούθουν αὐτὸν πανταχοῦ. Ἡ φιλοτιμία του προσεβλήθη.

— Σ' ἐνόησα, πονηρὲ, εἶπεν ἡμέραν τινὰ πρὸς τὸν Δαίμονα, ἔρχεσαι μετ' ἐμοῦ διότι οὐδεὶς ἄλλος σὲ δέχεται! Ἐὰν νομίζῃς ὅτι τιμῶμαι διὰ τούτου, ἀπατᾶσαι.

Εἶπε, καὶ ἔστρεψε καὶ οὗτος ὡς καὶ οἱ λοιποὶ τὰ νῶτα.

Καὶ ὁ δυστυχὴς Δαίμων, τί ἀπέγεινεν;

Ὁ Δαίμων; ἀνέβη ἐκ νέου εἰς τοὺς οὐρανούς.

Ἑλ. Ν. Μ.

ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑΤΑ

ΤΟΥ

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ ΕΛΛ. ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΥ

ΣΥΛΛΟΓΟΥ.

Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος βλέπων ὅτι τὸ μὲν ἕνεκα τῆς μεγάλης εὐρύτητος τῶν θεμάτων, τὸ δὲ ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως κατὰ τὰς ἡμετέρας χώρας δημοσίων βιβλιοθηκῶν καὶ ἄλλων ἀπαιτουμένων βοηθητικῶν μέσων, τὰ ὑπ' αὐτοῦ προταθέντα διαγωνίσματα ἔμειναν μέχρι τοῦδε ἀβράβευτα, ἀπεφάσισε, τῇ συναινέσει καὶ τῶν ἀγωνοθετῶν, νὰ καταστήσῃ τὸ περιεχόμενον τῶν θεμάτων ἁπλούστερον, εὐσυνοπτότερον, καὶ δὴ καὶ πρωϊτότερον τοῖς ἀγωνισθησομένοις. Ἀποχωρήσας λοιπὸν ἐκ τῶν ἄλλων τὰ ὡς αὐτοτελῆ καὶ ζῶντα μνημεῖα ἀπήρτισεν ἐξ αὐτῶν τὰ διαγωνίσματα, ἐπιφυλασσόμενος νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὰ παραλειφθέντα, καὶ συναποτελέσῃ ἄλλα πρὸς τελείαν συμπλήρωσιν τοῦ ἀρχικοῦ σκοποῦ.

Τὰ διαγωνίσματα μέλλουσι κατὰ τὴν ἑξῆς νὰ ὑποβληθῶσι τάξιν.

1872.

Α'. ΖΩΓΡΑΦΕΙΟΝ [1] διαγώνισμα, βραβευθησόμενον τῇ τελευταίᾳ Κυριακῇ Ἀπριλίου τοῦ 1872.

Θέμα: ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ.

Βραβεῖον· ἑβδομήκοντα πέντε λίραι ὀθωμανικαί.

Β'. ΕΥΓΕΝΙΕΙΟΝ [2] διαγώνισμα, βραβευθησόμενον τῇ αὐτῇ κυριακῇ τοῦ 1872.

Θέμα: ΘΕΣΣΑΛΙΚΑ.

Βραβεῖον· ἑβδομήκοντα πέντε λίραι ὀθωμανικαί.

1873.

ΕΥΓΕΝΙΕΙΟΝ διαγώνισμα, βραβευθησόμενον τῇ τελευταίᾳ Κυριακῇ Ἀπριλίου τοῦ 1873.

Θέμα: ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ. Βραβεῖον· ἑβδομήκοντα πέντε λίραι ὀθωμανικαί.

---

[1]) Ἀγωνοθέτης τοῦ διαγωνίσματος τούτου ἐστὶν ἡ Α. Ε. ὁ Χριστάκη ἐφέντης Ζωγράφος.

[2]) Ἀγωνοθέτης τούτου καὶ τῶν δύο ἑπομένων ἐστὶν ὁ πανσοιολογιώτατος ἀρχιμανδρίτης Εὐγένιος ὁ Ξηροποταμηνός.

1874.

ΕΥΓΕΝΙΕΙΟΝ διαγώνισμα, βραβευθησόμενον τῇ τελευταίᾳ Κυριακῇ Ἀπριλίου τοῦ 1874.

Θέμα: ΘΡΑΚΙΚΑ.

Βραβεῖον· ἑβδομήκοντα πέντε λίραι ὀθωμανικαί.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΩΝ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑΤΩΝ.

Α'. Δημοτικὰ ᾄσματα.

Συλλογὴ τῶν ἐγχωρίων δημοτικῶν ᾀσμάτων παντὸς εἴδους καὶ τῶν διστίχων μετὰ συντόμου εἰσαγωγῆς πρὸ ἑνὸς ἑκάστου, δηλούσης τὴν πόλιν ἢ κώμην ἐξ ἧς ἐλήφθη, τὰ ἐν αὐτῷ τυχὸν πρόσωπα καὶ τὰ μετ' αὐτῶν συνδεόμενα ἱστορικὰ συμβάντα κλπ.

Β'. Παροιμίαι.

Συλλογὴ τῶν ἐγχωρίων παροιμιῶν, μετὰ συντόμου ἑρμηνείας καὶ ἀντιπαραθέσεως πρὸς τὰς ἀντιστοιχούσας ἀρχαίας.

Γ'. Παραμύθια.

Συλλογὴ τῶν ἐγχωρίων παραμυθίων, μετὰ συγκρίσεως πρὸς ἀρχαίους μύθους ἢ πρὸς ἀντιστοιχούσας παραδόσεις.

Δ'. Γλωσσικά.

Συλλογὴ τῶν ἐγχωρίων λέξεων καὶ φράσεων καὶ ἑρμηνεία αὐτῶν, μετὰ συντόμου προεισαγωγῆς περὶ τῶν περιπετειῶν καὶ τῆς καταστάσεως τῶν ἐπιτοπίων ἑλληνικῶν διαλέκτων καὶ τῆς γραμματικῆς αὐτῶν.

Ε'. Ἤθη καὶ ἔθιμα.

Περιγραφὴ τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων περὶ τὸν γάμον, τὴν γέννησιν, τὰ παίγνια, τὰς ἑορτὰς, χοροὺς καὶ πανηγύρεις, τὴν θανὴν, τὰς κοινὰς δοξασίας καὶ παραδόσεις, καὶ σύγκρισις αὐτῶν πρὸς τὰ ἀρχαῖα.

ΓΕΝΙΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ.

Α'. Ἐν τῇ συλλογῇ τῶν ᾀσμάτων, παροιμιῶν, παραμυθίων, λέξεων καὶ φράσεων παραληπτέα μάλιστα τὰ ἀνέκδοτα· ἐκ δὲ τῶν ἐκδεδομένων πρέπει νὰ συμπληρῶνται τὰ ἐλλιπῶς ἔχοντα καὶ τὰ κατὰ τὴν γλῶσσαν παραμεμορφωμένα· διότι πρώτιστον τῶν τοιούτων συλλογῶν προτέρημά ἐστιν ἡ ἀπαραμείωτος τήρησις τῆς ἐγχωρίου γλώσσης καὶ προφορᾶς.

Β'. Οἴκοθεν ἐννοεῖται ὅτι, ἐν μὲν τοῖς *Ἠπειρωτικοῖς* πρέπει νὰ περιλαμβάνωνται μόνον τὰ ἐγχώρια ᾄσματα, αἱ παροιμίαι, τὰ παραμύθια, αἱ λέξεις καὶ φράσεις τῆς Ἠπείρου, ἐν δὲ τοῖς *Θεσσαλικοῖς* τὰ τῆς Θεσσαλίας καὶ οὕτως ἑφεξῆς.

Γ'. Οἱ γράφοντες ὅταν ἀρύωνταί τι ἐκ συγγραμμάτων ἢ περιοδικῶν ὀφείλουσι νὰ παραπέμπωσιν ἀκριβῶς εἰς τὰς πηγάς.

Δ'. Αἱ πραγματεῖαι, *εὐαναγνώστως* γεγραμμέναι, δέον νὰ ἀποστέλλωνται ἐνσφράγιστοι τῷ γενικῷ γραμματεῖ τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου μέχρι τῆς πρώτης Φεβρουαρίου ἑκάστου ἔτους, ἤτοι τρεῖς μῆνας τοὐλάχιστον πρὸ τῆς εἰς βράβευσιν ὡς ἄνωθι ὡρισμένης προθεσμίας.

Ε'. Ἑκάστη τῶν πραγματειῶν πρέπει νὰ φέρῃ ἐπὶ κεφαλίδος ῥητὸν, γεγραμμένον καὶ ἐπὶ ἐπισυνημμένου δελτίου ἐνσφραγίστου, φέροντος ἐσωθεν τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως.

Ϛ'. Ἐπιτροπὴ, ὁριζομένη παρὰ τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου, κρίνει τὰ ἀποστελλόμενα πονήματα κοινοποιοῦσα τὴν περὶ ἑνὸς ἑκάστου κρίσιν αὐτῆς δι' ἐκθέσεως ἀναγινωσκομένης κατὰ τὴν ἐπέτειον τοῦ Συλλόγου ἑορτὴν, ἤτοι τὴν τελευταίαν Κυριακὴν Ἀπριλίου, ὅτε βραβεύεται τὸ ἀριστεῦον πόνημα.

Ζ'. Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται κατατιθέμενα ἐν τοῖς ἀρχείοις τοῦ Συλλόγου, ὁπόθεν ὁ γράψας δύναται νὰ λάβῃ ἀντίγραφον.

Ἐν Κωνστ/πόλει, τῇ 20 Νοεμβρίου 1870.

Ὁ Πρόεδρος
Μέγας Λογοθέτης Σ. ΑΡΙΣΤΑΡΧΗΣ.

Ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς
Γ. ΧΑΣΙΩΤΗΣ.

ΝΕΓΡΕΠΟΝΤΙΟΝ [1] ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑ

Ἀπονεμηθησόμενον τῇ τελευταίᾳ Κυριακῇ Ἀπριλίου 1871.

Πρὸς διάδοσιν τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας εἰς τὸ γυναικεῖον φύλλον κατὰ τὴν Ἀνατολήν.

Α'. Τὸ διαγώνισμα τοῦτο σύγκειται ἐκ τεσσάρων βραβείων ἀνὰ 25 λίρας ὀθωμανικὰς ἑκάστου, χορηγουμένας εἰς τέσσαρα ἀρτισύστατα παρθεναγωγεῖα, ἐξ ὧν τὰ μὲν δύο ἐν τῇ ἀσιατικῇ Τουρκίᾳ, τὰ δ' ἕτερα δύο ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ.

Β'. Τὰ ἐπιθυμοῦντα ἐκ τῶν παρθεναγωγείων νὰ τύχωσι τῆς ἐπιβραβεύσεως ταύτης ὀφείλουσι νὰ ποιήσωσι πρὸς τὸν Σύλλογον αἴτησιν περιλαμβάνουσαν τοὺς ἀποχρῶντας λόγους καὶ ἐκικεκυρωμένην ὑπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν ἢ τῆς ἐπιτοπίου δημογεροντίας.

Γ'. Ἡ αἴτησις δέον νὰ σταλῇ πρὸς τὸν γενικὸν γραμματέα τοῦ Συλλόγου μέχρι τῆς 15 ἀπριλίου 1871.

Δ'. Ὁ Σύλλογος ἀνατίθησι τὴν ἐπὶ τούτῳ κρίσιν εἰς ἐπιτροπὴν, ἥτις λαμβάνουσα τὰς αἰτήσεις καὶ τὰς

---

[1]) Ὁ φιλόκαλος καὶ φιλόμουσος κ. Μενέλαος Νεγρεπόντης εἶχε θέσει εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ καθ' ἡμᾶς Συλλόγου ἑκατὸν λίρας ὀθωμανικάς, ὧν ἡ ἀπογομὴ διὰ πολλοὺς λόγους εἶχεν ἀναβληθῆ μέχρι τοῦδε.

ἐπιτοπίους ἀνάγκας ὑπ' ὄψιν ἀποφασίζει τὰ βραβευθησόμενα τέσσαρα παρθεναγωγεῖα καὶ ἀναγινώσκει περὶ τούτου ἔκθεσιν ἐν τῇ ἐπετείῳ τοῦ Συλλόγου ἑορτῇ.

Ε'. Ἡ ἀπονομὴ τῶν τεσσάρων βραβείων γενήσεται ἐν τῇ προσεχεῖ ἐπετείῳ ἑορτῇ τοῦ Συλλόγου, ἤτοι τῇ τελευταίᾳ Κυριακῇ Ἀπριλίου 1871.

Ἐν Κωνστ/πόλει, 22 Φεβρουαρίου 1871.

Ὁ Πρόεδρος
Μέγας Λογοθέτης Σ. ΑΡΙΣΤΑΡΧΗΣ.

Ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς
Γ. ΧΑΣΙΩΤΗΣ.

ΚΑΤΑΛΥΣΙΣ
ΤΩΝ
ΑΡΧΑΙΩΝ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΩΝ.

Ὁ Πλάτων ἐδόξαζεν ὅτι ἡ ψυχὴ «τελέα οὖσα καὶ ἐπτερωμένη μετεωροπορεῖ τε καὶ πάντα τὸν κόσμον διοικεῖ»· καὶ ὅτι «πτεροῤῥυήσασα φέρεται, ἕως ἂν στερεοῦ τινος ἀντιλάβηται, οὗ κατοικισθεῖσα, σῶμα γήϊνον λαβοῦσα, αὐτὸ αὑτὸ δοκοῦν κινεῖν διὰ τὴν ἐκείνης δύναμιν, ζῶον τὸ ξύμπαν ἐκλήθη, ψυχὴ καὶ σῶμα παγὲν, θνητόν τ' ἔσχεν ἐπωνυμίαν.» Ἐφρόνει δὲ πρὸς τούτοις ὅτι καὶ πεσοῦσα ἐπὶ τὴν γῆν, «νόμος ταύτην μὴ φυτεῦσαι εἰς μηδεμίαν θηρείαν φύσιν ἐν τῇ πρώτῃ γενέσει,» ἀλλ' ὅτι μεταβαίνει ἀλληλοδιαδόχως εἰς ἐννέα γονὰς, καὶ μάλιστα ἡ πλεῖστα ἰδοῦσα «εἰς γονὴν ἀνδρὸς γενησομένου φιλοσόφου ἢ φιλοκάλου ἢ μουσικοῦ τινος καὶ ἐρωτικοῦ.» Ἐπειδὴ δὲ περιττὸν νὰ ἐπαναλάβωμεν ποῖαι αἱ ἑπόμεναι πέντε γοναὶ, ἀναπολοῦμεν μόνας τὰς τρεῖς τελευταίας, ἤτοι τὴν ἑβδόμην, ζωογονοῦσαν τοὺς δημιουργικοὺς ἢ γεωργικοὺς, τὴν ὀγδόην, τοὺς σοφιστικοὺς ἢ δημοκοπικοὺς, καὶ τὴν ἐννάτην τοὺς τυραννικούς (¹).

Μάταιον ἴσως δὲν εἶναι νὰ ἐκζητήσωμεν τὴν ἀλήθειαν μεταξὺ τῶν συμβολικῶν εἰκόνων, δι' ὧν περιεκάλυψεν αὐτὴν ἡ φαντασία τοῦ περικλεοῦς μαθητοῦ τοῦ Σωκράτους, καὶ ἀνατρέχοντες εἰς τὰ παρελθόντα νὰ προμαντεύσωμεν εἰ δυνατὸν τὰ μέλλοντα· διότι ἐὰν ὁ Πλάτων ἠγάπα νὰ ἑρμηνεύῃ διὰ λαμπρῶν παραβολῶν τὰς βαθείας αὐτοῦ ἐννοίας, δὲν ὑπέκειτο ὅμως καὶ εἰς ὀπτασίας ὡς ἄλλος τῆς Θηβαΐδος ἀσκητής. Καθ' ἡμᾶς μάλιστα, διαφωνοῦντας κατὰ τοῦτο πρὸς τοὺς νεωτέρους πολιτειολόγους, ἡ ἐμπειρία τῶν Ἑλλήνων περὶ τὰς φυσικὰς τάσεις τῶν διαφόρων κυβερνητικῶν εἰδῶν, ἦτο πολὺ ἀνωτέρα τῆς ἐμπειρίας ἣν σήμερον ποριζόμεθα ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν εὐρωπαϊκῶν πολιτευμάτων· διότι ἐκεῖνοι ἰδόντες τὰς κυβερνήσεις αὐτῶν μεταπεσούσας ἀλληλοδιαδόχως ἀπὸ μοναρχίας εἰς ἀριστοκρατίαν, καὶ ἀπὸ ταύτης εἰς ἀχαλίνωτον δημοκρατίαν, ἤ τις καὶ αὐτὴ διὰ ταχίστης καὶ ἀναποφεύκτου μεταβάσεως ἐξετρέπετο εἰς τυραννίαν, καὶ μελετήσαντες τὰς ἀλλεπαλλήλους ταύτας μεταμορφώσεις, εἶχον ἐκμάθει καὶ τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν πρόοδον καὶ τὴν τελευταίαν ἔκβασιν αὐτῶν. Καὶ ταύτας τὰς μεταβολὰς τῶν πολιτικῶν σωμάτων ἠνίττετο ἴσως ὁ ἀθηναῖος φιλόσοφος διὰ τῆς ἀνωτέρω ἀλληγορίας.

Ἡμεῖς δὲ γράφοντες σήμερον, ἀνάγκην δὲν ἔχομεν τῶν παρατηρήσεων καὶ τῆς πείρας τῶν ἀρχαίων, ὅπως ὁμολογήσωμεν ὅτι ζῶμεν ἐν καιροῖς μεταβατικοῖς, ὅτι τὸ ἐπὶ πολὺ ἰσχῦσαν κράτος τῶν δημιουργικῶν καὶ τῶν γεωργικῶν κλονεῖται, καὶ ὅτι δὲν θέλομεν βραδύνει νὰ ὑποκύψωμεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν τῆς ὀγδόης γονῆς, τῶν σοφιστικῶν λέγομεν καὶ τῶν δημοκόπων. Ναὶ μὲν οἱ καθ' ἡμᾶς σοφισταὶ δὲν περιάγουσιν ὡς οἱ πάλαι ἐκεῖνοι εἰς τὰς ἀγορὰς τὴν πολιτοφθόρον αὐτῶν διαλεκτικὴν καὶ σοφίαν, ἀλλὰ καθήμενοι ἐν γωνίᾳ, καὶ ἀσπίδα πολλάκις ἔχοντες ξένον ὄνομα διασκορπίζουσι καὶ μέχρι τῶν ἐσχατιῶν τῆς χώρας, ὡς ἄλλοι χρησμοδόται, τὰς ἀνατρεπτικὰς αὐτῶν θεωρίας· τῶν δημαγωγῶν ὅμως ὁ χαρακτὴρ διαμένει ἀναλλοίωτος, διότι καὶ οὗτοι ὡς καὶ οἱ προηγηθέντες ἔχουσιν ἀπαραλλάκτως τὴν αὐτὴν ἐπιμονὴν καὶ τὸ αὐτὸ θράσος· εἰδὲ καὶ παρῆλθον εἴκοσιν αἰῶνες ἀπὸ τῶν χρόνων καθ' οὓς ὁ Κλέων καὶ ὁ Ὑπέρβολος παρώξυνον πρὸς στάσεις τὸν ὄχλον, τὸ πνεῦμα ὅμως, τὰ δόγματα καὶ οἱ τρόποι αὐτῶν ἐπέζησαν (¹). Πόθεν ἄρα ἡ τόση πώρωσις, ἡ κωλύουσα ἡμᾶς ν' ἀνοίξωμεν τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὰς παρελθούσας συμφορὰς, ὅπως παραδειγματιζόμενοι προλάβωμεν τὰς τοῦ μέλλοντος; Καὶ διὰ τί, ὑπ' ὄψιν ἔχοντες ἱστορικὰ γεγονότα, δὲν συνασπίζονται πάντες οἱ νουνεχεῖς ὅπως ἀντικρούσωσιν ἐπικινδύνους ῥοπὰς, ὧν ἡ ἐπικράτησις ἕλκει κατόπιν αὐτῆς τὴν τυραννίαν;

Τὸ καθ' ἡμᾶς, εἰ καὶ δὲν ἀγνοοῦμεν ὅτι ἀπό τιτινος χρόνου τὰ μαθήματα τῆς πείρας παραβλέπονται, μάλιστα δὲ καὶ καταφρονοῦνται, ἐνομίσαμεν καλὸν νὰ διαφωτίσωμεν τὴν πολιτικὴν κατάστασιν

(¹) Πλάτ. Φαῖδρος, 246—248.

(¹) Ὅτι καὶ σήμερον εἰσὶ τὰ αὐτὰ μανθάνομεν ἐκ τοῦ Πλουτάρχου (Ἀλκιβ. ιγ'), ἐν ὀλίγοις μὲν ἀλλὰ γραφικώτατα ἐξιστορήσαντος τὸν χαρακτῆρα τοῦ Ὑπερβόλου. «Ἦν δέ τις Ὑπέρβολος Περιθοίδης, οὗ μέμνηται μὲν ὡς ἀνθρώπου πονηροῦ καὶ Θουκυδίδης, τοῖς δὲ κωμικοῖς ὁμοῦ τι πᾶσι διατριβὴν ἀεὶ σκωπτόμενος ἐν τοῖς θεάτροις παρεῖχεν. Ἄτρεπτος δὲ πρὸς τὸ κακῶς ἀκούειν καὶ ἀπαθὴς ὢν ὀλιγωρίᾳ δόξης, ἣν ἀναισχυντίαν καὶ ἀπόνοιαν οὖσαν εὐτολμίαν ἔνιοι καὶ ἀνδρίαν καλοῦσιν, οὐδενὶ μὲν ἤρεσκεν, ἐχρῆτο δ' αὐτῷ πολλάκις ὁ δῆμος ἐπιθυμῶν προσπηλακίζειν τοὺς ἐν ἀξιώματι καὶ συκοφαντεῖν.»

τῆς πατρίδος, οὐχὶ περιγράφοντες αὐτὴν, ἀλλ' ἀναπολοῦντες τὰ χρονικὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ῥώμης.

Τὸ πρῶτον εἶδος τοῦ πολιτεύματος τῶν Ἀθηνῶν ὑπῆρξε τὸ τῆς μετρίας καὶ πατρικῆς μοναρχίας, ἐφ' οὗ διήγαγον βίον εἰρηνικὸν καὶ εὐδαίμονα, δι' ὃ καὶ ὀλίγα διέλαβε περὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἡ ἱστορία· ἀλλ' ἡ γονιμωτάτη μεγάλων πραγμάτων εἰσβολὴ τῶν Δωριέων, μετέδωκε νέαν ζωὴν εἰς τοὺς κατοίκους αὐτῶν, καθόσον οὐδ' ἐσπευσμέναι οὐδὲ βίαιαι ἐγένοντο αἱ μεταβολαί· διότι ἀποθανόντος τοῦ Κόδρου κατηργήθησαν μὲν πρὸς τιμὴν τοῦ φιλοπάτριδος ἡγεμόνος καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ βασιλέως, ἐτηρήθη ὅμως ἡ ἀνωτάτη ἐξουσία, ὀνομασθέντων ἀρχόντων τῶν διαδόχων αὐτοῦ. Ἔτη πολλὰ διήρκεσε τὸ νέον τοῦτο εἶδος τοῦ πολιτεύματος, καὶ ἐπειδὴ ἡ μεταβολὴ ἐγένετο κατ' ὄνομα μᾶλλον ἢ πράγματι, ἡ εἰρήνη καὶ ἡ εὐδαιμονία τῶν Ἀθηνῶν προέβαινον ἀκμάζουσαι.

Ἀλλ' ὅτε ἐξαλειφθείσης τῆς δυναστείας τοῦ Κόδρου, εἰς οὗ τοὺς ἀπογόνους περιείρχετο κατὰ διαδοχὴν ἡ ἀρχὴ, ἐπῆλθε σπουδαιοτέρα μεταβολὴ, καθ' ἣν τὸ ἀξίωμα τοῦ ἄρχοντος ἀπὸ ἰσοβίου ἐψηφίσθη δεκαετὲς, ἅμα δὲ καὶ προσιτὸν πρὸς πάντας τοὺς ἐξ εὐγενῶν καταγομένους, τὰ τῆς πόλεως συνεταράχθησαν. Τὴν μεταβολὴν δὲ ταύτην διεδέχθη μετὰ ἑβδομήκοντα ἔτη ἑτέρα ἀποκλίνουσα ἐναργέστερον πρὸς τὴν δημοκρατίαν· διότι ἀνθ' ἑνὸς ἄρχοντος ὠνομάζοντο δέκα, ὧν ἡ ἐξουσία διήρκει ἓν μόνον ἔτος. Καὶ συνέβη τότε τὸ ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος ῥηθέν «καὶ εἰσὶ μὲν δή που πᾶσαι μεταβολαὶ πολιτειῶν θανατηφόροι» (¹)· διότι ἀπὸ τῆς μεταβολῆς ταύτης χρονολογεῖται ὁ ἀμείλικτος διπλοῦς ἐκεῖνος πόλεμος, ὁ μεταξὺ τῶν ἀντιπάλων οἴκων τῶν εὐπατριδῶν, καὶ ὁ μεταξὺ τοῦ πλήθους καὶ τῆς διχονοούσης καὶ διὰ τοῦτο σαλευομένης μερίδος τῶν ἀρίστων, πόλεμος γεννήσας ταραχὰς, στάσεις, σφαγὰς, ἑνὶ λόγῳ τὰς συμφορὰς ὅσαι παρέπονται εἰς τὰς ἐμφυλίους ἔριδας. Τοσούτῳ δὲ οἰκτρὰ καὶ ἐπισφαλῆ κατήντησαν τὰ τῆς πολιτείας, ὥστε φοβηθέντες οἱ φρονιμώτατοι τῶν Ἀθηναίων μὴ διαλυθῶσι κατὰ κράτος τὰ στοιχεῖα τῆς κοινωνικῆς τάξεως, ἀπέδειξαν τὸν Σόλωνα διορθωτὴν καὶ νομοθέτην. Οὗτος δὲ καταβαλὼν θεμέλιον τοῦ νέου πολιτεύματος τὴν τιμοκρατίαν, διῄρεσεν εἰς τάξεις τοὺς πολίτας, κατὰ τὸ εἰσόδημα αὐτῶν. Καὶ πρὸς μὲν τοὺς μηδένα φόρον τελοῦντας, τοὺς θῆτας, «οὐδεμίαν ἄρχειν ἔδωκεν ἀρχὴν, ἀλλὰ τῷ συνεκκλησιάζειν καὶ δικάζειν μόνον μετεῖχον τῆς πολιτείας» ἐν ταὐτῷ ὅμως, ἀνεγείρων φραγμὸν εἰς τοῦ πλούτου καὶ τῆς φιλοδοξίας τὴν μεγίστην ἐπιῤῥοὴν, συνέστησε τὴν ἐν Ἀρείῳ Πάγῳ βουλὴν ἣν, συγκειμένην ἐκ τῶν πρεσβυτέρων καὶ ἐμφρονεστέρων καὶ ἐμπειροτέρων εὐπατριδῶν, «ἐκάθισεν ἐπίσκοπον πάντων καὶ φύλακα τῶν νόμων,» δικαίωμα ἔχουσαν ν' ἀκυροῖ πᾶσαν ἄνομον ἐκλογὴν, καὶ ν' ἀποῤῥίπτῃ πάντα ἀσύνετον νεωτερισμὸν καὶ πάντα νόμον μὴ ἁρμοζόμενον πρὸς τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς τοῦ πολιτεύματος· τὴν δὲ τῶν τετρακοσίων «ἔταξε προβουλεύειν τοῦ δήμου, καὶ μηδὲν ἐᾷν ἀπροβούλευτον εἰς ἐκκλησίαν εἰσφέρεσθαι.» Ἀνόμοιος δὲ πρὸς τοὺς καθ' ἡμᾶς πολιτικοὺς, οἵτινες ὀλιγωροῦντες καὶ καιρῶν καὶ τόπων καὶ ἐθίμων καὶ ἠθῶν καὶ προσώπων, νομοθετοῦσι κατὰ τύχην, «προσήρμοζε τοῖς πράγμασι τοὺς νόμους μᾶλλον ἢ τὰ πράγματα τοῖς νόμοις» (¹). Τοιαύτη δὲ καὶ τοσαύτη ἡ δύναμις καὶ ἡ ζωὴ ἃς ἐνέσταξεν ὁ δαιμόνιος ἐκεῖνος νοῦς εἰς τὴν ἑαυτοῦ νομοθεσίαν, ὥστε καὶ ἐπὶ τῆς τυραννίδος τοῦ Πεισιστράτου διέμεινεν ἀναλλοίωτος· διότι, διὰ τὴν ἐντελῆ τῶν νόμων συμφωνίαν πρὸς τὰς ἕξεις τοῦ δήμου, πᾶσαι αἱ περὶ τὴν κυβέρνησιν μεταῤῥυθμίσεις προσηρμόζοντο ἀδιάστως εἰς αὐτὰς καὶ συνεκερῶντο. Τούτου δὲ τοῦ πολιτεύματος ἰσχύοντος ἀνεπτύχθη τεραστίως ἡ τῶν Ἀθηναίων διάνοια, ἀναπτυχθείσης ἐν ταὐτῷ καὶ τῆς ἀδαμάστου ἐκείνης ἐνεργείας, δι' ἧς κατεπολεμήθησαν μὲν οἱ γιγάντιοι ἀγῶνες τῶν ἐξωτερικῶν τῆς πολιτείας ἐχθρῶν, ἐδημιουργήθησαν δὲ αἱ τέχναι αἵ τινες καὶ νῦν εἰσὶ καὶ διὰ παντὸς ἔσονται τὸ θαῦμα τῶν αἰώνων, διεμορφώθησαν αἱ μεγαλοπρεπεῖς καὶ ἀνδρικαὶ ἀρεταὶ τοῦ Μιλτιάδου καὶ τοῦ Ἀριστείδου, ἀνέλαμψεν ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ τοῦ Περικλέους, κατέπληξε τὸν κόσμον ἡ ὑπερτάτη ποιητικὴ δεξιότης τοῦ Σοφοκλέους καὶ τοῦ Αἰσχύλου, καὶ ἐγεννήθη ὁ θεόπνευστος ὡς εἰπεῖν ἐκεῖνος πρόδρομος τοῦ Ἰησοῦ, οὗ τινος τὴν διδασκαλίαν μεθηρμήνευσαν μετὰ τοσαύτης εὐγλωττίας ὁ Ξενοφῶν καὶ ὁ Πλάτων.

Τοιούτων γενομένων τῶν καρπῶν τῆς νομοθεσίας τοῦ ἀθηναίου σοφοῦ, ἑπόμενον ἦτο ὅτι σύστημα προστατεῦον τήν τε προσωπικὴν ἀσφάλειαν καὶ τὴν κοινὴν εὐδαιμονίαν ἔμελλε νὰ τύχῃ τῆς ἐνθέρμου συνδρομῆς πάντων τῶν ὑπὸ τὴν εὐεργετικὴν αὐτοῦ ἐπιῤῥοὴν τελούντων, ἢ ὅτι εἴ ποτε ἐστασίαζόν τινες κατ' αὐτοῦ, οἱ στασιασταὶ ἤθελον ἀνήκει εἰς τὰς ἀπόρους τοῦ ὄχλου τάξεις, αἵ τινες διά τε τὴν πενίαν καὶ τὴν ἀμάθειαν ἀποδίδουσιν εἰς τὴν πολιτείαν καὶ τοὺς ἄρχοντας τὰς ἰδίας αὐτῶν ταλαιπωρίας. Διὸ καὶ οὐδείς ποτε ἦτο δυνατὸν νὰ ὑποθέσῃ ὅτι πρῶτοι οἱ ἄριστοι, ὧν τὴν ὑπεροχὴν ὑπεστήριζον οἱ τοῦ Σόλωνος νόμοι, ἤθελον διασείσει τὰ θεμέλια τῶν

(¹) Ξενοφ. Ἑλλην. Βιβλ. Β'. Κεφ. Γ'. 32.

(¹) «Εὔκολον εἶναι νὰ δημιουργήσῃ τις σύνταγμα δι' ἀνθρώπους, ἀλλὰ ἀνθρώπους διὰ σύνταγμα, τοῦτο εἶναι τὸ δύσκολον,» ἔλεγε καὶ ὁ Ἀλ. Μαυροκορδάτος. Ἴδε Πανδ. τόμ. Ις'. σελ. 340.

νόμων τούτων, καὶ ὅτι πρῶτοι ἤθελον ἐγείρει ἀσεβῆ χεῖρα κατ' αὐτῶν (¹). Ἀλλ' ἐπειδὴ πολλάκις τὰ πράγματα ἀντιβαίνουσι καὶ εἰς τὰς εὐλογωτάτας τῶν ἀνθρωπίνων ὑποθέσεων, τὸ ἀριστοτέχνημα τοῦ Σόλωνος ὑπέσκαψεν ἀνὴρ «οἴκου καὶ γένους τοῦ πρώτου κατ' ἀμφοτέρους,» ὁ Περικλῆς, καταλύσας τὸ κράτος τῆς ἐξ Ἀρείου Πάγου βουλῆς, «οἰνοχοήσας τοῖς πολίταις πολλὴν καὶ ἄκρατον ἐλευθερίαν,» κατὰ Πλάτωνα, καὶ ἀφεὶς τὴν ὑπερτάτην ἐξουσίαν εἰς τὴν ἀκάθεκτον δημαγωγίαν. Καὶ λοιπὸν, ὁ ῥιζοτομήσας τὸ δένδρον τοῦ κράτους τῶν ἀρίστων πολιτῶν, ὁ τοὺς πλουσίους παραδοὺς εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ φθονεροῦ καὶ πλεονέκτου ὄχλου, ἦτο ὁ εὐγενέστατος τῶν Ἀθηναίων, ὅς τις καὶ διὰ τὴν γένεσιν καὶ διὰ τὴν ἐξαίρετον εὐφυΐαν προώριστο ν' ἀναβῇ εἰς τὴν ἀνωτάτην βαθμίδα τοῦ παρ' αὐτοῦ τούτου καταλυθέντος οἰκοδομήματος. Ἀφαιρέσας ἀπὸ τοῦ Ἀρείου Πάγου, τοῦ ἔχοντος, ὅπως καὶ σήμερον ἡ τῆς Ἀγγλίας ἄνω βουλὴ, πολιτικὴν ἅμα δὲ καὶ δικαστικὴν ἐξουσίαν, τὸν ἔλεγχον τῶν βουλευμάτων τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου, ἀφῆρεσεν ἀπὸ τοῦ πολιτεύματος τὸν ἔμμονον καὶ ἀκράδαντον αὐτοῦ χαρακτῆρα, καὶ κατέλιπεν αὐτὸ ἄνευ οἴκος εἰς τὰ κύματα τῶν δημαγωγικῶν ὀρέξεων. Ἐφάνη λησμονήσας ὅ,τι οὐδεὶς οὐδέποτε νομοθέτης ἢ ἄρχων πρέπει νὰ λησμονῇ, ὅτι «ὁ δῆμός ἐστιν ὄχλος, ἀσταθμητότατον πρᾶγμα τῶν ἁπάντων, καὶ ἀσυνθετώτατον, ὥσπερ ἐν θαλάττῃ πνεῦμα ἀκατάστατον, ὡς ἂν τύχοι κινούμενον· ὁ μὲν ἦλθεν, ὁ δ' ἀπῆλθε· μέλει δ' οὐδενὶ τῶν κοινῶν, ἀλλ' οὐδὲ μέμνηται·» (²).

Καὶ ταῦτα μὲν τὰ γεγονότα· περίεργον δὲ νὰ ἐξετάσωμεν καὶ πόθεν ἄρα κινούμενος ὁ εὐπατρίδης Περικλῆς, προείλετο «παρὰ τὴν αὐτοῦ φύσιν ἥκιστα δημοτικὴν οὖσαν,» τὰ τοῦ δήμου.

Δύο, φαίνεται, ὑπῆρξαν οἱ κυριώτατοι λόγοι, πρῶτος μὲν ὁ φόβος μὴ ἐξοστρακισθῇ, ὡς ἔχων καὶ πλοῦτον, καὶ λαμπρότητα γένους, καὶ φίλους πλεῖστα δυναμένους, καὶ φρονήματος μέγεθος, καὶ λόγου δεινότητα, καὶ ἀνδρίαν ἐν πολέμοις, δεύτερος δὲ, ἡ ἄμετρος φιλοδοξία. Καὶ ἐπειδὴ δυσκολώτατον ἦτο νὰ ὑποσκελίσῃ τὸν Κίμωνα, «ὑπὸ τῶν καλῶν κἀγαθῶν ἀνδρῶν ἀγαπώμενον,» οὐδὲ μέλος ἦτο τοῦ Ἀρείου Πάγου, εἰς ὃν ἀνέβαινον μόνοι οἱ δοκιμασθέντες ὡς ἄρχοντες, ἢ θεσμοθέται, ἢ βασιλεῖς, ἢ πολέμαρχοι, μετεχειρίσθη ὅπως εὐστοχήσῃ ὄργανον τὸ πλῆθος. Ἐπειδὴ δὲ τὸ πάθος τῆς προσωπικῆς φιλοδοξίας ἐκκρούον τὸν λογισμὸν, ἀποτυφλοῖ τὸν πάσχοντα εἰς βαθμὸν ὥστε μήτε τὰ αὐτῷ τῷ ἰδίῳ συμφέροντα νὰ βλέπῃ, καὶ ὁ Περικλῆς καταδημαγωγούμενος κατέστρεψεν ἰδίαις χερσὶ τὴν ἰσχὺν τῆς τάξεως εἰς ἣν ἀνῆκε, συγκαταστρέψας καὶ τὴν τοῦ Ἀρείου Πάγου· διότι ᾠήθετο ὅτι εὐκολώτερον ἦτο νὰ ἄγῃ καὶ νὰ φέρῃ τὸ ἀστάθμητον πλῆθος, ἢ ν' ἀντιπαλαίῃ πρὸς τοὺς συγκροτοῦντας τὸ ἀδέκαστον καὶ συνετὸν καὶ πεπειραμένον ἐκεῖνο σῶμα. Ἀλλὰ καὶ τούτων γενομένων οἱ ἄριστοι τῶν πολιτῶν, ἐπιθυμοῦντες νὰ προλάβωσι τὴν θύελλαν ἤ τις καὶ τοῦ πολιτεύματος τὴν ὕπαρξιν ἠπείλει, ἢ κἂν ν' ἀμβλύνωσι τὴν δύναμιν τοῦ παντοδυνάμου Περικλέους, ἀντέταξαν αὐτῷ τὸν Θουκυδίδην, ἄνδρα σώφρονα καὶ πολιτικὸν καὶ δύναμιν λόγου ἔχοντα ἐν ταῖς ἐκκλησίαις· ἐκεῖνος ὅμως πρὸς χάριν πάντοτε πολιτευόμενος, καὶ διαπαιδαγωγῶν ἡδοναῖς τὴν πόλιν, ἀφῆκε τὰς ἡνίας τῷ δήμῳ, κατώρθωσε καὶ νὰ ἐξοστρακισθῇ ὁ Θουκυδίδης, καὶ οὕτω «ὁμαλῆς καὶ μιᾶς γενομένης τῆς πόλεως, περιήνεγκεν εἰς ἑαυτὸν τὰς Ἀθήνας καὶ τὰ τῶν Ἀθηναίων.» — Τοσοῦτον ἦν ἐν τῷ δήμῳ τὸ κράτος τοῦ Περικλέους, ὅ περ καὶ μέχρι τῆς τελευτῆς αὐτοῦ διεφύλαξεν.

Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἦλθε καὶ ὥρα καθ' ἣν ἐκινδύνευσε νὰ διαῤῥεύσῃ τὸ τόσον κράτος, διότι τὰς βιαίας τῶν ἀνέμων πνοὰς ἃς εἶχεν ἐξεγείρει αὐτὸς μόνος, δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ καταστείλῃ. Ὁ δῆμος ἤρχισε νὰ δέχεται τὰς κατὰ τῶν περὶ Περικλέα διαβολὰς· οὗτος δὲ «ἐλπίζων διασκεδάσειν τὰ ἐγκλήματα καὶ ταπεινώσειν τὸν φθόνον», ἐξέκαυσε τὸν πρὸς Πελοποννησίους πόλεμον, ὅς τις μετὰ πολλὰς καὶ διεξοδικὰς περιπετείας ἔφερεν ἐπὶ τέλους τὸν ὄλεθρον τῆς τε δυνάμεως καὶ τῆς πολιτείας τῶν Ἀθηναίων. Ἐνόσῳ λοιπὸν αἱ Ἀθῆναι ἐφύλαττον τοὺς νόμους τοῦ Σόλωνος καὶ ὑπετάσσοντο εἰς τὸν ἔλεγχον τῆς ἐξ Ἀρείου πάγου βουλῆς, ἐπρώτευον πασῶν τῶν λοιπῶν πόλεων, «οὖσαι ἐν Ἑλλάδι, ὡς ὀρθῶς ἔλεγέ τις τῶν σοφῶν αὐτῶν, ὅ περ ἐν ὀφθαλμῷ κόρη, ἢ ἐν ψυχῇ λογισμός (³)» ὅτε ὅμως ἐκκλίνασαι μετέβαλον τὸ πολίτευμα ἐπὶ τὸ δημαγωγικώτερον, ἀπώλεσαν καὶ ὑπεροχὴν, καὶ δύναμιν, καὶ ἀποικίας, καὶ στόλον, καὶ μακρὰ τείχη, καὶ, τὸ πάντων δεινότατον, ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποβάλωσι τὸν τράχηλον εἰς τὸν ζυγὸν τριάκοντα τυράννων.

Καὶ δὲν εἶχον νὰ πολεμήσωσι πρὸς μόνον ἐξωτερικοὺς ἐχθροὺς, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἐσωτερικοὺς οὐδὲν ἧττον ἐκείνων βιαίους καὶ ἐπικινδύνους. Τοῦ Περικλέους ἡ ἡδεῖα καὶ πειστικὴ φωνὴ δὲν ἠκούετο πλέον, καὶ ἀπὸ τοῦ βήματος, ἀντὶ λόγων ἐγερτικῶν τῆς φιλοπατρίας, κατέβαινον ὕβρεις καὶ ἀγορεύσεις δημαγωγικαί. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἐπέλαμψεν εἰς τὸν πολιτικὸν ὁρίζοντα νέος ἀστὴρ, ὁ οἰκεῖος τοῦ Περικλέους Ἀλκιβιάδης, μὴ ἔχων μὲν τὴν περὶ τῶν πραγμάτων βαθύνοιαν ἐκείνου, διὰ τὴν λαμπρότητα ὅμως τοῦ πνεύματος, τὴν δύναμιν τοῦ λόγου, τὴν χάριν τῶν τρόπων καὶ τὴν πολυμάθειαν ἣν ἀπέκτησε μαθητὴς ὢν τοῦ Σωκράτους, ἑλκύων πρὸς ἑαυτὸν τὰ βλέμματα πάντων καὶ τὰς καρδίας· διὸ καὶ νεώτατος ἔτι ὢν «ἀφῆκεν αὐτὸν εἰς τὴν πολιτείαν, καὶ ἐταπείνωσεν εὐθὺς τοὺς ἄλλους δημαγωγούς.» Καὶ ὅμως αὐτὸς ὁ τοσούτων φυσικῶν καὶ ἐπικτήτων προτερημάτων εὐπορῶν, αὐτὸς ὁ διὰ τὸ παλίντροπον τοῦ ἤθους καὶ τὸ εὐπερίτρεπτον τῶν ἀρχῶν, «πολλὰς ἐν πράγμασι μεγάλοις ἀνομοιότητας πρὸς αὐτὸν καὶ μεταβολὰς ἐπιδειξάμενος» χάριν τῆς ἰδίας φιλοδοξίας, τοσούτῳ προσώχθησεν ἐπὶ τέλους πρὸς τὸ ἀκατάστατον καὶ φιλοτάραχον τοῦ πλήθους, ὥστε ζημιῶν καὶ ἑαυτὸν καὶ τὴν πατρίδα, κατέφυγεν εἰς τὴν προστασίαν τῶν ἀρχαιοτέρων καὶ τῶν πλέον ἀδικλλάκτων ἐχθρῶν τῶν Ἀθηνῶν. Αἱ πολιτικαὶ λοιπὸν τοῦ Ἀλκιβιάδου ἀρεταὶ, αἵ τινες ἤθελον δοξάσει καὶ μεγαλύνει πᾶν ἄλλο εἶδος πολιτεύματος λογικώτερον καὶ σωφρονέστερον, συνετέλεσαν ἀπ' ἐναντίας εἰς κλόνησιν τῶν θεμελίων τοῦ καθεστῶτος.

Καὶ ἐν Ῥώμῃ δὲ βλέπομεν κατ' ἀρχὰς σύστημα πολιτικὸν, ὅμοιον πρὸς τὸ ἐπικρατοῦν τότε καὶ ἐν ἅλλαις χώραις. Τάξις τις εὐγενῶν κατελάμβανε τὰς πρώτας θέσεις τῆς πολιτείας, καὶ ἀνυψοῦτο δι' ἐκλογῆς εἰς τὰ ἀνώτατα ἀξιώματα· μετὰ μακρὸν ὅμως ἀγῶνα μεταξὺ πατρικίων καὶ δήμου, ἡ πρωτομιοῦχος αὕτη νομοθεσία κατελύθη ὑπὸ τοῦ Λικινίου, πᾶς δὲ πολίτης ῥωμαῖος ἀπῆλαυσε τοῦ δικαιώματος τοῦ ἀνέρχεσθαι καὶ εἰς τὰς ὑπερτάτας ἀρχάς· ἀξιώματά τινα μόνον ἀναγόμενα εἰς τὰς θρησκευτικὰς τελετὰς, καὶ ταῦτα εὐάριθμα, περιείρχοντο κατ' ἐξαίρεσιν εἰς τοὺς πατρικίους. Δύο αἰῶνας καὶ ἐπέκεινα διήρκεσε τὸ ἀξιόλογον τοῦτο σύστημα, ἐφ' οὗ ἡ Ῥώμη ἐπέδωκε θαυμασίως εἰς πάσας τὰς τέχνας τοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἐπηύξησε τὴν δύναμιν αὐτῆς, ἐξαφανίσασα μετὰ πολυετῆ τρομερὸν πόλεμον τὴν ἀντίπαλον Καρχηδόνα, καὶ κατακτήσασα ἐν τῷ μεταξὺ, παίζουσα ὡς εἰπεῖν, καὶ ἄλλα κράτη οὐχὶ λόγου ἀνάξια. Ἡ εὐδαιμονία καὶ ἡ ἰσχὺς αὐτῆς εἶχε φθάσει εἰς βαθμὸν ὕπατον, ὃν ἐμφύλιοι μόνον σπαραγμοὶ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐλαττώσωσιν εἰς τὸ ἑξῆς. Ἡ μεταξὺ τῶν δύο τάξεων πάλη εἶχεν ἐκλείψει πρὸ πολλοῦ, εὐπατρίδαι δὲ ἐλογίζοντο πάντες ἐκεῖνοι ὧν οἱ πατέρες εἶχον καθεσθῆ ἐπὶ δίφρων ἀγκυλοπόδων. Οἱ εὐπατρίδαι οὗτοι, ὧν ἡ καταγωγὴ ἦτο δημοτικὴ, ἡμιλλῶντο πρὸς τοὺς πατρικίους κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀνδριάντων, τὴν λάμψιν τῶν θριάμβων καὶ τὴν ὑπὲρ αὐτῶν ἀγαθὴν δόξαν τοῦ κοινοῦ. Εἶχον δὲ οἰκειωθῆ πρὸς ἀλλήλους διὰ δεσμῶν κηδεστίας, καὶ τοσοῦτον μάλιστα, ὥστε αἱ μὲν πρῶται διαιρέσεις ἐξελείφθησαν, διεδέχθη δὲ ταύτας ἑτέρα, ἡ τῶν πλουσίων καὶ τῶν πενήτων.

Ἡ ἐκ τῶν κατακτήσεων εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Ῥώμην μεγίστου πλούτου, τοσαύτην ἀποστροφὴν ἐγέννησε πρὸς τὰς ἕξεις τῆς φιλοπονίας καὶ τῆς λιτότητος, αἵ τινες ὑπῆρξαν ἡ κρηπὶς τῆς ἰσχύος αὐτῆς, ὥστε πάντες οἱ φέροντες τὸ σεμνὸν ὄνομα τοῦ ῥωμαίου πολίτου, ἔστωσαν καὶ οἱ ταπεινότατοι, ἐθεώρουν ἀνάξιον ἑαυτῶν τὸ πορίζεσθαι τὰ πρὸς τὸ ζῆν διὰ τῆς ἐργασίας· Πάντες ἠξίουν νὰ γίνωσιν ἰδιοκτῆται, οἰκειοποιούμενοι τὰ ἐθνικὰ κτήματα, δι' ὧν ἀπετίνοντο αἱ κοιναὶ δαπάναι καὶ καθίστατο περιττὴ ἡ ἐπιβολὴ φόρων. Ἐκ τούτου αἱ περὶ γεωδαισίας ἐκεῖναι φωναὶ, αἵ τινες καὶ πρότερον μὲν εἶχον ἀντηχήσει, σήμερον ὅμως ἀνεγεννήθησαν ἐπιτακτικώτεραι, ἕνεκα τοῦ ἀναλαβόντος τὴν διεύθυνσιν τῆς τάξεως τῶν πενήτων, σκοπὸν δ' ἔχοντος ν' ἀναλαβῇ καὶ τὴν τῆς ἐξουσίας καὶ τὴν τοῦ δημοσίου πλούτου.

Εἰς τὸν Τιβέριον Γράγχον εἶχε δαψιλεύσει ἡ φύσις πάσας τὰς ἀρετὰς ἐμπειροτάτου δημαγωγοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ἐγίνωσκε τὰς ἰδιότητας ὅσας εἶχεν ὅπως διοικῇ τὰ πλήθη, ἠγωνίζετο νὰ μεταφέρῃ εἰς ταῦτα τὴν δύναμιν, ἥ τις δὲν ἤθελε βραδύνει νὰ περιέλθῃ εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ. Τίς δὲ ἦτο αὐτὸς ὁ φιλοτιμούμενος νὰ ἐξοντώσῃ μὲν τὴν δύναμιν τῶν ἀρίστων, νὰ στερήσῃ δὲ τούτους τῆς ἐπιῤῥοῆς ἥ τις τοσοῦτον ἐπηύξησε καὶ ἐκραταίωσε τὸ μεγαλεῖον τῆς Ῥώμης; Ὁ μὲν πατὴρ αὐτοῦ ἐγένετο τιμητὴς Ῥωμαίων, δὶς ὑπατεύσας καὶ δύο καταγαγὼν θριάμβους, καὶ λαμπρότατον ἀποκτήσας τὸ ἀπὸ τῆς ἀρετῆς ἀξίωμα, εἰς δὲ τὰς φλέβας τῆς μητρὸς, θυγατρὸς οὔσης Σκηπίωνος τοῦ Ἀφρικανοῦ, ἔῤῥεε τὸ καθαρώτατον τῆς εὐγενείας αἷμα. Ἴσως ἄγνωστοι λόγοι ἀνέφλεξαν τὴν ὀργὴν τοῦ Τιβερίου, ἴσως δὲ καὶ τὴν μὴ ἐμπέδωσιν τῶν πρὸς τοὺς Νομαντίνους σπονδῶν, ἃς αὐτὸς ἐποιήσατο ὡς ταμίας τοῦ Μαγκίνου, ἐκλαβὼν ἀντὶ προσωπικῆς ὕβρεως, ἔσπευσε ν' ἀσπασθῇ ἀπερισκέπτως τὰ τοῦ δήμου. Καὶ ναὶ μὲν φιλάνθρωπον εἶχε τὴν πρόθεσιν, νὰ καταστήσῃ δηλαδὴ ἰδιοκτήτας τοὺς πένητας, διανέμων αὐτοῖς τὴν κατακτηθεῖσαν ξένην χώραν, ἣν σφετερισθέντες οἱ πλούσιοι ἐκαρποῦντο ἀδίκως καὶ παρὰ τοὺς νόμους (¹), προτιμότερον ὅ-

(¹) Τοῦτ' αὐτὸ συνέβη καὶ ἐφ' ἡμῶν τὸ 1862 ἔτος, ὅτε οἱ πρῶτοι ἀνατροπεῖς τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτεύματος, ὑπῆρξαν αὐτοὶ ἐκεῖνοι ὧν καὶ τὴν πολιτικὴν θέσιν καὶ τὰ λοιπὰ συμφέροντα ἐξηπφάλιζε τὸ ἀνατραπὲν πολίτευμα.

(²) Δημοσθ. περὶ παραβ. Ἐὰν ἦτο ἀνάγκη νὰ προσεπιβεβαιώσωμεν καὶ διὰ νεωτέρων παραδειγμάτων τὸ ἀλάνθαστον τῆς γνώμης τοῦ ἀθηναίου ῥήτορος, ἠθέλομεν προτείνει ὡς ἀναντίῤῥητον μαρτυρίαν τὰ συμβαίνοντα σήμερον ἐν Γαλλίᾳ, ὅπου ὁ ἀσταθμητότατος δῆμος φιλοτιμεῖται νὰ ῥίψῃ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ πατρίδα εἰς τὸ βάραθρον, ἀφ' οὗ ἀγωνίζονται νὰ σώσωσιν αὐτὴν οἱ ἄριστοι τῶν πολιτῶν.

(¹) Φίλ. Β'. 467.

(¹) Τῶν ἱστορικῶν τινες πλανηθέντες εἶπον ὅτι ὁ Τιβέριος εἰσήγαγε τὸν ἀνάδασμὸν τῆς γῆς. Τὴν κατηγορίαν ταύτην εἶχον ἐξακοντίσει κατὰ τοῦ ῥωμαίου δημάρχου πρῶτοι οἱ ἀντί-

μως ἦτο ἂν, ἀποφεύγων τὰς συνωμοσίας, ἐπεζήτει τὴν ἔκβασιν τῶν ἀγώνων αὐτοῦ διὰ τοῦ καθεστῶτος πολιτεύματος, ἐκτὸς μόνον ἂν νομίζων ἀνέφικτον τὴν διὰ τούτου ἐπίτευξιν, δὲν ἐδίστασε νὰ διασείσῃ ὁλόκληρον τὸ οἰκοδόμημα.

Κατὰ τὸν ῥωμαϊκὸν νόμον ὁ δήμαρχος εἶχε τὸ προνόμιον τοῦ διακρούεσθαι (1) τοὺς εἰσφερομένους νόμους, προνόμιον χορηγηθὲν ὡς ἐγγύησις εἰς τὰς ἐλευθερίας τοῦ δήμου, αἵ τινες καὶ ἄλλων ἀσφαλειῶν ἀπήλαυον, τῆς ὑπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ δήμου ἐκλογῆς καὶ καθοσιώσεως τοῦ ἄρχοντος, καὶ τῆς ἐνιαυσίου διαρκείας τοῦ ἱεροῦ καὶ ἀσύλου ἀξιώματος τοῦ ἐκλεχθέντος. Τούτῳ τῷ δικαιώματι χρώμενος ὁ Ὀκτάβιος διεκρούσατο τὸ προσφιλὲς νομοσχέδιον τοῦ ἀκαθέκτου μεταρρυθμιστοῦ. Οὗτος ὅμως τοσαύτην εἶχεν ἀνυπομονησίαν, ὥστε μὴ περιμείνας ὀλίγον ἔτι χρόνον μέχρι τῆς παρελεύσεως τοῦ ἔτους, ἐκάλεσε τὸν δῆμον ἐπὶ τὴν ψῆφον, καὶ ἀσπασθεὶς τὴν πρὸς πάντας τοὺς ἀρχαίους καὶ νεωτέρους δημαγωγοὺς περισπούδαστον ταύτην ῥήτραν, ὅτι πᾶσα ἐξουσία πηγάζει ἐκ τοῦ λαοῦ, καὶ ὅτι ὑπὲρ μόνου τοῦ λαοῦ πρέπει νὰ γίνεται χρῆσις αὐτῆς (2), ἔπεισεν αὐτὸν ὅτι πᾶς ὁ ἀλλοῖα φρονῶν καὶ πράττων στασιάζει κατὰ τῆς ὑπερτάτης ταύτης κυριαρχίας. Διὸ καὶ ὁ λαὸς, σφετερισθεὶς ἐξουσίαν ἐναντίαν τοῦ πολιτεύματος, παρεβίασε τὸν ἀπαραβίαστον χαρακτῆρα τοῦ δημάρχου, καὶ καθῄρεσε τὸν Ὀκτάβιον διὰ μόνον τὸν λόγον ὅτι ἐχρήσατο νομίμῳ δικαιώματι, ἀποδοκιμάσας διάταξιν ἣν ἐξελάμβανεν, ὀρθῶς ἢ μὴ ἀδιάφορον, ὀλεθρίαν.

Ἰδοὺ πῶς ὁ Γράγχος «τραπεὶς πρὸς ἔργον οὐ νόμιμον οὐδὲ ἐπιεικὲς,» ἐξενίκησε, καὶ πῶς ἐκυρώθη ὁ περὶ διανομῆς τῆς χώρας νόμος. Ἀλλ' ἐνῷ, ἂν ἐπεζητεῖτο διὰ τρόπων νομίμων οἱ καρποὶ αὐτοῦ ἤθελον ἀποβῆ ὠφελιμώτατοι πρὸς τὸν λαὸν, προσεβλήθη ἐξ ἐναντίας θανασίμως ἡ ἀσφάλεια τῆς Ῥώμης· διότι καθαιρεθέντων ἅπαξ τῶν φραγμῶν τοῦ πολιτεύματος, ἡ βία ὑποκατέστησε τὸν νόμον, ὃν τοῦ λοιποῦ αἱ φατρίαι, ἀπαλλαγεῖσαι τοῦ σωτηρίου τούτου χαλινοῦ, ἀπέπτυον κατὰ βούλησιν. Ὅθεν εἰς τὴν πρώτην ταύτην βίαν παρηκολούθησε μακρὰ καὶ ἀδιάκοπος σειρὰ συνωμοσιῶν, σφαγῶν καὶ ἐμφυλίων πολέμων μέχρι τῆς περὶ Ἄκτιον μάχης, ἥ τις καθυπέταξε τὴν Ῥώμην εἰς τύραννον ἐπαναγαγόντα τὴν τάξιν.

Δέκα ἔτη μετὰ τὴν δημαρχίαν τοῦ Τιβερίου Γράγχου, ἐφάνη ἐπὶ τῆς σκηνῆς ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Γάϊος, θυγατριδοῦς Σκιπίωνος τοῦ πρεσβυτέρου καὶ συγγενὴς τοῦ νεωτέρου. Ἀλλ' εἰ καὶ συνεδέετο διὰ τοιούτων δεσμῶν πρὸς τοὺς ἐπιφανεστάτους τῶν Ῥωμαίων, δὲν ἐδέησε νὰ φανῇ καὶ τοῦ Τιβερίου βιαιότερος πρὸς τὴν σύγκλητον. «Καὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ πάντων δημαγωγῶν, λέγει ὁ συγγραφεὺς τῶν Παραλλήλων βίων, πρὸς τὴν σύγκλητον ἀφορώντων καὶ τὸ καλούμενον κομίτιον, πρῶτος τότε στραφεὶς ἔξω πρὸς τὴν ἀγορὰν δημηγορῆσαι, καὶ τὸ λοιπὸν οὕτω ποιεῖν ἐξ ἐκείνου, μικρᾷ παρεγκλίσει καὶ μεταθέσει σχήματος μέγα πρᾶγμα κινήσας καὶ μετενεγκὼν τρόπον τινὰ τὴν πολιτείαν ἐκ τῆς ἀριστοκρατίας εἰς τὴν δημοκρατίαν, ὡς τῶν πολλῶν δέον, οὐ τῆς βουλῆς, στοχάζεσθαι τοὺς λέγοντας.» Ἀναστήσας δὲ τὸν κληρουχικὸν νόμον τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, τὸν νέμοντα πρὸς τοὺς πένητας τὴν δημοσίαν, εἰσέφερε καὶ ἑτέρους, οἷον τὸν συμμαχικὸν, δι' οὗ ἐποιοῦντο ἰσόψηφοι τοῖς πολίταις οἱ Ἰταλιῶται, τὸν σιτικὸν, εὐωνοτέραν καθιστῶντα τὴν ἀγορὰν τοῦ σίτου χάριν τῶν ἐνδεῶν, τὸν δικαστικὸν, δι' οὗ ἀπέκοψε τὸ πλεῖστον τῆς τῶν συγκλητικῶν δυνάμεως καὶ τινας ἄλλους. Μετὰ διετῆ δὲ δημαρχικὴν ἐξουσίαν ἐστερήθη τῆς εὐνοίας τοῦ λαοῦ, ἀντεπολιτεύθη τὸν ὕπατον, καὶ ἐπὶ τέλους ἀπεσφάγη κατὰ τὰς ὁδοὺς, ἀποσφαγέντων καὶ πολλῶν ἐκ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ.

Μετ' ὀλίγον ἀνανεωθέντων τῶν ἐξωτερικῶν πολέμων, καὶ τῆς Ῥώμης ἀπειλουμένης παρὰ τῶν ἐξ ἄρκτου βαρβάρων, αἱ ἐμφύλιοι ἔριδες κατεστάλησαν ἐξ ἀνάγκης· τὸ πολίτευμα ὅμως τοσοῦτον εἶχε κλονηθῆ, ὥστε ἀδύνατον ὑπῆρξε ν' ἀποκατασταθῇ εἰς τὰς πρώτας αὐτοῦ βάσεις· τὰ ἐπὶ μικρὸν ἐπουλωθέντα δεινὰ τραύματα διερράγησαν, καὶ ἡ δημοκρατικὴ μερὶς ἀνέλαβεν ὅλον αὐτῆς τὸ θράσος ὑπὸ τὸν Γάϊον Μάριον, ὅς τις γεννηθεὶς ἐκ γονέων παντάπασιν ἀδόξων καὶ πενήτων, ἀλλὰ διὰ τὴν περὶ τὰ πολεμικὰ ἐμπειρίαν καὶ τὰ ἀνδραγαθήματα θεωρούμενος πρῶτος πάντων τῶν τότε στρατηγῶν, ἐκηρύχθη ἄσπονδος ἐχθρὸς συστήματος, οὗ τινος τὰς ἀρετὰς, διὰ τὴν ταπεινὴν αὐτοῦ γένεσιν, οὔτε ἱκανότητα οὔτε προαίρεσιν εἶχε νὰ ἐκτιμήσῃ. Καὶ ὅμως ἡ ἱστορία αὐτοῦ ἔπρεπε νὰ χρησιμεύσῃ ἀντὶ διδασκαλίας εἰς τοὺς δημαγωγούς.

Ἑπτάκις ἀνηγορεύθη ὕπατος ὁ Μάριος, τιμηθεὶς

καλοι αὐτοῦ· ἀλλ' ἐκ τοῦ βιογραφήσαντος τὸν Γράγχον Πλουτάρχου ἐξάγεται σαφῶς, ὅτι σκοπὸν μόνον εἶχε νὰ διανείμῃ πρὸς τοὺς πένητας τὴν κατακτηθεῖσαν ξένην χώραν, ἣν οἱ πλεονέκται πλούσιοι ἐνέμοντο, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, παρὰ τοὺς νόμους καὶ τὴν δικαιοσύνην.

(1) Mettre son veto. Ἐπεδὴ δὲ ὁ Πλούταρχος μεταχειρίζεται τὸ διακρούομαι, δὲν εἶναι ἴσως χρεία νὰ κατασκευάζωμεν αὐθαιρέτως ἄλλας λέξεις, ἐνίοτε μάλιστα καὶ κακοζήλους. Ἂς λέγωμεν λοιπὸν «διακρούομαι τὸν νόμον» καὶ «διάκρουσις.»

(2) «Οὐκοῦν οὐδὲ δήμαρχος ἀδικῶν δῆμον ἔχειν τὴν διὰ τὸν δῆμον ἀσυλίαν δίκαιός ἐστιν· ἡ γὰρ ἰσχύει δυνάμει, ταύτην ἀναιρεῖ. Καὶ μὴν εἰ δικαίως ἔλαβε τὴν δημαρχίαν, τῶν πλείστων φυλῶν ψηφισαμένων, πῶς οὐχὶ κἂν ἀφαιρεθείη δικαιότερον, πασῶν ἀποψηφισαμένων;» Πλουτ. Τιβ. Γράγχος § ΙΕ'. Τοιοῦτο ἀπαραλλάκτως καὶ τῶν σημερινῶν δημοκόπων τὸ ἐπιχείρημα.

ὑπὸ τοῦ δήμου ὅσον οὐδεὶς τῶν πρὸ αὐτοῦ· εἰ δὲ καὶ κατὰ πάσας τὰς ὑπατείας ἐξηκολούθει πολιτευόμενος ἀσυνειδήτως καὶ ὡμῶς εὐαρεστῶν οὕτω τῷ λαῷ, ἐπὶ τῆς ἕκτης ὅμως ἐξέπεσε τῆς πόλεως. Ὁ Γλαυκίας καὶ ὁ Σατορνῖνος, ἄνθρωποι θρασύτατοι οὗς, ἔχοντας πλῆθος ἄπορον καὶ θορυβοποιὸν μετεχειρίζετο ἕως τότε ὄργανα τῶν ἰδίων θελήσεων, κατηγόρησαν αὐτὸν ἐπὶ μετριοπαθείᾳ, καὶ γενομένης στάσεως ἐκυρίευσαν τοῦ Καπιτωλίου. Κατὰ παράδοξον δὲ σύμπτωσιν ὁ Μάριος εὑρεθεὶς ἀρχηγὸς τῶν συντηρητικῶν, ὡς λέγομεν σήμερον, ἐπολιόρκησε καὶ ἀνηλεῶς κατέσφαξε τοὺς πρὶν φίλους αὐτοῦ. Ἡ πρώτη πρᾶξις τοῦ δράματος προέβη τότε γοργῷ τῷ βήματι πρὸς τὴν λύσιν αὐτῆς, καθόσον ἀρχαὶ ἀναρχίας καὶ ἀποσυνθέσεως εἶχον διαδοθῆ εἰς τὸ πολιτικὸν σῶμα, ἡ δὲ κοινωνία ἔκειτο ἐπὶ τοῦ χείλους βαράθρου. Τὰ μαχιμώτατα καὶ πολυανθρωπότατα τῶν ἰταλικῶν ἐθνῶν συνέστησαν κατὰ τῆς Ῥώμης, εἰς δὲ τὰς κατὰ τὴν Ἀσίαν κτήσεις αὐτῆς εἰσέβαλε τύραννος. Ὀκτὼ μυριάδες Ῥωμαίων ὑπηκόων ἀνῃρέθησαν ἐντὸς ἡμέρας μιᾶς, καὶ τὸ κράτος τῆς θαλάσσης περιῆλθεν εἰς χεῖρας τῶν πειρατῶν. Πανταχοῦ ἀντήχουν ὕβρεις καὶ ἀραὶ κατὰ τῆς Ῥώμης, καὶ τὸ μετὰ τοσούτων πόνων ἀνεγερθὲν καὶ μετὰ τοσούτων αἱμάτων συμπαγὲν πολιτικὸν οἰκοδόμημα κατέῤῥεε προφανῶς.

Ἐκ τῆς ἀβύσσου ταύτης ἔσωσε τὴν Ῥώμην ἡ ἀδάμαστος δραστηριότης τοῦ Σύλλα, ὅς τις ἀνήκων εἰς τὸν περιφανῆ τῶν Κορνηλίων οἶκον, ὃν τοσοῦτον ἀνύψωσαν οἱ Σκιπίωνες, ἐδόξαζεν ὅτι ἀπὸ μόνης τῆς ἀνορθώσεως τῆς τάξεως τῶν ἀρίστων ἐξήρτητο τῆς πατρίδος ἡ σωτηρία· καὶ εἰς τοῦτο ἀποβλέπων ἐπέφερε διὰ δεξιότητος οὐ τῆς τυχούσης καὶ θελήσεως ἀκάμπτου καὶ χαρακτῆρος ἀνελεήμονος τὸν θρίαμβον τῆς μερίδος ἧς ἦτο ἀρχηγός. Καθυποτάξας τὰς ἐν στάσει χώρας τῆς Ἰταλίας, ἔλαβε πρὸς ἀμοιβὴν τὴν ἡγεμονίαν τοῦ κατὰ Μιθριδάτου στρατοῦ, ἣν ὅμως ἀφαιρέσασα ἀπ' αὐτοῦ ἡ δημοκρατικὴ μερὶς ἀπένειμεν εἰς τὸν Μάριον. Τοῦτο μαθὼν ὁ Σύλλας ἐπανέστρεψεν εἰς Ῥώμην, καὶ ἐξώστας τὸν Μάριον ἀνέθετο τὴν διοίκησιν εἰς τὸν Λεύκιον Κίνναν· ἀλλὰ μόλις ἀνεχώρησε καὶ νέαι ἀνερύησαν ταραχαὶ καὶ στάσεις. Οἱ περὶ τὸν Μάριον εἰσεπήδησαν εἰς τὸ μέσον, καὶ ἡ Ῥώμη, ἡ βασιλὶς αὕτη τῶν ἐξευγενισμένων πόλεων, πολιορκηθεῖσα καὶ ἁλωθεῖσα ἐδηώθη ὑπὸ τῶν ἰδίων αὐτῆς τέκνων. Ὁ Μάριος, βοηθούμενος καὶ ὑπὸ τοῦ ἀπίστου Κίννα, ἀνέστησε τὴν μερίδα τοῦ δήμου, καὶ ἐνέπλησε τὴν πόλιν τοῦ αἵματος παντὸς ἀνδρὸς εὐγενοῦς τὴν ψυχὴν καὶ τὴν γέννησιν. «Ῥιπτουμένων δὲ τῶν σωμάτων ἀκεφάλων καὶ πατουμένων ἐν ταῖς ὁδοῖς ἔλεος οὐκ ἦν, λέγει ὁ Πλούταρχος, ἀλλὰ φρίκη καὶ τρόμος ἁπάντων πρὸς τὴν ὄψιν.»

Τέλος πάντων ἐφάνη ὅτι ὁ θάνατος εὐνοῶν τὴν Ῥώμην ἐλύτρωσεν αὐτὴν ἀπὸ τοῦ αἱμοβόρου ἐκείνου τυράννου· διὸ καὶ μεγίστη ἐγένετο χαρὰ ἀνὰ πᾶσαν τὴν πόλιν, χαρὰ ὀλίγον διαρκέσασα, τοῦ μετὰ ταῦτα ὑπάτου ὑπερβάντος κατὰ τὴν θηριωδίαν τὸν ἀποθανόντα.

Καὶ ἀληθῶς ὁ θηριωδέστατος τῶν τυράννων τῆς Ῥώμης μετὰ τοὺς Ταρκυνίους ἐγένετο ὁ Κίννας, ἐπὶ τῆς τριετοῦς ὑπατείας οὗ τινος ἔμαθον οἱ Ῥωμαῖοι, ὅτι ὠμοτέρα καὶ ἀχρειοτέρα τυραννία τῆς τῶν δημαγωγῶν δὲν ὑπάρχει· ἀφόρητα δὲ θὰ ἦσαν τὰ ἐκ ταύτης δεινὰ, ἐὰν δὲν ἐνεθάῤῥυνε τοὺς πάσχοντας ἡ ἐλπὶς ὅτι ἐπὶ τέλους θέλουσι πέσει κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ πρωταιτίου. Καὶ ὁ μὲν Κίννας ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν ἰδίων αὐτοῦ στρατιωτῶν, ὁ δὲ νέος Μάριος καὶ ὁ Παπίριος Κάρβων διεδέχθησαν αὐτὸν, ἀναδειχθέντες ἀρχηγοὶ τοῦ δήμου, καὶ καταβαλόντες πλείστους ἀγῶνας πρὸς διασκέδασιν τῆς ἐξ ἀνατολῶν καταιγίδος.

Ἐν τοσούτῳ ὁ Σύλλας, εἰ καὶ κατετρέχετο ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ, ἐξηκολούθει τὸν κατὰ Μιθριδάτου πόλεμον μετ' ἀξιοσημειώτου γενναιοφροσύνης καὶ ἀφιλοκερδείας, ὑπὸ ἰδίαν εὐθύνην καὶ ἐξ ἰδίων δαπανῶν, μὴ συγκατατεθεὶς εἰς εἰρήνην εἰμὴ μετὰ τὴν παραδοχὴν πάντων τῶν προταθέντων ὅρων. Μετὰ δὲ ταῦτα διέβη εἰς Ἰταλίαν σκοπὸν ἔχων ν' ἀγωνισθῇ πρὸς τὴν ἐναντίαν μερίδα, ἀγῶνα ὅμως ἡράκλειον, διότι ὁ μὲν Μάριος εἶχεν ἑτοίμους διακοσίας χιλιάδας στρατοῦ, πρὸς τούτοις δὲ καὶ πάντας τοὺς κατοίκους τῆς Ῥώμης καὶ Ἰταλίας, ἀσπαζομένους, ὡς τοὐλάχιστον ἐκαυχᾶτο, τὴν διοίκησιν αὐτοῦ, ἐκεῖνος δὲ μόνον τρισμυρίους. Ἀλλ' εἰ καὶ εὐάριθμος τοῦ Σύλλα ὁ στρατὸς, ἐπλεονέκτει κατὰ τοῦτο, ὅτι περιεῖχε τὸ ἄνθος τῆς ἀριστοκρατίας, καὶ τὰ λείψανα τῶν γενναίων ἐκείνων, οἵ τινες εἶχον βοηθήσει τὸν Σύλλαν πρότερον ἵνα κερδήσῃ τὰς δάφνας τοῦ κοινωνικοῦ πολέμου, πνέοντα μένεα κατὰ τῆς ὑπερισχυούσης ἐν Ῥώμῃ μερίδος καὶ ἐξηρτημένα ἀπὸ τῶν νευμάτων τοῦ ὁδηγοῦντος αὐτούς.

Καὶ ἐγένετο ἀληθῶς τρομερὸς ὁ ἀγὼν, διότι μετὰ τρία ἔτη οὐδὲ εἷς ἐκ τῶν ἐπιφανεστέρων ἀνδρῶν τῆς δημοκρατικῆς μερίδος ἐπέζη, πάντων πεσόντων εἴτε κατὰ τὰς μάχας εἴτε ὑπὸ τὸ ξίφος τοῦ ἀμειλίκτου δικτάτορος. Θαυμαστὸν δὲ ὅτι ὁ παράδοξος οὗτος τύραννος οὐδεμίαν εἶχε κλίσιν πρὸς τὴν ἐξουσίαν· ἔπραττε μόνον ταῦτα ὑπὲρ τῆς τάξεως εἰς ἣν ἀνῆκε, καὶ ὑπὲρ τῆς ἀναγεννήσεως τῆς ἐπιῤῥοῆς τῶν κρατίστων. Ἐξώστας ἐκ τῆς συγκλήτου τὰ δημοκρατικὰ μέλη, ἀπέδωκεν εἰς αὐτὴν τὰς τιμὰς καὶ τὰς προνομίας ὅσων ἀπέλαυε πρὸ τῶν καινοτομιῶν τῶν Γράγχων. Ἠλάττωσε δὲ καὶ τοῦ δήμου τὴν ἐξου-

σίαν, καταργήσας τὸ δικαίωμα τῶν δημάρχων τοῦ εἰσφέρειν νόμους, ἀφεὶς εἰς αὐτοὺς μόνον τὸ τῆς διακρούσεως, καὶ ἀφαιρέσας τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν ἀπ' ἐκείνων εἰς οὓς οἱ Γράγχοι εἶχον ἀναθέσει αὐτήν. Πρὸς δὲ τοὺς πολεμήσαντας μετ' αὐτοῦ διένειμε τὰς κατὰ τὴν Ἰταλίαν γαῖας, εἰς ἃς σκορπισθέντες ἐτάχθησαν ὡς ἄλλοι φύλακες καὶ προασπισταὶ τῶν ἀνανεωθέντων ἀρχαίων θεσμῶν. Οὕτω δὲ ἐκπληρώσας τὸν μέγαν καὶ κύριον αὐτοῦ σκοπὸν, τὴν ἀνέγερσιν λέγομεν τῆς τάξεως τῶν ἀρίστων, δι' ἀνηκούστου ὅμως αἱματοχυσίας, ἣν βλέποντες οἱ Ῥωμαῖοι ἔλεγον ὅτι διὰ τῆς ἐξώσεως τοῦ Μαρίου ἐγένετο ἀλλαγὴ καὶ οὐχὶ ἀπαλλαγὴ τυραννίδος, ἀπέθετο τὴν ἀρχὴν καὶ ἀφῆκε τὸν δῆμον κύριον τῶν ὑπατικῶν ἀρχαιρεσιῶν.

Μετὰ δὲ τὴν ἑκουσίαν τοῦ Σύλλα ἀποχώρησιν ἀνεφάνησαν εἰς τὴν σκηνὴν ὁ Κάτλος, ὁ Πομπήϊος, ὁ Μέτελλος, ὁ Κράσσος, ὁ Λέπιδος καὶ ὁ Ὀρτήσιος. Καὶ ὁ μὲν Κάτλος, υἱὸς τοῦ Κάτλου Λουτατίου, ὅς τις ἀκούσας τὸν συνάρχοντα αὐτοῦ Μάριον εἰπόντα «ἀποθανεῖν δεῖ,» καὶ γινώσκων τὸ ἀνένδοτον τῆς θηριώδους αὐτοῦ καρδίας κατακλεισθεὶς εἰς δωμάτιον «καὶ πολλοὺς ἄνθρακας ἐκζωπυρήσας ἀπεπνίγη», ἦτο ἀρχηγὸς τῆς ἰδίας μερίδος καὶ τῶν προνομίων τῆς συγκλήτου αὐστηρότατος πρόμαχος. Ἐπειδὴ δὲ προέβλεπε καὶ προέλεγε τοὺς ἀπειλοῦντας τὴν μερίδα αὐτοῦ κινδύνους, ἤθελε προλάβει ἀφεύκτως αὐτοὺς ἂν εἶχε τὴν στρατιωτικὴν μεγαλοφυΐαν τοῦ Πομπηΐου. Ὁ δὲ Πομπήϊος, γόνος οἰκογενείας ὀψευγενοῦς καὶ υἱὸς πατρὸς μισουμένου ὑπὸ τοῦ δήμου καὶ ἀναιρεθέντος ὑπὸ τῶν ἰδίων στρατιωτῶν, εἵλκυσε πρὸς ἑαυτὸν ἅμα ὁρμήσας πρὸς τὴν πολιτείαν, τὴν γενικὴν προσοχὴν διὰ τῆς ταχύτητος καὶ τῆς δεξιότητος μεθ' ὧν συνήθροισε τὰ λείψανα τοῦ ὑπὸ τὸν πατέρα αὐτοῦ στρατοῦ, ὅπως τρέξῃ εἰς βοήθειαν τοῦ Σύλλα, ἐν ᾧ κρισιμώτατα ἦσαν τὰ κατὰ τὸν μέλλοντα δικτάτορα· οἱ δὲ μεταγενέστεροι κατὰ τὴν Σικελίαν καὶ Ἀφρικὴν θρίαμβοι αὐτοῦ ἐπεκύρωσαν τὴν γνώμην ἐκείνων. Ὁ δὲ Μέτελλος, ἀρχηγὸς τοῦ ἐνδόξου οἴκου τῶν Κεκιλίων, σταθερὸν ἔχων τὸν χαρακτῆρα καὶ θάρρος πολὺ, ἀντεστάθμιζε τὴν φιλοδοξίαν τοῦ Πομπηΐου. Ὁ δὲ Κράσσος, ἐκ τοῦ εὐγενοῦς εἰ καὶ ἐκ δημοτικῶν καταγομένου οἴκου τῶν Λικιννίων, υἱὸς τοῦ ὑπὸ Μαρίου σφαγέντος τιμητικοῦ καὶ θριαμβικοῦ ῥήτορος, ἠξίου τὴν ἀρχὴν χάριν μᾶλλον τοῦ ἀμέτρου πλούτου ἢ τῆς ἐμπειρίας αὐτοῦ. Ὁ δὲ Λέπιδος, πατρίκιος ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Αἰμιλίων, μόλις κρύπτων καὶ πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Σύλλα τὸ κατὰ τῆς συγκλήτου μῖσος αὐτοῦ, καὶ δημοκρατικὰς πρεσβεύων ἀρχὰς ἡτοιμάζετο νὰ καταστρέψῃ, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Κίννα, τὴν τάξιν εἰς ἣν ἀνῆκεν. Ὁ δὲ Ὀρτήσιος, ἀνὴρ στρατηγικὸς καὶ φιλόνεικος, ὅς τις, εἰ μὴ ἔζει ὁ Κικέρων, ἤθελε φημισθῆ ὡς πρῶτος ῥήτωρ τῆς Ῥώμης, εἶχεν ἀποκτήσει διὰ τῆς περινοίας καὶ τῆς ἐπιῤῥοῆς αὐτοῦ τοσαύτην δόξαν, ὥστε οὐδεὶς τῶν ἑταίρων ἦτο ὑπέρτερος αὐτοῦ. Εἰ δὲ καὶ ἕνεκα τῆς κοινωνικῆς θέσεως καὶ τῆς φυσικῆς αὐτοῦ κλίσεως ἦτο ἀριστοκράτης, τὰ πολιτικὰ ὅμως αὐτοῦ φρονήματα δὲν ἦσαν τόσῳ θερμὰ ὥστε νὰ περιπλακῇ εἰς τὰς φατρίας. Καὶ ναὶ μὲν διὰ πολλῆς εὐγλωττίας ὑπερήσπιζε τὴν μερίδα εἰς ἣν ἀνῆκε, δὲν ἦτο ὅμως καὶ ἀνὴρ ἀκριβῶς πολιτικός. Ἐμεγαλύνετο δὲ λέγων ὅτι οὐδέποτε ἐσίγησεν αὐτὸν ἡ τῶν ὅπλων κλαγγή. Ὁ δὲ Λούκουλος, ὁ φιλοφρονέστατος τῶν θνητῶν καὶ ἐπιστήθιος τοῦ Σύλλα φίλος, διατρίβων ἐν Ἀσίᾳ δὲν εἶχε γείνει μάρτυς τῆς αἱματοχυσίας ὅσης ἐγένετο οὗτος πρόξενος. Ὁ νοῦς αὐτοῦ ἦτο βεβαίως ἰσχυρότατος, ἀλλὰ τὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς εἶχεν ὁπωσοῦν ναρκώσει ἡ ἐπιῤῥοὴ τῶν ἐπικουρείων δογμάτων, ἅ τινα ἐπρέσβευεν ὅσον καὶ ὁ φίλος αὐτοῦ Ὀρτήσιος.

Οὗτοι ἦσαν οἱ ὀνομαστότεροι τῶν κατὰ τὸν χρόνον τῆς τελευτῆς τοῦ Σύλλα ἀκμαζόντων πολιτικῶν· πρὸς τούτοις δὲ διεκρίνοντο καὶ ἕτεροι οὐχ ἧττον γνωστοί, διότι οὐδέποτε ἡ Ῥώμη εἶχε τοσοῦτον πλοῦτον δημοσίων ἀνδρῶν ὅσον τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων, οἵ τινες διὰ τὴν ἡλικίαν δὲν ἐλογίζοντο μὲν ἔτι μετὰ τῶν πρώτων, πρὸς οὓς ὅμως εἶχον ἀρχήσει νὰ στρέφωνται τὰ βλέμματα τοῦ κοινοῦ, ἦσαν ὁ Κάτων καὶ ὁ Κικέρων. Περιττὴ βεβαίως ἡ περιγραφὴ τοῦ χαρακτῆρος δύο ἀνδρῶν τοσοῦτον ἐνδόξων· παρατηρητέον μόνον ὅτι ἐὰν βαθεῖαι πολιτικαὶ γνώσεις καὶ ἀνένδοτοι ἔρευναι περὶ τῶν ἀρχῶν τῶν κοινωνιῶν καὶ τῶν κυβερνήσεων δίδωσι βάρος εἴς τινα γνώμην, ἡ ψῆφος τοῦ Κικέρωνος μαρτυρεῖ ὑπὲρ τῆς μερίδος εἰς ἣν κατετάχθη· ἐνῷ ἐξ ἐναντίας ἐὰν ἡ ἔξις τῆς παρατηρήσεως, ὁ ἰσχυρὸς καὶ πρακτικὸς νοῦς καὶ τὸ μέγα σέβας πρὸς τὴν ἠθικὴν θεωρουμένην ὡς βάσιν τῆς κοινωνικῆς εὐδαιμονίας, καθιστῶσι τινὰ ἱκανὸν νὰ ἐκτιμήσῃ τοὺς περὶ αὐτὸν θεσμοὺς καὶ νόμους, ἡ περὶ τῆς ὑπερτάτης ἀξίας τοῦ ἀριστοκρατικοῦ συστήματος γνώμη τοῦ Κάτωνος εἶναι ἀναμφισβήτητος.

(Ἕπεται τὸ τέλος.)

ΛΑΚΩΝΙΚΑ.

(Συνέχ. Ἴδε ᾳυλ. 481.)

Α'.

Μυρολόγια.

Ὅσοι 'ς τὸν ᾅδη καταιβοῦν
πόλψες δὲν γορεύουν,
Διαλογιαῖς (1) δὲν σούρνουσι
Γράμματα δὲν ζητοῦσι,
Μεγαλοσιάνοι κι' ἄρχοντες
Τόσοι κουτουρητάδες (2).
Στρατιώταις κι' ἀξεωματικοὶ
Καὶ βασιλεῖς μεγάλοι
Κἀνένας δὲν εὑρέθηκε
Τὸν Χάρω νὰ μαλώσῃ.

(Ὁ Χάρως.)

Σ' τὸ ἔμβα δόνει τὰ κλειδιὰ
'ς τὸ εὔγα δὲν τὰ δόνει,
Βάνει μαντάλους προύτζινους
Καὶ πόρταις σιδερένιαις
Γελάσθη τὸ κακόμοιρο
Κι' ἔφυγε κι' ἀνεχώρησε
Ἀπὸ τὸν ψεύτικο ντουνιᾶ (3)
Σ' ἂν κι' ἄλλα κακοῤῥοίζικα
πήγασι
μὰ δὲν ἤρθασι
Ἔτσα 'στερήθηκες καὶ σὺ
τοὺς φίλους καὶ τοὺς συγγενεῖς
Κι' ἐπίκρανες τ' ἀδέλφια σου
'ποῦ ἦταν ἀμπέλ' ἀτρύγητο
Κι' ὁ Χάρως τοὺς ἐτρύγησε.

Β'.

Τὰ μυρολόγια λόγια εἶναι
Τὰ λὲν οἱ λυπημένοι,
Τὰ λὲν οἱ μελαγχολικοὶ
Κ'οἱ παραπονεμένοι.
Καὶ τί παράπονό 'χομεν
Δῶ 'σ τὸν ἀπάνω κόσμο
Ποῦ μὲ τὸν ἥλιο λέπομε (4)
Καὶ μὲ τὸ φῶς δειπνοῦμε
Σ' τὸν ᾅδ' εἶναι τὰ κλάματα
Τὰ μαῦρα μυρολόγια
Ὁποῦ συνδυὸ δὲν περπατοῦν
Συντρεῖς δὲν κουβεντιάζουν,
Συνπέντε καὶ συντέσσεροι
Μαζὶ στράτα δὲν πέρουν.
Κἀνένας δὲν κατέβηκε
Σ' τὸν ᾅδη καὶ ν' ἀνέβη
Μό.' ὁ Χριστὸς κι' ὁ Λάζαρος
ὁποῦ σ' τὸν ᾅδη διάῃσαν
καὶ 'πίσω ἐγυρίσαν.

Γ'.

Θέλω νὰ κλάψω μιὰ ψυχὴ
Μὰ τὄνομα δὲ λέω
Ἂν μελετήσω τὄνομα
Βουρκόνομαι καὶ κλαίω.
Ποιὸς εἶδεν ἥλι' ἀπὸ βραδὺς
Κι' ἄστρο τὸ μεσημέρι,
Ποιὸς εἶδε νύφη ἀστέφανη
Νὰ πάῃ σ' τοῦ πεθεροῦ της;

Ἀπάντησις εἰς τ' ἀνωτέρω ἐξ ἄλλης γυναικὸς συγγενοῦς τοῦ ἀποθανόντος νέου.

Τώρ' ἄρχεται τ' ἁγιοῦ Πετροῦ
Κ'οἱ σέμπροι ξεσεμπρεύουσι
Κ'οἱ φίλοι ξεφιλεύουσι
Κι' ἥσου παιδάκι μου καλὰ
Καὶ κάμε χίλια τὰ καλὰ
Τὸ ἐδικόν μας σώθηκε.

Πάλιν ἄρχεται ἡ γυνὴ τοῦ ἀποθανόντος.

Σήμερο τὰ ματάκια μου
νὰ κλάψουν πικραμένα
Γιατί μαυροχωρίζεσθε
Τὸ σπίτι σας καϋμένα.

Ἀναχωροῦσα.

Γὼ φεύγω καὶ σ' ἀφίνω 'γειὰ
Λαμπάδα χρυσωμένη
Καὶ πάω κι' ἐγὼ τὸ δρόμο μου
Μὲ τὴ καρδιὰ καϋμένη.

Δ'.

Τῶν λυπημένων τὴν καρδιὰ
Κανεὶς δὲν τὴν ἠξέρει
Κι' ἂν μαγειρεύουν, δὲν δειπνοῦν
Κι' ἂν στρώνουν, δὲν κοιμοῦνται
Κι' ἂν τὸν ἐβάλουν τὸν σουφρᾶ (1)
Πάλε τόνε σηκώνουν.

Ε'.

Εἰς νέον ἀποδημήσαντα καὶ θανόντα.

Λεβέντης 'πέρνα τὰ βουνὰ
Καὶ τὰ κλαριὰ 'χαιρέτα
Θέτε κλαριὰ μ' ἀνθίσετε καὶ θέτε μὴν ἀνθῆτε
Κι' ἐγὼ σ' τὴν ἀποσκιάδα σας
δὲν ἔρχομαι νὰ κάτσω
Μηδὲ νὰ φάου, μηδὲ νὰ πιοῦ
μηδὲ νὰ τραγουδήσω.
Ἀνάθεμαν ὁποῤῥίψε
μῆλο σ' τὸν κάτω κόσμο
Κ' ἕνα μανδύλι ὁλόχρυσο
Κι ἕνα σπαθὶ ἀσημένο.
Τρέχουν οἱ νηοὶ γιὰ τὸ σπαθὶ
Κι' ἡ νειαῖς γιὰ τὸ μανδύλι
Τρέχουν καὶ τὰ μικρὰ παιδιὰ
νὰ παίξουνε τὸ μῆλο.

Ϛ'.

Ἔχθες, προχθὲς
ἐπέρασα σ'τοῦ Χάρου τὰ καντούνια
Κι' ἀγροίκησα
κι' ἐμάλωνεν ἡ Χάρισσα τὸν Χάρω
Χάρε! καὶ τί
μὲ τὸ ἤφερες τὸ βαρυαῤῥωστημένο

1) Συγγενείας. 2) Παλληκάρια. 3) Τουρκ. κόσμος. 4) Βλέπομεν.

1) Τραπέζιον χαμηλόν.

Θέλει ἐφτακρήσαρο ψωμὶ
θέλει κρασὶ μοσκάτο,
Καὶ θέλει μάνας γόνατα
θέλει ἀδερφῆς ἀγκάλαις.

Ζ'.

Ὁ Χάρος κι' ὁ μουροφονιᾶς
συνδυὸ συμπερπατοῦσι,
Σ' ἕνα τραπέζι κάθουνται
νὰ φᾶσι καὶ νὰ πιοῦσι.
Λέγει ὁ χάρος τοῦ φονιᾶ
λέγει ὁ φονιᾶς τοῦ Χάρου
Ἐσὺ τοῦ δόνεις ἀρρωστιὰ
τον πέρεις δὲν τὸν πέρεις
Μὰ 'γὼ τοῦ δόνω μπαλσαμᾶ
Τὸν πέρω δὲν τ' ἀφίνω.

Η'.

Ἀνάθεμα κι' ἂν δὲν ποιῶ
κι' ἂν δὲν ἀναστενάζω
Κι' ὅταν μὲ πέρνει ὁ πόνος σου
βγαίνω καὶ σὲ φωνάζω.
Χόρτο νὰ ἤμουν σ' τὸ μνῆμά σου
σ' τὸν τάφο σου λουλούδι,
Πέτρα σ' τὸ κεφαλάκι σου
καὶ πλάκα σ' τὰ πλευρά σου,
Κι' ὅταν ἐσὺ μὲ μίλειγες
ν' ἀκούγω τὴ λαλιά σου,
Ὁσὰν λαλήσω καὶ ἂν σοῦ εἰπῶ
ὅλα χαμένα τἄχω
παρηγορὶὰ δὲν ἀπαιτῶ
παρηγορὶὰ δ' εὑρίσκω
Τρέχουν τὰ μάτια μου βροχὴ
τὰ δάκρυα μου ποτάμι
Νὰ χάσω θέλω τὴ ζωὴ
Ν' ἀρθῶ νὰ σ' ἀνταμώσω.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΠΕΤΡΙΔΗΣ.

ΔΙΑΦΟΡΑ.

ΟΡΘΟΔΟΞΟΙ. Κατ' ἔκθεσιν τοῦ παρὰ τῇ Ἱερᾷ τῆς Ῥωσσίας Συνόδῳ Αὐτοκρατορικοῦ Ἐπιτρόπου ἐν ἔτει 1869 ἠσπάσαντο τὴν ὀρθοδοξίαν ἐν τῇ Ῥωσσικῇ αὐτοκρατορίᾳ 18,754 ψυχαὶ, ὧν 3,332 ἀπέστησαν τοῦ λατινικοῦ δόγματος, 872 ἑτέρων χριστιανικῶν δογμάτων, 2,795 διαφόρων αἱρέσεων, 486 τῆς θρησκείας τῶν Ἰουδαίων, 8,243 τῆς τῶν Μωαμεθανῶν, καὶ 3,026 τῆς εἰδωλολατρείας.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ ΕΝ ΒΕΛΓΙΚΗ. Κατὰ τὴν τελευταίαν ἀπαρίθμησιν ἡ Βελγικὴ περιέχει 4.827,833 κατοίκους, ἤτοι 2.419,630 ἄνδρας, 2,408,194 γυναῖκας, καὶ 76,369 οἰκίας. Ἐξ αὐτῶν 2,507,491 ὁμιλοῦσι μόνην τὴν φλαμανδικὴν, 2,041 781 τὴν γαλλικὴν, 35,356 τὴν γερμανικὴν, 308,364 τὴν γαλλικὴν καὶ τὴν φλαμανδικὴν, 20,448 τὴν γαλλικὴν καὶ τὴν γερμανικὴν, καὶ 4,966 τὴν γαλλικὴν, τὴν γερμανικὴν καὶ τὴν φλαμανδικήν.

58 πρὸς τοῖς 100 γινώσκουσιν ἀνάγνωσιν καὶ γραφὴν, καὶ 42 πρὸς τοῖς 100 εἰσὶν ἀναλφάβητοι. Ἡ ἐπαρχία ἐν ᾗ τὰ γράμματα καλλιεργοῦνται ἐπιμελέστερον εἶναι ἡ πρὸς Λουξεμβοῦργον ὅπου οἱ ἀναγινώσκοντες καὶ γράφοντες λογίζονται 77 πρὸς τοὺς 100, ἡ δὲ ἧττον εὐμαθὴς εἶναι ἡ τῆς ἀνατολικῆς Φλανδρίας, ἐν ᾗ λογίζονται 52 ἐπὶ ἑκατὸν οἱ γινώσκοντες γράμματα.

Ἐν αὐταῖς ταῖς Βρυξέλλαις τῶν μὲν ἀναγινωσκόντων ὁ ἀριθμὸς εἶναι 91,785, τῶν δὲ πάντη ἀγραμμάτων 66,570 ἄρα τὸ ἓν τρίτον τῶν κατοίκων εἶναι ἀναλφάβητοι. Εἰς τὰ πέριξ χωρία 150, 262 ἀναγινώσκουσι, καὶ 129,655 εἶναι ἀγράμματοι. Ἐντεῦθεν φαίνεται ὅτι πλησιέστατα τῆς καθέδρας τοῦ Βελγίου, τὸ νέφος τῆς ἀμαθείας καὶ τῆς δεισιδαιμονίας εἶναι πυκνότατον. Καὶ ὅμως κατὰ τὴν ἔκθεσιν τοῦ ὑπουργείου ὁ ἀριθμὸς τῶν δημοτικῶν διδασκάλων ἀμφοτέρων τῶν φύλλων δὲν εἶναι μικρὸς, 23,634. Σημειωτέον δὲ ὅτι ἐκ τούτων 11, 143 εἶναι ἱερεῖς καὶ μοναχαὶ, ὧν ἡ ἐπιρροὴ ἐξάγεται ἐκ τῶν ἑξῆς·

Ὅτε τὸ Βέλγιον ἐχωρίσθη ἀπὸ τῆς Ὁλλανδίας πρὸ τεσσαράκοντα ἐτῶν, διέλυσε τὰ ἐκκλησιαστικὰ σωματεῖα ὡς σωματεῖα δικαστικὰ, καὶ ἐτήρησεν αὐτὰ ὡς ἁπλᾶς ἑταιρίας. Ἀλλὰ τί ἐγένετο ἐντὸς τῶν τεσσαράκοντα τούτων ἐτῶν; Τῶν μοναχικῶν ἑταιριῶν ὁ ἀριθμὸς οὐ μόνον δὲν ἠλαττώθη, ἀλλὰ καὶ ηὔξησε σημαντικά.

Ἰδού τινα παραδείγματα·

Τὸ μὲν 1846 ὑπῆρχον 23 ἑταιρίαι μοναχῶν (ἀνδρῶν) συγκροτούμεναι ἐκ 238 προσώπων, τὸ δὲ 1866 ἐγένοντο 30 μετὰ 525. Τὸ 1846 οἱ ἀσχολούμενοι περὶ τὴν διδασκαλίαν μοναχοὶ εἶχον 68 καταστήματα μετὰ 870, τὸ δὲ 1866 ἤνοιξαν 74 καταστήματα μετὰ 913. Οἱ ἀναχωρηταὶ εἶχον τὸ 1846 32 μονὰς μετὰ 870 προσώπων, τὸ δὲ 1866, 51 μετὰ 636. Τὸ 1846 δὲν ὑπῆρχον ἔτι ἀναχωρηταὶ μετερχόμενοι τὸν διδάσκαλον, τὸ 1866 ὅμως συνέστησαν 13 καταστήματα μετὰ 262 μοναχῶν διδασκάλων.

Αἱ δὲ γυναῖκες τὸ μὲν 1845 εἶχον 152 μοναστήρια μετὰ 2,526 μοναχῶν νοσοκόμων, τὸ δὲ 1866 ὁ ἀριθμὸς ἀνέβη εἰς 223 μονὰς καὶ 3117 ἀδελφὰς νοσοκόμους. Τὸ 1846 αἱ νοσοκόμοι καὶ διδάσκαλοι εἶχον 93 καταστήματα μετὰ 1429 ἀδελφῶν, τὸ δὲ 1866 174 μετὰ 2410. Τὸ 1846 αἱ ἀναχωρήτριαι εἶχον 57 μοναστήρια μετὰ 2283 μοναχῶν, τὸ 1866, ὁ ἀριθμὸς τῶν μοναστηρίων τούτων ἠλαττώθη εἰς 49, ὡς καὶ ὁ τῶν μοναχῶν εἰς 2122, διότι προετίμησαν νὰ ἐπιδοθῶσιν εἰς διπλᾶ ἔργα, νὰ ἀσκητεύωσι δηλαδὴ καὶ νὰ διδάσκωσι· διὸ τὸ 1866 ἤνοιξαν 13 καταστήματα περιέχοντα 307 μοναχὰς διδασκούσας. Αἱ μοναχαὶ αἱ ἀποκλειστικῶς ἀσχολούμεναι εἰς τὴν διδασκαλίαν εἶχον τὸ 1846, 93 καταστήματα μετὰ 1429 μοναχῶν, τὸ δὲ 1866, 789 μετὰ 7,249 μοναχῶν. Ἀλλὰ ἐδίδασκον πάντες οἱ μοναχοὶ καὶ αἱ μοναχαί;

Ἀπό τινος ἐκθέσεως ὑποβληθείσης τὴν 2 Μαρτίου εἰς τὴν ἐν Βρυξέλλαις Βουλὴν ἐξάγεται ὅτι, ἐκ τῶν 11,143 μοναχῶν τῶν δύο φύλων, οἵτινες ἐνεγράφησαν εἰς τὰ δημόσια βιβλία ὡς διδάσκοντες, μόνον 3901 ἐδίδασκον, οἱ δὲ λοιποὶ καὶ αἱ λοιπαὶ 7145 διῆγον βίον θεωρητικὸν καὶ μακάριον.

(La Rivista Europea.)